

รายงานฉบับสมบูรณ์

ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา
อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

A Study of praying homage tradition (Peemon) in relevant
to the community way of life at Tumbon Putsa
District Muang Nakhon Ratchasima Provice

โดย นันทพร อติเรกโชติกุล และคณะ

พฤษภาคม 2551

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

A Study of praying homage tradition (Peemon) in relevant
to the community way of life at Tumbon Putsa
District Muang Nakhon Ratchasima Provice

คณะผู้วิจัย

สังกัด

นันทพร อติเรกโชติกุล

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

วาสนา ภาณุรักษ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สุชาติ พิมพ์พันธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สนับสนุนโดยสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.)

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สวช. ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

ชื่อโครงการ : ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อนักวิจัย : นันทพร อติเรกโชติกุล
วาสนา ภานุรักษ์
สุชาติ พิมพ์พันธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

E-mail Address : nantaporn378@yahoo.com

ระยะเวลาโครงการ : 15 พฤษภาคม 2550 – 15 พฤษภาคม 2551

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญตลอดจนศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน และเพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วยผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้อาวุโส ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญ ประชาชนและเยาวชนในชุมชน โดยใช้การค้นคว้าจากเอกสาร การสังเกต แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา

ผลการศึกษา พบว่า

1. ประเพณีผีมอญเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน เป็นวิถีชีวิตและระบบความเชื่อของคนในชุมชนตำบลพุดซา โดยมีความเป็นมายาวนานมากกว่า 100 ปี ประเพณีผีมอญมีบทบาทสำคัญอย่างมากต่อวิถีการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อเรื่อง “ผีบรรพบุรุษ” ซึ่งถือได้ว่าเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวด้านจิตใจของคนในชุมชน
2. ประเพณีผีมอญสร้างสำนึกชาติพันธุ์ให้กับคนในชุมชน โดยประเพณีผีมอญทำให้คนในตำบลพุดซามีเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับคนในตำบลใกล้เคียง มีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง และประเพณีผีมอญยังเป็นเครื่องยึดโยงคนในชุมชนให้มีความเป็นกลุ่มก้อน นอกจากนี้ยังพบว่า คนในชุมชนมีลักษณะไทยโคราชโดยไม่พบลักษณะความเป็นมอญ
3. เพศหญิงเป็นเพศที่มีบทบาทหน้าที่ที่สำคัญตามโครงสร้างของผู้ประกอบพิธี โดยทำหน้าที่คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธีและตัวแทนเครื่องญาติที่เข้าร่วมพิธี

4. ประเพณีผีมอญเป็นการสะท้อนภูมิปัญญาในเรื่องการจัดการทางสังคมของคนในชุมชนตำบลพุดซา

5. ประเพณีผีมอญเป็นสื่อที่มีบทบาทหน้าที่ต่างๆ ที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ การรักษาพยาบาลผู้ป่วยทั้งทางร่างกายและจิตใจ การสะท้อนตัวตนของคนในชุมชนพุดซา การสร้างระบบเคารพผู้อาวุโส การสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่เครือญาติและคนในชุมชน การยึดโยงสมาชิกในชุมชนให้ผูกพันกัน การควบคุมความประพฤติคนในชุมชน และการสืบทอดวัฒนธรรมของชุมชนไปยังอนุชนรุ่นต่อไป

6. คนในชุมชนตำบลพุดซาตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีผีมอญ แต่ขณะเดียวกันความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษรวมทั้งการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเครือญาติกำลังจะเริ่มจางหายไปจากชุมชน โดยเฉพาะคนรุ่นลูกหลาน ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะกระแสวัฒนธรรมตะวันตก สื่อสมัยใหม่ ระบบการศึกษาและความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี จึงทำให้คนในชุมชนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชนที่สะท้อนถึงความต้องการวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม โดยต้องการให้ชุมชนมีวิถีชีวิตแบบพอเพียง มีความรักและสามัคคีกัน ครอบครัวอบอุ่นไม่มีการหย่าร้าง คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง เด็กและเยาวชนเป็นผู้มีความรู้ความประพฤติดีและเคารพผู้อาวุโส นอกจากนี้ ต้องการศูนย์รวมจิตใจด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวคนในชุมชน โดยไม่พบความต้องการด้านทรัพย์สินแต่ประการใด

คำหลัก : ประเพณีผีมอญ ; วิถีชีวิตชุมชน; รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญ;
แผนชีวิตชุมชน

ABSTRACT

Project Title : A Study of the tradition of Praying Homage (Peemon) as a part of the community way of life within the Tumbon Putsa District Muang Nakhon Ratchasima Province

Investigators : Adirekchotikul N., Panurak W., Pimpan S.,
Nakhon Ratchasima Rajabhat University

E-mail address : nantaporn378@yahoo.com

Project Duration : 15 May 2550 – 15 May 2551

The purpose of this research was to explore the local history of the tradition of praying homage. It also examined the cultural patterns and social factors that relate the tradition to the community's way of life and to finally construct a diagram of community life that was derived from the Peemon tradition.

The research project employed a qualitative analysis of data obtained from a sample group comprised of community leaders, gurus, seniors, those directly involved with the tradition, as well as adults and children within the community. Information from existing documents, researcher observations, semi-structured and non-structured interviews and group discussions were the primary sources of the research data. Descriptive analysis was used in the assessment of data.

The research results showed that

1. The praying homage tradition (Peemon) is an element of local culture and a community belief that strongly impacts how the people in Pudsas district live their lives. With a history of more than one hundred years, Peemon plays an important role in the community's way of life. The beliefs about ancestral ghosts strongly bind the souls of the people of the community together.

2. Peemon cultivates an awareness among the community members of the origins of the people. It gives the people of Pudsas sub-district a unique identity and distinguishes them from those in nearby districts. The Pudsas residents are proud of their

local history. Furthermore, it was found that the people in Pudsasub-district look more like Thai Korat people.

3. Females of the community play important roles in the praying homage ceremony as the spirit hosts, assistants in performing the rituals, and representatives of their families.

4. The Peemon tradition reflects how the people in Pudsasub-district govern their community.

5. Peemon is also an important means of connecting the people in Pudsasub-district through their way of life. The Peemon tradition helps in the healing of people both physically and mentally, reflecting who they are, creating a seniority system, forming bonds among relatives, providing help within families and among others in the community, connecting people across the community, watching over their behavior, and preserving cultural traditions for the younger generations.

6. People in the community are well aware of the importance of Peemon tradition. However, the beliefs in ancestral ghosts and the offering of help to each other, seems to gradually weaken from one generation to the next. It's seems that modern and western culture, new technologies and medias, and the advancement of education each have influenced their lives greatly. This perhaps is the reason that nowadays people in the community want to have a prosperous and healthy community, love and warmth within families, their children to be well-behaved and to show respect to adults. They need something to hold them together. Accumulating wealth is not what motivates them in their lives.

Key words : Praying homage tradition, Peemon, community way of life, patterns and factors of Peemon tradition, community life diagram.

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ.นฤมล ปิยวิทย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และรศ.ดร. อัจฉรา ภาณุรัตน์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ที่ปรึกษาโครงการวิจัยที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำในการจัดทำแบบสัมภาษณ์ และการดำเนินงานวิจัย ตลอดจนนักศึกษาและประชาชนตำบลพุดซาที่ให้ความร่วมมือในการเป็นผู้ช่วยนักวิจัยทุกท่าน

ขอขอบพระคุณ พระธรรมธชประยัต ฐิตสีโล ขอขอบคุณ พ.ต.ท.เผด็จศักดิ์ รัตนพันธุ์ นายบุญเหลือ หาญขุนทด นายสมาน ก้านพุดซา และนายน้อย ฉายพุดซา และทุกๆ ท่านที่มีได้เอื้อนามในที่นี้ ที่สำคัญขอขอบคุณประชาชนตำบลพุดซาที่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งทำให้งานวิจัยมีความถูกต้องสมบูรณ์ และมีคุณค่าในการศึกษายิ่งขึ้น

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ของสำนักวิจัยและส่งเสริมวัฒนธรรมวิถีชน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ที่ได้ให้โอกาสและให้คำปรึกษาในการจัดทำรายงานฉบับนี้ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ประการสำคัญเป็นการเปิดโอกาสให้เกิดการส่งเสริมสนับสนุนให้ทำการศึกษาวิจัยวัฒนธรรมในท้องถิ่น และขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (สวช.) ที่สนับสนุนงบประมาณในการวิจัยครั้งนี้ จนทำให้คณะผู้วิจัยดำเนินการวิจัยสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทุกประการ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

นันทพร อติเรกโชติกุล

วาสนา ภาณุรักษ์

สุชาติ พิมพ์พันธุ์

พฤษภาคม 2551

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
บทคัดย่อภาษาไทย	ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ง
สารบัญ	ฉ
สารบัญตาราง	ช
สารบัญภาพ	ฌ
บทที่ 1 บทนำ	1
หลักการและเหตุผล	1
วัตถุประสงค์ของโครงการ	2
คำถามการวิจัย	2
คำนิยามศัพท์	2
ขอบเขตของการวิจัย	3
ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ	3
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
ความรู้พื้นฐานตำบลพุดซา	5
แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน	10
แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	12
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	23
ระเบียบวิธีวิจัย	23
กรอบและแนวคิดในการวิจัย	32
บทที่ 4 ผลการศึกษา	34
ผลการศึกษา	34

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	53
สรุปผลการวิจัย	53
อภิปรายผล	63
ข้อเสนอแนะ	72
บรรณานุกรม	74
ภาคผนวก ก เวทีผู้อาวุโสและการสัมภาษณ์	76
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์เจาะลึก	84
ภาคผนวก ค องค์ประกอบประเพณีการเลี้ยงผีมอญ	133
ภาคผนวก ง เวทีสนทนา วันที่ 11 มีนาคม 2551	184
ภาคผนวก จ การสืบทอด	188
ภาคผนวก ฉ ประมวลภาพกิจกรรม	191
ภาคผนวก ช ประวัติผู้วิจัย	200

สารบัญตาราง

		หน้า
ตารางที่ 2.1	ตารางแสดงรายชื่อ พื้นที่หมู่บ้านในตำบลพุดซา ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	8
ตารางที่ 2.2	ตารางพื้นที่จำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดินตำบลพุดซา อำเภอเมือง นครราชสีมา	9
ตารางที่ 3.1	รายนามผู้ร่วมสนทนากลุ่ม “เวทีผู้อาวุโส”	24
ตารางที่ 3.2	รายนามผู้ร่วมสัมภาษณ์แบบเจาะลึก	27
ตารางที่ 3.3	รายนามเยาวชนผู้ให้สัมภาษณ์	30
ตารางที่ 3.4	รายนามผู้ร่วมเวทีสนทนา	31

สารบัญภาพ

		หน้า
ภาพที่ 2.1	แผนที่แสดงเส้นทางการเข้าถึง พื้นที่ศึกษานบ้านพุดซา ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	6
ภาพที่ 2.2	แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้าน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	7
ภาพที่ 2.3	ภาพแสดงความสัมพันธ์ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	11
ภาพที่ 3.1	กรอบแนวคิดในการวิจัย	33
ภาพที่ 5.1	ภาพแสดงบทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญในชุมชนตำบลพุดซา	60
ภาพที่ 5.2	ภาพแสดงโครงสร้างผู้เกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ	67

บทที่ 1

บทนำ

หลักการและเหตุผล

การศึกษาพิธีกรรมในแต่ละวัฒนธรรมเป็นส่วนที่สามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบคิดและวิถีชีวิตของคนในสังคมนั้นๆ การศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของแต่ละชุมชนจากพิธีกรรมย่อมบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนนั้นได้เป็นอย่างดี แต่นับวันพิธีกรรมซึ่งเป็นสื่อพื้นบ้านกำลังจะสูญหายไปจากสังคมไทย จึงจำเป็นที่ควรจะต้องศึกษารูปแบบและเนื้อหาของพิธีกรรมเพื่อการสืบทอดหรือเพื่อให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมในชุมชนของตน

สังคมชุมชนของจังหวัดนครราชสีมาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่มีความแตกต่างและหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม จึงทำให้ระบบคิดของคนในแต่ละชุมชน และพิธีกรรม รวมทั้งระบบความเชื่อ การดำเนินกิจกรรมของสังคมไม่เหมือนกัน ถึงแม้จะมองภาพกว้างจากมุมมองของคนภายนอกว่าเป็นหมู่บ้านเหมือนๆ กัน ก็ตาม

ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นตำบลใหญ่และเป็นชุมชนที่เก่าแก่ กล่าวคือบ้านพุดซา มีตำนานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง ซึ่งจะเห็นได้จาก หลักฐานทางโบราณคดีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างๆ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณตำบลพุดซาที่บ่งบอกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมทั้งชุมชนโบราณ กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการสืบเชื้อสาย และสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่สมัยทวารวดีจวบจนปัจจุบัน แต่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเหล่านั้นกำลังจะถูกลืมเลือน และสูญหายไป เนื่องจากประชากรในชุมชนไม่เห็นความสำคัญ ขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ไว้

มีคำพูดหนึ่งที่ใช้เรียกชื่อบ้านพุดซา หมู่ที่ 2 ว่า " บ้านพุดซามอญ " ทั้งนี้ เนื่องจากหมู่บ้านนี้มีพิธีกรรมอย่างหนึ่งคือ การเลี้ยงผีมอญ ซึ่งสืบทอดมานานจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงผีมอญ เกิดจากคนในหมู่บ้านเจ็บป่วยเรื้อรังรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบันไม่หาย จะรักษาโดยการเลี้ยงผีมอญ ผู้ป่วยก็จะมีอาการดีขึ้น หากเทียบกับการรักษาโรคในปัจจุบันอาจเรียกว่าการรักษาสาขาจิตวิทยาก็ได้ แม้ปัจจุบัน การเลี้ยงผีมอญ จะถูกลดความสำคัญและความเชื่อลงจากคนรุ่นใหม่ ลงเรื่อยๆ แต่ก็ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดกันมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะกลุ่มที่มีการสืบเชื้อสายมอญโบราณ ที่ไม่เคยอพยพบ้านเรือนไปที่ไหน ซึ่งตำบลพุดซามีประเพณีการเลี้ยงผีมอญมาช้านานแล้วตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงผีมอญ ของตำบลพุดซาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท้องถิ่น จนนำมาสู่การเรียกชื่ออีกอย่างว่า พุดซามอญ การเลี้ยงผีมอญ ของคนในชุมชน จะทำก็

ต่อเมื่อ มีคนในตำบลเจ็บป่วยไม่สบายแล้วรักษาไม่หายหรือหากย้ายถิ่นฐานหรือไปทำมาหากิน ประกอบอาชีพที่อื่น เมื่อเจ็บป่วยรักษาไม่หาย ก็จะกลับมาบ้านญาติพี่น้องเพื่อทำพิธีเลี้ยงผีมอญ โดยมีการทวงผีขึ้น เพื่อหาสาเหตุว่า เจ็บป่วยเกิดจากอะไร เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีบ้านผีเรือน หรือผีตายโหง ในการประกอบพิธีจัดให้มีการเลี้ยงอาหารทั้งคาวและหวาน มีวงปี่พาทย์มโหรีบรรเลง ขณะทำพิธีดังกล่าว

การศึกษาประเพณีการเลี้ยงผีมอญกับวิถีชีวิตของคนตำบลพุดซา ย่อมจะทำให้เยาวชน ตลอดจนประชาชนและผู้นำชุมชนเกิดการเรียนรู้ถึงที่มาของพิธีกรรมดังกล่าว เพื่อการสืบค้นบริบท ชุมชนด้านวัฒนธรรมชุมชน เป็นการเรียนรู้ทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน วิถีชีวิต ความเชื่อ การแพทย์ของชุมชน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ ประเพณีผีมอญเป็นสื่อของชุมชนที่สามารถ ใช้เพื่อการศึกษาสืบค้นเรื่องราวชุมชนของตน ตลอดจนเพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นอาศัยของตนเอง และนำไปสู่การเรียนรู้ร่วมกันของชุมชน ที่จะช่วยกันอนุรักษ์สิ่งที่ดั้งเดิมต่างๆ ให้ยั่งยืน และ เป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนเพื่ออนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ตลอดไป

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน
3. เพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ

คำถามการวิจัย

1. ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างไร
2. ประเพณีผีมอญสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนในลักษณะใด
3. ชุมชนตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีมอญเพียงใด

นิยามศัพท์

ประเพณีผีมอญ หมายถึง แบบแผนการดำเนินพิธีกรรมที่เรียกว่าประเพณีผีมอญ หรือ การเลี้ยงผีมอญของชุมชนตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวบ้านมีความเชื่อว่าสามารถรักษาผู้ป่วยที่ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุได้

วิถีชีวิตชุมชน หมายถึง การดำเนินชีวิตของประชาชนชุมชนตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ได้แก่ ความสัมพันธ์ของครอบครัว/ชุมชน การรักษาโรค กฎระเบียบของสังคม ฯลฯ

รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญ หมายถึง องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

แผนชีวิตชุมชน หมายถึง แบบอย่างหรือแผนการใช้ชีวิตของประชาชนชุมชนตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับประเพณีผีมอญ

ขอบเขตการวิจัย

ด้านเนื้อหา ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญและศึกษารูปแบบและองค์ประกอบ รวมถึงกระบวนการประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตำบลพุดซา อ.เมือง นครราชสีมา

ด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลในพื้นที่ตำบลพุดซา 18 หมู่บ้าน มีพื้นที่ประมาณ 50.98 ตารางกิโลเมตร หรือ 31,864 ไร่

ด้านระยะเวลา ระยะเวลาในการวิจัย 1 ปี ตั้งแต่ 15 พฤษภาคม 2550 - 15 พฤษภาคม 2551

ผลการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ฐานข้อมูลประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ
2. ได้รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน
3. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการอนุรักษ์ ประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

1. ประโยชน์ด้านองค์ความรู้ ได้ชุดความรู้ชุมชนที่ได้จากการศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญากับการรักษาผู้ป่วยของชุมชนในอดีต ชุมชนเกิดความรู้ ความเข้าใจถึงที่มาของการประเพณีผีมอญของชุมชน
2. ประโยชน์ด้านการพัฒนา เกิดกระบวนการวิจัยชุมชนของนักวิชาการร่วมกับคนในชุมชนมีแนวทางการพัฒนาตำบลพุดซาเป็นแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนในเขตเมือง

3. ประโยชน์ด้านผลผลิต ชุมชนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ชุมชน เกิดความภาคภูมิใจใน
ชุมชนของตนเอง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง **ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา** คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นแนวทางเพื่อการวิจัย ดังนี้

1. ความรู้พื้นฐานตำบลพุดซา
2. แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน
3. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
4. แนวคิดเกี่ยวกับดนตรีบำบัด
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความรู้พื้นฐานตำบลพุดซา (วาสนา ภาณุรักษ์, 2549, หน้า 41-44)

1. **ที่ตั้ง** ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา มีที่ตั้งสัมพันธ์ (Relation Location) ของตำบลตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยอยู่ระหว่างละติจูด 15 องศา กับ ละติจูด 15 องศา 05 ลิปดาเหนือ และระหว่าง ลองจิจูด 102 องศา กับ ลองจิจูด 102 องศา 05 ลิปดาตะวันออก มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวก เนื่องจากมีทางหลวงจังหวัด หมายเลข 2198 ตัดผ่าน ห่างจากตัวอำเภอเมืองนครราชสีมา ประมาณ 12 กิโลเมตร

เดิมตำบลพุดซาขึ้นอยู่กับการปกครองตำบลพลกรัง ต่อมาเมื่อปี พ.ศ.2460 ได้แยกเป็นตำบลพุดซา มีทั้งหมด 18 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 1 บ้านมะเดื่อ หมู่ 2 บ้านพุดซา หมู่ 3 บ้านพุดซา ริมบึง หมู่ 4 บ้านดอนกระทิง หมู่ 5 บ้านบุกระทิง หมู่ 6 บ้านกล้วย หมู่ 7 บ้านตะโก หมู่ 8 บ้านละลมโพธิ์ หมู่ 9 บ้านสระโพธิ์ หมู่ 10 บ้านศิระชะ้าง หมู่ 11 บ้านเขว้า หมู่ 12 บ้านหนองยารักษ์ หมู่ 13 บ้านลำโพง หมู่ 14 บ้านน้อย หมู่ 15 บ้านละลมเหนือ หมู่ 16 บ้านดอนพัฒนา หมู่ 17 บ้านหนองยารักษ์เหนือ และหมู่ 18 บ้านลำโพงใต้

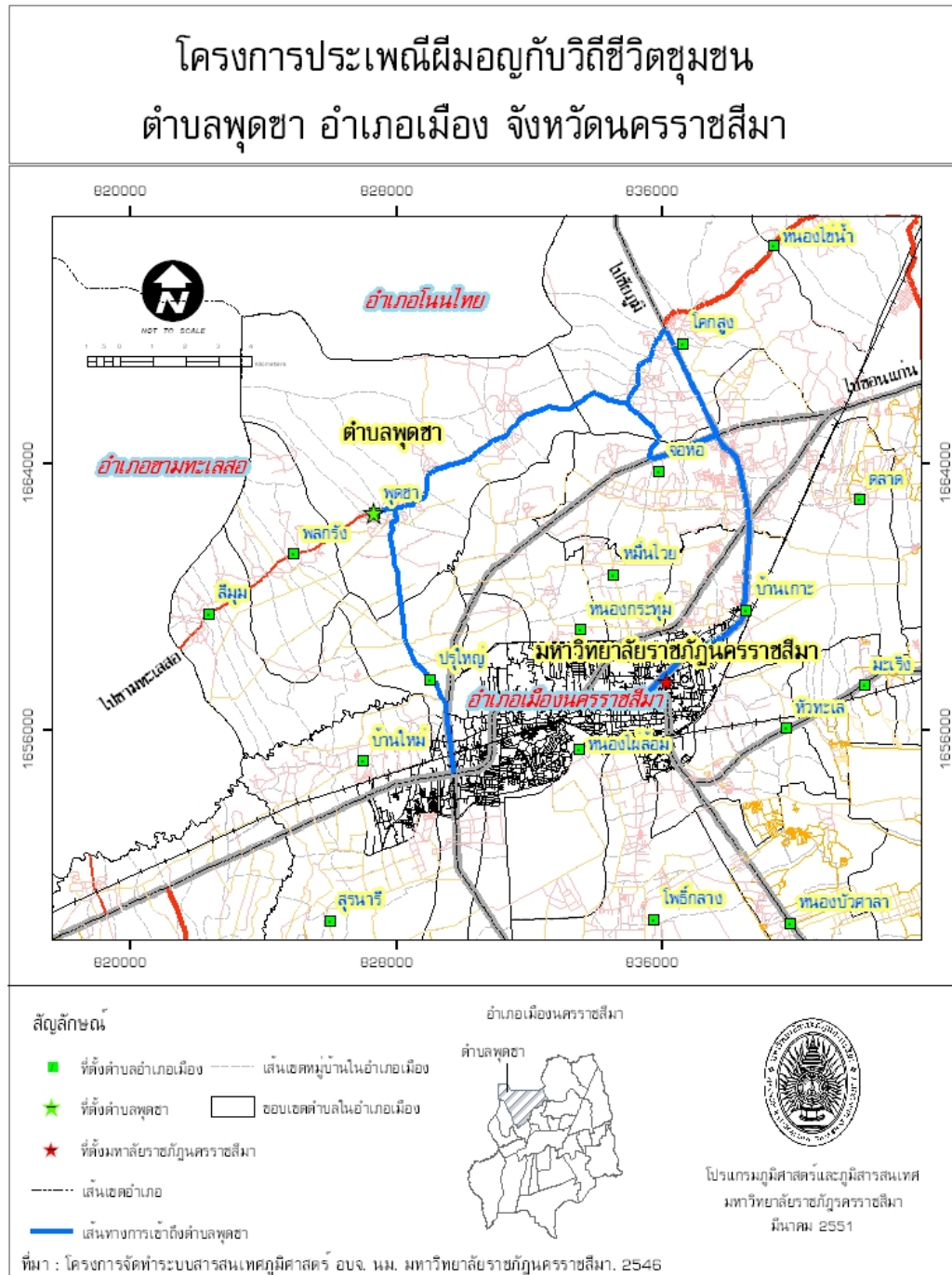
2. อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับ	ตำบลสำโรง และตำบลกำปัง อำเภอโนนไทย
ทิศใต้	ติดกับ	ตำบลพลกรัง ตำบลปรุใหญ่ และตำบลหนองกระทุ่ม

อำเภอเมืองนครราชสีมา

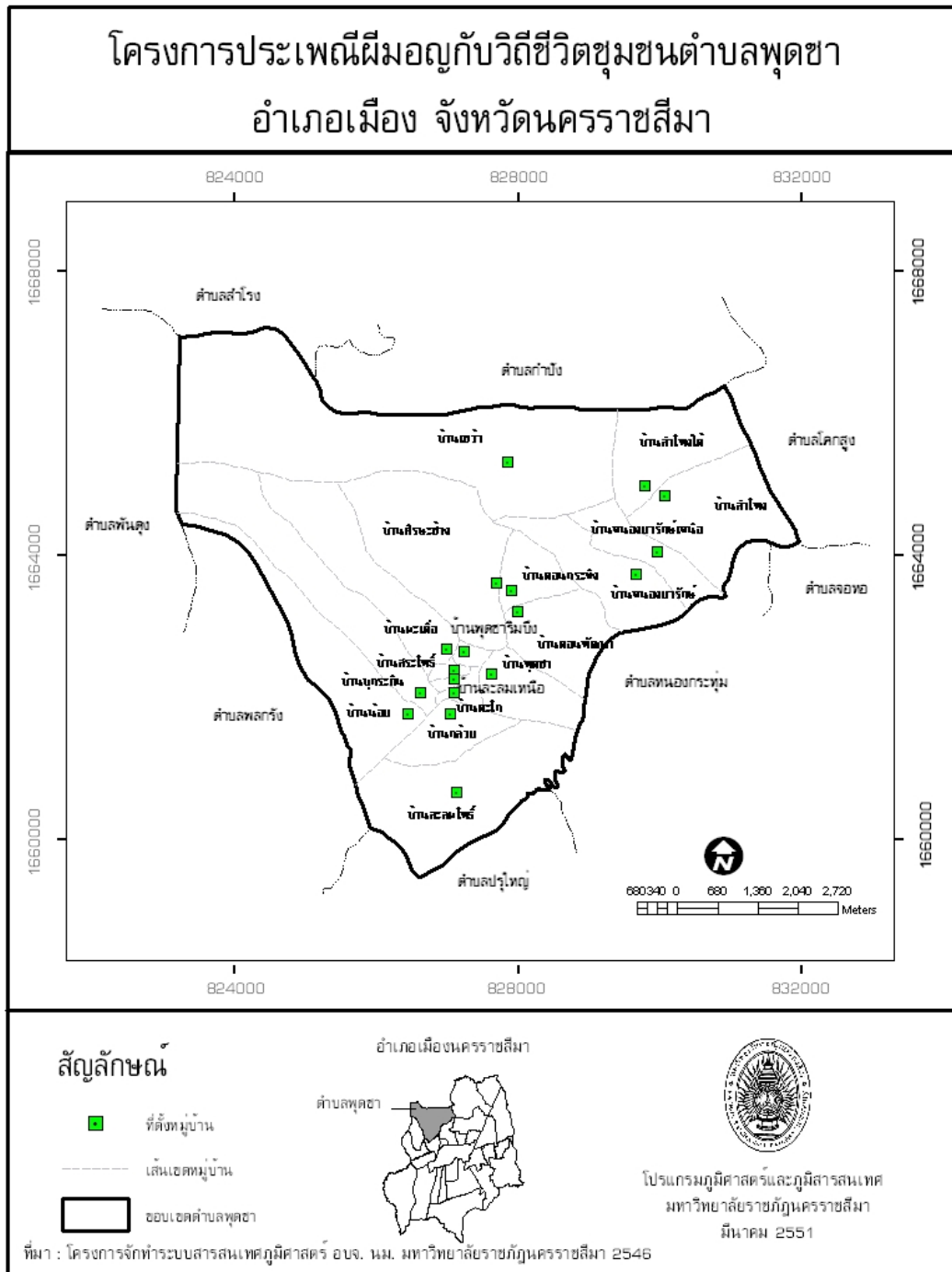
ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลโคกสูง และตำบลจอหอ อำเภอเมืองนครราชสีมา

ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลพันดุง อำเภอขามทะเลสอ

ภาพที่ 2.1 แผนที่แสดงเส้นทางการเข้าถึง พื้นที่ศึกษาร้านพุดชา ตำบลพุดชา อำเภอเมือง

จังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 2.2 แผนที่แสดงที่ตั้งหมู่บ้าน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3. **ขนาด** ตำบลพุดซา มีขนาดพื้นที่ประมาณ 50.98 ตารางกิโลเมตร หรือ 31,864 ไร่
แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 18 หมู่บ้าน

ตารางที่ 2.1 ตารางแสดงรายชื่อ พื้นที่หมู่บ้านในตำบลพุดซา ตำบลพุดซา อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา

หมู่	ชื่อหมู่บ้าน	พื้นที่ (ไร่)
1	บ้านมะเดื่อ	2,049.09
2	บ้านพุดซา	975.40
3	บ้านพุดซาริมบึง	123.89
4	บ้านดอนกระทิง	679.05
5	บ้านนุกระถิ่น	2,552.04
6	บ้านกล้วย	840.08
7	บ้านตะโก	126.64
8	บ้านละลมโพธิ์	3,163.80
9	บ้านสระโพธิ์	99.65
10	บ้านศิระชะ้าง	3,329.51
11	บ้านเขว้า	7,780.13
12	บ้านหนองยารักษ์	1,533.66
13	บ้านลำโพง	2,223.86
14	บ้านน้อย	2,286.76
15	บ้านละลมเหนือ	110.51
16	บ้านดอนพัฒนา	1,346.66
17	บ้านหนองยารักษ์เหนือ	910.82
18	บ้านลำโพงใต้	1,759.10

ที่มา : องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา, 2546

4. **ลักษณะภูมิประเทศ** ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง อยู่ระหว่าง 180 - 185 เมตร ซึ่งแบ่งลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ค่อนข้างเป็นที่ราบ มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณบึงพุดซา และบริเวณหมู่บ้านทั้งหมดที่มีอยู่ทั้งตำบล

5. **การใช้ประโยชน์ที่ดิน** ตำบลพุดซา มีพื้นที่ประมาณ 50.98 ตารางกิโลเมตร หรือ 31,864 ไร่ ในปี พ.ศ.2543 มีการใช้ประโยชน์ที่ดินส่วนใหญ่เพื่อการเกษตรกรรม พื้นที่ในการปลูกมันสำปะหลังมากที่สุด มีพื้นที่ 2,362 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 39.33 ของพื้นที่ทั้งหมด รองลงมาใช้เป็นพื้นที่บึงพุดซา มีพื้นที่ 2,198 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 36.60 ของพื้นที่ทั้งหมด ส่วนที่ทั้งหมดหมู่บ้านบนที่ราบ มีพื้นที่น้อยที่สุด มีพื้นที่ 124 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 2.06 ของพื้นที่ทั้งหมด (หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา, 2549, หน้า 54) ดังแสดงในตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.2 ตารางพื้นที่จำแนกตามประเภทการใช้ประโยชน์ที่ดิน ตำบลพุดซา
อำเภอเมืองนครราชสีมา

การใช้ประโยชน์	พื้นที่			
	ตร.ม.	ตร.กม.	ไร่	ร้อยละ
ทะเลสาบ บึง	3,517,221.85	3.52	2,198	36.60
อ่างเก็บน้ำ	585,930.53	0.59	366	6.10
นาดำ	1,529,364.70	1.53	956	15.92
มันสำปะหลัง	3,778,875.21	3.78	2,362	39.33
หมู่บ้านบนพื้นที่ราบ	197,877.79	0.20	124	2.06
รวม	9,609,270.09	9.61	6,006	100.00

ที่มา : วาสนา ภาณุรักษ์, 2549, หน้า 54

6. ทรัพยากรที่มีคุณค่า

- โบราณสถาน โบราณวัตถุร่วมสมัยตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ถึงปัจจุบัน
- บ้านเรือนเก่าแก่ สถาปัตยกรรมแบบโคราชโบราณ บ้านส่วนใหญ่จะเป็นบ้านไม้มีใต้ถุนบ้าน
- องค์ประกอบทางธรรมชาติ แม่น้ำ ลำคลอง ต้นไม้เก่าแก่ พันธุ์ไม้พื้นถิ่น มีบึงพุดซา บึงลำโพง บึงสาไล ซึ่งเป็นบึงที่ชาวบ้านใช้ในการอุปโภคและบริโภค

7. **วิถีชีวิต ประเพณี แหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น** ในหมู่บ้านแห่งนี้มีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ และประเพณีเลี้ยงศาลตาปู่หมู่บ้าน

แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน

ชัชฎฐา กาญจนรังษีนนท์ (2546) ได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไว้อย่างน่าสนใจว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง หมายถึง การเข้าร่วมอย่างแข็งขันของกลุ่มบุคคลในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมอย่างหนึ่ง การมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ต้องเป็นไปในรูปที่ผู้เข้าร่วมมีส่วนร่วมกระทำให้เกิดผลของกิจกรรมที่เข้าร่วม มิใช่เป็นผู้ร่วมคิดตัดสินใจหรือผู้ได้รับประโยชน์เท่านั้น

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้แนวคิดการวิจัยแบบมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะผู้วิจัยเพื่อร่วมวางแผนและศึกษาชุมชนของตนเอง เพื่อสร้างความเข้าใจในชุมชนทั้งร่วมวางแผน ร่วมรายงาน การเก็บข้อมูล สังเกต แบบมีส่วนร่วมจึงขอแนะนำแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวมากล่าวถึงเพื่อสร้างความเข้าใจ โดยมีรายละเอียดดังนี้

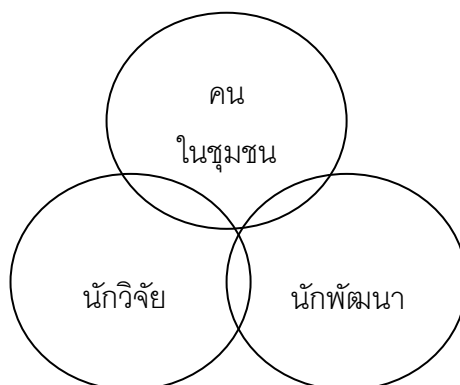
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการรวมทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน กล่าวคือ เป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางแก้ปัญหา วางแผนดำเนินเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามผล โดยทุกขั้นตอนมีสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมด้วย มีผู้ให้คำนิยามการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1. การศึกษาอย่างเป็นระบบที่มีการเก็บข้อมูล ร่วมมือดำเนินการ สะท้อนภาพประเมินตนเอง วิเคราะห์และรับผิดชอบโดยผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา
2. รูปแบบการศึกษาที่รับผิดชอบโดยผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์ทางสังคมเพื่อปรับเหตุผลและความถูกต้องของการจัดทำแผนปฏิบัติงานด้านสังคมหรือด้านการศึกษาของชุมชนของตนเอง พร้อมๆ กับทำให้เข้าใจกับการดำเนินงานและสถานการณ์ของชุมชนในการปฏิบัติงานตามแผนนั้น
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดทั้งการมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อประชาชนในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา และเกิดความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมของนักวิจัยด้วยการร่วมมือกันในกรอบปฏิบัติที่ยอมรับได้ของทั้งสองฝ่าย

จากคำนิยามทั้ง 3 ข้างต้น มีประเด็นสำคัญ 4 เรื่องคือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้มีส่วนร่วม (empowerment of participants) ความร่วมมือผ่านการมีส่วนร่วม (collaboration through participation) การได้มาซึ่งความรู้ (acquisition of knowledge) และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (social change) กระบวนการที่นักวิจัยใช้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุประเด็นทั้ง 4 ข้างต้นคือ ขั้นตอนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่องใน 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การกระทำ การสังเกต และการสะท้อนภาพ

นอกจากนี้ ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คนที่ร่วมวิจัยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และลักษณะการดำเนินงานในการวิจัยอย่างเหมาะสม โดยมีการร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ การวางแผน การกระทำตามแผน และประเมินผล ทุกกิจกรรมอย่างเป็นระบบ มีการประเมินตนเองไปพร้อมกับการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน เมื่อเวลาที่ดำเนินงานอาจขยายแวงดวงของผู้ร่วมวิจัยในโครงการออกไปอีก แต่ต้องการกระบวนการที่พยายามรักษาการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกันระหว่างทีมงานทุกคนไว้ให้ได้

สำหรับเป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองในการนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมทุกด้าน โดยสามารถแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังภาพที่ 2.3 ดังนี้

ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงความสัมพันธ์ของผู้ร่วมกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ซึ่งสามารถจำแนกวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

1. เพื่อปลูกจิตสำนึกให้คนในชุมชนได้ตระหนักในปัญหาของตนเอง และเกิดความตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาดตนเองและชุมชน
2. เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์หรืออย่างเป็นวิทยาศาสตร์ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญห รวมทั้งการดำเนินการแก้ไขปัญหาดด้วยตนเอง โดยอาจร่วมกับองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นๆ
3. เพื่อร่วมกับชุมชนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
4. เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่ม และการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินได้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะต้องเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างน้อย 3 ประการ คือ ประชาชนได้เรียนรู้เพิ่มขึ้น ประชาชนมีการกระทำมากขึ้น และประชาชนมีการเผยแพร่พลัง ความรู้กันมากขึ้น

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม

ทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) เชื่อว่าโครงสร้างของสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของสังคม โครงสร้างแต่ละส่วนสังคมจะมีหน้าที่ของตนเองและประสานสัมพันธ์กับโครงสร้างอื่นๆ สังคมจึงจะมีดุลยภาพ นักทฤษฎีที่เกี่ยวข้องได้เสนอแนวคิดและสาระสำคัญของทฤษฎีไว้โดยสังเขป คณะผู้วิจัยขอแนะนำแนวคิดของออกุสต์ คอหม์ท์ ที่เห็นว่ามีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยมานำเสนอ ดังนี้

ออกุสต์ คอหม์ท์(อ้างถึงใน สนธยา พลศรี, 2545, หน้า 71-73) กล่าวว่า สังคมประกอบด้วยโครงสร้างต่างๆ หลายส่วน เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ โครงสร้างแต่ละส่วนเหล่านี้จะทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปอย่างชัดเจน แต่ต่างประสานสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ สังคมจึงจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขหรือมีดุลยภาพ (Equilibrium)

ซึ่งสอดคล้องกับสัญญา สัญญาวิวัฒน์ (2545, หน้า 26) ที่ได้ศึกษาทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม และสรุปแนวคิดเกี่ยวกับสังคมขึ้นมาสามประการ คือ

1. สังคมเป็นระบบๆ หนึ่ง
2. ระบบนั้นประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
3. ระบบมีขอบเขตแน่นอน พร้อมทั้งมีกระบวนการรักษาบูรณาการและอาณาเขต

นั้นไว้เสมอ

2. ทฤษฎีการหน้าที่นิยม

มาลินอฟสกี(Malinowski อ้างถึงใน งามพิศ สัตย์สงวน, 2538, หน้า 62) ได้ศึกษาในส่วนของทฤษฎีการหน้าที่นิยม ซึ่งมีความคิดหลักของทฤษฎี คือ วัฒนธรรมสนองความต้องการจำเป็นของปัจเจกบุคคล โดยทฤษฎีดังกล่าว เสนอว่าวัฒนธรรมเติบโตมาจากความต้องการจำเป็น 3 ประเภทของมนุษย์ คือ ความต้องการจำเป็นขั้นพื้นฐาน ความต้องการด้านสังคมและความต้องการทางด้านจิตใจ ความต้องการเบื้องต้นคือความต้องการจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับการดิ้นรนเพื่อมีชีวิตอยู่ ส่วนความต้องการขั้นที่ 2 จะเกี่ยวกับการร่วมมือกันทางสังคม เพื่อ

แก้ปัญหาพื้นฐาน และทำให้ร่างกายได้รับการตอบสนองของความต้องการจำเป็นเบื้องต้นได้ เช่น การแบ่งงานกันทำ การแจกจ่ายอาหาร และการป้องกันภัย การผลิตสินค้าและบริการต่างๆ และการควบคุมทางสังคม ความต้องการขั้นที่ 3 คือ ความต้องการจำเป็นของมนุษย์เพื่อความมั่นคงทางด้านจิตใจ เช่น ต้องการความสงบทางใจ ความกลมกลืนกันทางสังคมและเป้าหมายของชีวิต ระบบสังคมที่สนองความต้องการเหล่านี้ ได้แก่ ความรู้ กฎหมาย ศาสนา นิยายปรัมปรา ศิลปะ และเวทมนตร์คาถา โดยทั่วไปเวทมนตร์คาถาทำหน้าที่ที่ทำให้คนรู้สึกอบอุ่นใจ เพราะงานบางอย่างที่มนุษย์ทำ ค่อนข้างยากลำบาก และมนุษย์ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่าจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ทำให้เกิดความไม่มั่นใจ จึงต้องพึ่งเวทมนตร์คาถาให้ช่วย เพื่อทำให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ส่วนนิยายปรัมปรามักให้อำนาจชนชั้นปกครอง และให้ค่านิยมทางสังคม มาลินอฟสกี ย้ำว่าวัฒนธรรมทุกด้านมีหน้าที่ต้องทำคือ การตอบสนองของความต้องการจำเป็นของมนุษย์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือทั้ง 3 อย่างดังกล่าว

ซึ่งในการศึกษาวิจัยเรื่อง **ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา** จะพบว่า ประเพณีผีมอญ หรือ ประเพณีการเลี้ยงผีมอญ เป็นวัฒนธรรมที่อยู่คู่กับชุมชนแห่งนี้มานานหลายชั่วอายุคน จัดเป็นสื่อประเพณีที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยมีบทบาทหน้าที่ในการตอบสนองของความต้องการจำเป็นของมนุษย์ทั้ง 3 ประเภท เป็นประเพณีที่จัดอยู่ในโครงสร้างทางสังคมของชุมชนที่สามารถทำให้ชุมชนดำรงอยู่ได้อย่างมีดุลยภาพ โดยเป็นประเพณีที่ช่วยรักษาผู้ป่วยทั้งด้านร่างกายและจิตใจ ช่วยในด้านการสร้างความรักความสามัคคีของทั้งในกลุ่มเครือญาติและคนในชุมชน การควบคุมความประพฤติของคนในชุมชนให้ประพฤติในแนวทางที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังช่วยทำหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมไปสู่คนรุ่นต่อไป

กาญจนา แก้วเทพ (2539, หน้า 13-15) นักวิชาการนิเทศศาสตร์ผู้ศึกษาการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้าน ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์สื่อพื้นบ้านด้วยแนวคิดของสำนักหน้าที่นิยม (Functionalism) ไว้ที่น่าสนใจ ซึ่งคณะผู้วิจัยพบว่าสอดคล้องกับสิ่งที่กำลังศึกษาเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญที่มีต่อสังคมในชุมชนบ้านพุดซา โดยจะขอนำมากล่าวในส่วนที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. การให้คำนิยามคำว่า “วัฒนธรรมหรือการสื่อสาร” นั้น สำนักหน้าที่นิยมจะถือว่าเป็นสถาบันย่อยอันหนึ่งของสังคม (สำนักนี้เปรียบเทียบกับสถาบันต่างๆ ของสังคมว่าเป็นประดู่อวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย ที่ต่างทำหน้าที่ของตนเองเพื่อความคงอยู่ของอินทรีย์โดยรวม) สถาบันนี้จะทำหน้าที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องระบบค่านิยม (Value System) โดยเฉพาะ เช่น ในสถาบัน

คอนเมียง ฮีตผัวคองเมียง พญาค่างองสอนไพร่ หลานสอนปู่ ย่าสอนหลาน ที่เป็นสื่อพื้นบ้านของคนอีสานนั้น จะมีการระบุหน้าที่ของคนแต่ละกลุ่มเอาไว้อย่างชัดเจน

2. จากรากฐานของทฤษฎีหน้าที่นิยมที่เห็นว่า ส่วนประกอบย่อยทุกส่วนจะต้องทำหน้าที่ของตัวเองให้ดีที่สุด เพื่อความมีเสถียรภาพของสังคมส่วนรวม (Stability) ดังนั้น ในการวิเคราะห์การทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน นักวิเคราะห์ในสำนักนี้จึงจะค้นหาวิธีการทำหน้าที่ดังกล่าวที่เรียกว่า Integrative Function เช่น ในคนแต่ละชนชาติมักจะมี “ตำนาน” อธิบายต้นกำเนิดความเป็นมาของมนุษยชาติหรือของชนชาติตน เช่น ชาวกะเหรี่ยงมีคำอธิบายว่า มนุษย์ล้วนเกิดจากน่องของ “สิ่งสูงสุด” เดียวกัน หรือชาวเหนือเชื่อว่าชนชาติตนมีบรรพบุรุษร่วมกัน คือ ปู่และย่าและ หรือการรดน้ำคำหัวขอขมากัน คืนดีกัน (reconcile) ในเวลาสงกรานต์ เป็นต้น

3. นอกเหนือจากหน้าที่สำคัญ คือ การรักษาเสถียรภาพให้สังคมโดยรวมแล้ว หากสังคมนั้นต้องการสืบทอดชีวิตให้ยืนยาวต่อไป บรรดาสถาบันย่อยของสังคม รวมทั้งสื่อพื้นบ้านก็มีหน้าที่อบรม (Socialization) การทำหน้าที่ดังกล่าวของสื่อพื้นบ้านจะมองเห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดในการละเล่นพื้นบ้านของเด็ก เช่น ธีรข้าวสาร หมากเก็บ มอญซ่อนผ้า เสือตกถัง หรือเนื้อหาในเพลงกล่อมเด็ก หรือเพลงร้องเล่นของเด็ก ๆ เช่น จันทร์เจ้าขาขอข้าวขอแกง เป็นต้น บางครั้งเราเรียกการทำหน้าที่นี้ว่า “การถ่ายทอดทางวัฒนธรรม” (Cultural Transmission)

4. เนื่องจากในสังคมประกอบด้วยคนจำนวนไม่น้อย ดังนั้น แม้การอบรมบ่มเพาะก็ไม่อาจให้หลักประกันได้ว่า สมาชิกในสังคมจะเชื่อฟังและปฏิบัติตามเสมอไป ดังนั้น สื่อพื้นบ้านจึงต้องทำหน้าที่อีกแบบหนึ่ง คือ การควบคุมทางสังคม (Social Control) ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ บรรดาความเชื่อที่เป็นข้อห้ามต่างๆ เช่น ถ้าจิ้งจกตก ไม่ควรออกจากบ้าน หรือการสร้างศาลปู่เฒ่าไว้ตามบ่อเกลือ และมีข้อห้ามว่า จะเอาเกลือไปต้มใช้ได้เท่าที่ต้องการเท่านั้น

นอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพ (2548, หน้า 13 อ้างถึงใน ขนิษฐา นิลผึ้ง, 2550, หน้า 19) ได้วิเคราะห์การทำหน้าที่ของสื่อพื้นบ้านว่า มีได้หลายระดับหลายชั้น ดังนี้

การทำหน้าที่ระดับตัวบุคคล เช่น การเล่นปริศนาคำทายที่เรียกว่า “โจ๊ก” ของชาวบ้านแถบ จ.ชลบุรี จะช่วยพัฒนาภูมิปัญญาของผู้เล่นแต่ละคนให้เฉียบคม

การทำหน้าที่ระดับกลุ่มก้อน/เครือญาติ/มิตรสหาย เช่น การบูชาผีปู่ย่าของทางภาคเหนือที่ช่วยกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือญาติ และช่วยส่งเสริมเกื้อกูลกันในหมู่ญาติพี่น้อง

การทำหน้าที่ระดับชุมชน/หมู่บ้าน เช่น ประเพณีรำผีฟ้า หรือลงข่วงรำไ้ของทางภาคอีสานก็จะทำหน้าที่ให้การรักษาพยาบาลทั้งกายและใจของคนทั้งชุมชน เป็นต้น

ในการศึกษาการทำหน้าที่ของประเพณีการเลี้ยงผีมอญตามทฤษฎีหน้าที่นิยมให้ชัดเจนยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยขอนำเสนอการศึกษาเรื่องพลังท้องถิ่น ซึ่ง **สีลาภรณ์ บัวสาย** (2547, หน้า 30-32) ได้ศึกษาเกี่ยวกับพลังท้องถิ่น โดยได้กล่าวถึงระบบคุณค่าและความเชื่อไว้อย่างน่าสนใจว่า ในการยึดโยงเครือข่ายทางสังคมให้สามารถดำรงอยู่ได้ต่อเนื่องยาวนาน ชุมชนจำเป็นต้องสร้างระบบคุณค่าและความเชื่อชุดหนึ่งเพื่อทำหน้าที่เป็นเครื่องมือผู้กร้อย “ใจ” ของคนที่อยู่ร่วมกันในท้องถิ่นให้ได้ รวมทั้งทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกำกับควบคุมพฤติกรรมของคนในกลุ่มให้อยู่ในครรลองที่เป็นที่ยอมรับ และยกระดับจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ให้สูงขึ้น ซึ่งทำให้มองเห็นความหมายและหน้าที่ทางสังคม (social function) ที่สะท้อนให้เห็นพลังของศาสนาได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ระบบคุณค่าและความเชื่อทำหน้าที่ที่สำคัญคือ การจัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน การเข้าใจถึงระบบคุณค่าและความเชื่อของกลุ่มชนหนึ่งๆ จะช่วยให้เราเข้าใจถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มชน รวมถึงความผูกพันที่เขามีต่อกันและต่อธรรมชาติร่วมกัน โดยทั่วไปส่วนใหญ่แล้วคนตะวันออกจะมีระบบคุณค่าบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เช่น เรื่องความกตัญญู การนอบน้อมถ่อมตน ความขยันอดทน ความสุจริต ศีลธรรมพื้นฐาน เป็นต้น ในแต่ละท้องถิ่นมักมีการให้คุณค่ากับคุณลักษณะหรือพฤติกรรมบางอย่างเป็นพิเศษจนก่อรูปขึ้นเป็นวิถีปฏิบัติหรือธรรมเนียมของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ในชุมชนตำบลพุดซาจะมีความเชื่อในเรื่องประเพณีผีมอญที่สามารถช่วยบำบัดเมื่อมีผู้เจ็บป่วย จึงกล่าวได้ว่าความเชื่อในประเพณีผีมอญหากพิจารณาตามระบบคุณค่าและความเชื่อจะสามารถทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการควบคุมกำกับให้คนอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม

สีลาภรณ์ บัวสาย ยังได้กล่าวเกี่ยวกับลักษณะที่เด่นมากของระบบความเชื่อของท้องถิ่นไทยที่พบในทุกภาค ว่า คือ ความเชื่อเรื่อง “ผี” ความสำคัญและความน่าสนใจของความเชื่อเรื่อง “ผี” ในท้องถิ่นต่างๆ นี้ อยู่ที่การให้ความหมายกับ “ผี” และบทบาทหน้าที่ทางสังคมของ “ผี” การที่ “ผี” ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือเชื่อมโยงทางจิตวิญญาณได้อย่างมีพลังนี้ ทำให้ “ผี” มีบทบาทที่สำคัญทางสังคม คือ การกำกับควบคุมพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมกันให้อยู่ในครรลองที่เป็นที่ยอมรับได้ อันที่จริงแล้วในทุกท้องถิ่นมีการกำหนดและให้คุณค่าว่าอะไรเป็นสิ่งที่ดีงามที่ควรกระทำ อะไรคือแบบอย่างของ “คนดี” และเครื่องมือกำกับให้คนทำตามระบบคุณค่านี้ที่ชะงัดที่สุด คือ “ผี” นั่นเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่า “ผี” ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือกำกับควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมไม่ให้ออกนอกกรอบนอกทาง และค่อนข้างได้ผลมากกว่าการใช้กฎเกณฑ์กติกามาบังคับ โดยมีมนุษย์มาคอยไล่จับหรือตัดสินโทษเมื่อมีการละเมิดเสียอีก

ดังนั้น ในการศึกษาประเพณีฝีมืออยู่ที่ตำบลบ้านพุดซา จึงเป็นการศึกษาถึงระบบความเชื่อในลักษณะเดียวกัน ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงบทบาทที่สำคัญของประเพณีดังกล่าวที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชน

3. คนตรีบำบัด

จากการศึกษาเรื่อง ประเพณีฝีมือที่บ้านพุดซา ทำให้คณะผู้วิจัย ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับเครื่องดนตรีเป่าพาทย์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมว่า เสียงดนตรีอาจจะมีส่วนช่วยในการรักษาอาการป่วยของผู้เข้าทำการรักษา ซึ่งจากการศึกษาของอุสา สุทธิสาคร (2544, หน้า 105-111) เกี่ยวกับดนตรีได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า ความจริงมนุษย์เราค้นเคยกับดนตรีมาตั้งแต่ในครรภ์มารดา นั่นคือ การได้ยินเสียงต่างๆ ที่เป็น “จังหวะ” ทั้งเสียงเต้นของหัวใจ ระบบย่อยอาหาร การไหลเวียนของเลือด และระบบหายใจของแม่ “จังหวะ” ที่มีความสม่ำเสมอนี้ ทำให้บรรยากาศในห้องแม่มีความสงบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกอบอุ่น ซึ่งสิ่งนี้เป็นพื้นฐานบ่มเพาะให้เรามีความชอบ ความซาบซึ้งในเสียงดนตรี ทุกครั้งที่ได้ฟังดนตรี เราจึงรู้สึกสบาย ผ่อนคลาย และเพลิดเพลิน ไม่เพียงเท่านั้น ดนตรียังกระตุ้นการทำงานของสมองส่วนต่างๆ ทั้งด้านจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ ความนึกคิด เหตุผล อารมณ์ความรู้สึก ดนตรีที่มีจังหวะ ทำนองและการบรรเลงต่างกัน ก็ทำให้เราเกิดความรู้สึกนึกคิดต่างกันด้วย ไม่ว่าจะเป็นความสนุกสนาน กระฉับกระเฉง เบิกบาน เศร้าสร้อย หรือละเมียดละไม ฯลฯ ทั้งหมดนี้คือ อิทธิพลของดนตรีที่มีต่อผู้ฟัง

นักวิจัยด้านดนตรีพบว่า ดนตรีมีคลื่นเสียงที่ส่งผลต่อการทำงานของคลื่นสมอง ทำให้เราเพิ่มพูนทางด้านสติปัญญาได้ และยิ่งค้นคว้าอีกก็พบว่า ดนตรีทำให้คนเราเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม และนำมาช่วยรักษาโรคต่างๆ ได้ทั้งโรคที่เกิดจากความผิดปกติของอวัยวะต่างๆ ในร่างกายและความผิดปกติทางอารมณ์จิตใจ ซึ่งการนำดนตรีมาใช้ประโยชน์ทางการแพทย์นี้คือ ดนตรีบำบัด เป็นกระบวนการรักษาโรคด้วยดนตรี สมาคมดนตรีบำบัดแห่งชาติ (The Nation Association for Music Therapy ชื่อย่อ NAMT) ประเทศสหรัฐอเมริกา ปี ค.ศ. 1992 ได้ให้นิยาม ดนตรีบำบัด ไว้ว่า

“ดนตรีบำบัด คือ การใช้ดนตรีเพื่อจุดประสงค์ในการบำบัดได้แก่ การช่วยซ่อมแซม บำรุงรักษา และพัฒนาให้สุขภาพจิตและสุขภาพดีขึ้น”

การใช้ดนตรีบำบัดสามารถกำหนดรูปแบบกิจกรรมทางดนตรีให้หลากหลายตามความเหมาะสม และตามที่ได้รับการบำบัดฟังได้รับประโยชน์ ซึ่งอาจจะเป็นการร้องเพลง การ

เดินรำ หรือการเคลื่อนไหวประกอบดนตรี การตบมือ หรือการทำจังหวะด้วยเครื่องตีต่างๆ หรือ การจัดเกมด้วยการใช้เครื่องตี การบรรเลงดนตรี มีการเลือกใช้เครื่องดนตรีตามความเหมาะสม หรือตามความสามารถของผู้รับการบำบัด หรืออาจจะจัดกิจกรรมการฟังดนตรีเป็นรายบุคคลหรือ กลุ่ม หรือกลุ่มทำกิจกรรมดนตรีร่วมกัน

เหตุผลหนึ่งที่ดนตรีช่วยผ่อนคลายความเจ็บปวดระหว่างการรักษาโรคได้ เพราะเมื่อ เราจดจ่อกับสิ่งใด เราก็จะถูกเบี่ยงออกไปจากภาวะที่ตัวเองกำลังประสบอยู่ จากการศึกษาใน ห้องทดลองยังพบว่า ดนตรีมีส่วนต่ออัตราการเต้นของหัวใจ ความดันเลือด ระบบการหายใจ การบีบตัวของกล้ามเนื้อ การรับรู้สัมผัสตรงผิวหนัง รุ่มา่นตายืดหรือหดได้ ตลอดทั้งการหลัง ฮอร์โมนที่เรียกว่า เอ็นโดฟินให้เรามีความสุข และมีผลต่อการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันโรคให้ด้วย ซึ่ง อูซา สุทธิสาครได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับดนตรีบำบัดไว้ว่า ดนตรีสามารถบำบัดโรคได้ เพราะว่าคลื่น เสียงของดนตรีมีผลต่อการทำงานของคลื่นสมอง และเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปลดปล่อยของ คลื่นสมองได้ หรือเท่ากับการเต้นของชีพจร เสียงนั้นจะทำให้เรามีภาวะสมดุล รู้สึกสบาย

ในกรณีประเพณีผีมอญนั้นมีการนำดนตรีเข้ามาเพื่อประกอบพิธีโดยเฉพาะ เพื่อให้ การประกอบพิธีกรรมครบสมบูรณ์ตามหลักความเชื่อ ซึ่งมีผลมากต่อการรักษาอาการป่วยของ ผู้ป่วย จึงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดดนตรีบำบัด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2548) ได้ ทำการศึกษาวัฒนธรรมในสังคมไทย พบว่าการมี ความคิด ความเชื่อ ในสิ่งเดียวกันย่อมหมายถึง ความเป็นน้ำหนึ่ง ใจเดียวกัน ความกลมเกลียว ที่ จะทำกิจกรรมต่างๆไปด้วยกัน ซึ่งส่งผลถึงความเป็นปึกแผ่น ความเข้มแข็ง ของสังคม **ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม (2539)** อ้างถึงใน แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย, 2548, หน้า 99) ได้กล่าวถึง ระบบความเชื่อ เรื่องผี ไว้ว่า สังคมไทย ในอดีต ได้จัดระบบความเชื่อเรื่องผี ไว้อย่างสลับซับซ้อน มีเหตุมีผล ประกอบด้วยผีดีที่ให้คุณ และผีร้ายที่ให้โทษ เมื่อทำผิดต่อกฎเกณฑ์ของสังคม ความเชื่อ ในเรื่อง นี้ จึงกลายเป็นกลไกควบคุมสังคมที่สำคัญ

สีลาภรณ์ บัวสาย (2547) ได้ สังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน เกี่ยวกับพลังท้องถิ่น ซึ่งได้ กล่าวถึงความสำคัญ และความน่าสนใจ ของความเชื่อเรื่องผี ในท้องถิ่นต่างๆ ว่าอยู่ที่การให้ ความหมายกับผี และบทบาทหน้าที่ ทางสังคมของผี ทั้งนี้ จากงานวิจัย เกี่ยวกับการสื่อสาร ใน ชุมชน ผ่านพิธีกรรม ไหว้ผีปู่ย่า พบว่าชาวบ้านให้คุณค่ากับพิธีนี้มาก และคิดจะให้ความสำคัญใน การเป็นเครื่องมือ ฟื้นฟูความผูกพัน ในวัฒนธรรม ประเพณี ของเด็กและเยาวชน ที่เริ่มเสื่อมถอย

จากวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งมองว่าการให้ ความหมายของผี ของคน ในท้องถิ่น สามารถใช้เป็น เครื่องมือ เชื่อมโยงทางจิตวิญญาณ ให้คนมีความผูกพัน ต่อท้องถิ่น และต่อกลุ่มเครือข่ายทาง สังคมร่วมกัน

วิรัช ไชยเพชร (2542) ศึกษา เกี่ยวกับ ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางที่ หนองจังหวัดมุกดาหาร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางที่ หนองจังหวัด มุกดาหาร ในด้านองค์ประกอบและขั้นตอนประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางที่ หนอง จังหวัดมุกดาหาร และด้านคติความเชื่อของชาวมุกดาหารที่มีต่อเจ้าแม่สองนางที่หนองจังหวัด มุกดาหาร เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและภาค สนามโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์ ผลการวิจัย ด้านองค์ประกอบของพิธีกรรม พบว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมนั้น นางทรงเป็นผู้มี บทบาทมากที่สุด ชาวมุกดาหารเชื่อว่าเป็นร่างทรงของเจ้าแม่สองนางที่หนอง สามารถทำหน้าที่ เป็น สื่อกลางติดต่อกับเจ้าแม่สองนางที่หนองได้ ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม ปรากฏว่า พิธีกรรม ส่วนบุคคลไม่สามารถกำหนดเวลาได้แน่นอนสามารถทำได้ตลอดปี สำหรับพิธีกรรม ส่วนชุมชน สามารถกำหนดเวลาได้แน่นอน สถานที่ที่ใช้ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สอง นางที่หนอง จังหวัดมุกดาหารมีแห่งเดียว คือ ศาลเจ้าแม่สองนางที่หนองจังหวัดมุกดาหาร วัสดุ อุปกรณ์สิ่งของที่ ใช้ในการประกอบพิธีกรรมมีดอกไม้ ธูปเทียนและเป็นสิ่งของที่กำหนดให้ใช้ได้ทุกพิธีกรรม ส่วน วัสดุสิ่งของอย่างอื่นขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของพิธีกรรมนั้นๆ ลำดับ ขั้นตอนในการประกอบ พิธีกรรมแบ่งออกได้ 2 ลักษณะ คือ พิธีกรรมที่มีลำดับขั้นตอนไม่ ชับซ้อน พิธีกรรมที่มีลำดับ ขั้นตอนซับซ้อน ด้านคติความเชื่อที่มีต่อเจ้าแม่สองนางที่หนองจังหวัดมุกดาหาร พบว่า คติความเชื่อ ด้าน การประกอบพิธีกรรมทั้งหมด เป็นคติความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผีมากที่สุด ผสมกลมกลืนกับ ความเชื่อทางศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์ ชาวจังหวัดมุกดาหารมีความเชื่อว่าเจ้าแม่ สอง นางที่หนองเป็นผีที่มีอำนาจสูงสุดในจังหวัดมุกดาหาร เป็นเจ้าผีผู้ปกครองคุ้มครองบ้าน เมือง และมีฐานะเทียบเท่ากับเทพชั้นสูง

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ (2538) ได้ศึกษาการขัดเกลาทงสังคมด้านความเชื่อโดยผ่าน พิธีกรรม ในชุมชนชนบท มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการ ขัดเกลาทงสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรมในชุมชน ชนบท และกลไกเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการขัดเกลาทง สังคม ความเชื่อ ในการศึกษาวิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัย เชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก การสัมภาษณ์และการ สังเกต รวมทั้งการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเกี่ยวกับพิธีกรรม ของกลุ่ม ซึ่งกลุ่ม ผู้ถูกศึกษานั้นได้แก่ ประชาชนในชุมชน ร่างทรง เจ้าทรง จำนวน 2 สำนัก ซึ่งตั้งอยู่ภายในชุมชน บ้านม่วงโตน ตำบลแม่ฮ้อยเงิน อำเภอสะเท็ด จังหวัด เชียงใหม่ จากผลการวิจัย พบว่าพิธีกรรม

ของชุมชนเป็นกุศโลบาย ที่ถูกสร้างขึ้น เพื่อทำหน้าที่ในการขัดเกลาทางสังคมด้าน ความเชื่อเกี่ยวกับ 1. ระบบความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของชุมชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบพฤติกรรมของบุคคล ระบบ โครงสร้างอำนาจหน้าที่อันเป็นประโยชน์ต่อการผนึกส่วนต่างๆ ของชุมชนและสังคม อย่างเป็นเอกภาพ ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนิน ชีวิตอย่างสงบสุขของผู้คนในชุมชน ทั้งนี้สาระของการขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ ได้จำแนกออกเป็น 3 ระบบคือ การขัดเกลาทางสังคมเกี่ยวกับระบบความสัมพันธ์ระหว่าง มนุษย์กับมนุษย์ ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อให้เกิดการ ประพฤติปฏิบัติอย่างเหมาะสมตามสถานภาพ บทบาท และหน้าที่ ความรับผิดชอบ โดยมีการกำหนดคุณค่าของ คุณความดีของบุคคล ที่พึงได้รับการยกย่อง 2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับ ธรรมชาติ ซึ่งเน้น การปฏิบัติต่อธรรมชาติ โดยความตระหนัก ถึงคุณค่าและการธำรงรักษา ร่วมกับการใช้ประโยชน์ อย่าง เหมาะสม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นการขัดเกลาเกี่ยวกับการยอมรับในความแตกต่างและ อำนาจและปฏิบัติตามข้อกำหนด โดยใช้อำนาจ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความเชื่อมาควบคุมพฤติกรรมของผู้คนในชุมชนเพื่อการลด ความขัดแย้ง สร้างความร่วมมือ ความสามัคคีขึ้นในกลุ่ม โดยความพึงพอใจร่วมกัน อีกทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการสร้าง ระบบความเชื่อซึ่งเป็นที่ยึดทางจิตใจ เพื่อช่วยเป็นกำลัง ใจในการแก้ไขปัญหา และการเอาชนะอุปสรรคต่าง ๆ ร่วมกัน เพื่อการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขในวิถีทางของชุมชน ทั้งนี้กลไกเงื่อนไขที่มีอิทธิพลต่อกระบวนการขัดเกลาทางด้าน ความเชื่อ นั้น ประกอบด้วย กระบวนการทางศีลธรรมและ ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนซึ่งเป็นเครื่องกำหนดกรอบเนื้อหาของ พฤติกรรมและวิธีการที่พึงประสงค์ โดยชุมชนสร้างวิธีการ ถ่ายทอดในหลายลักษณะอันเป็นการพยายามสื่อสารเนื้อหา ที่ต้องการแก่ผู้ที่ถูกขัดเกลาและมีการสร้างระบบสัญลักษณ์ ต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นสื่อแสดงความหมายของการขัดเกลานั้น ๆ ซึ่งจะเป็นการปลูกฝังให้เกิดการยอมรับในความเชื่อ บทบาท ของผู้เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมซึ่งมีการกำหนดลักษณะพฤติกรรม และคุณสมบัติของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตามบทบาท หน้าที่และสถานภาพตามความคาดหวังและอุดมการณ์ของกลุ่ม ซึ่งจะมีผลต่อการยอมรับ หรือการปฏิเสธในกระบวนการขัดเกลา ทางสังคมด้านความเชื่อด้วย ขณะเดียวกัน สถานการณ์และโอกาส ซึ่งเกี่ยวข้องกับบรรยากาศของความศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ก็มีผลต่อการยอมรับของบุคคล และทั้งหมดของกระบวนการ ขัดเกลาทางสังคมนั้นจะต้องดำเนินภายใต้การควบคุมทางสังคมที่เหมาะสม

ประนอม เคียนทอง (2536) ได้ศึกษา ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประเพณีและพิธีกรรมประจำชีวิตแบบมอญ ตามแนวฮิสตอเรียของชาวอีสาน และ ศึกษาความสัมพันธ์

ระหว่างประเพณีและพิธีกรรมกับวิถีชีวิตของชาวมอญ วิธีการวิจัย การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยภาคสนามใช้วิธีการสังเกตและการสัมภาษณ์ แล้วนำ เสนอผลการศึกษาค้นคว้าในแบบพรรณนาวิเคราะห์ซึ่งสรุปได้ดังนี้ ผลการวิจัย ชาวมอญบ้านพระเพลิงส่วนใหญ่ปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมประจำชีวิตเกี่ยวกับการ เกิด การบวช การแต่งงาน และการตายสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ โดยการส่งสอนบุตรธิดา ให้มีจริยธรรมทุกด้าน ชาวมอญบ้านพระเพลิงเชื่อว่าผีบรรพบุรุษและผีอื่นๆ สามารถคุ้มครอง สมาชิกในครอบครัวและในหมู่บ้านให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้ และเชื่อว่าผู้ที่ทำผิดผีจะถูกลงโทษ จึงมีการเลี้ยงผีเพื่อขอขมา ชาวมอญบ้านพระเพลิงมีประเพณี และพิธีกรรมตามกาลเวลา ซึ่ง คล้ายกับฮีตสิบสองของชาวอีสานในเดือนต่างๆ ในด้านความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวมอญ บ้านพระเพลิง มีความสัมพันธ์ด้านคตินิยม ด้านเนติกรรม ด้านวัตถุธรรม และด้านสหรธรรม เป็นเรื่องเกี่ยวกับจิตใจ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ชาวมอญจึงมีความขยันซื่อสัตย์ สามัคคี และเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้าน ด้านเนติกรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายของชาวเมือง และระเบียบประเพณีของสังคม ชาวมอญปฏิบัติตามสิ่งเหล่านี้เสมอจึงได้อยู่ในครอบครัว และชุมชนอย่างสงบสุข ด้านวัตถุธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับปัจจัยสี่ในการดำเนินชีวิต และสิ่ง อำนวยความสะดวกต่างๆ ชาวมอญมีวินัย เชื้อพึงผู้ใหญ่และผู้รู้ ความสัมพันธ์ทั้ง 4 ประการ เป็นผลดีต่อการปกครองและพัฒนาบ้านพระเพลิง

อระโท โอชีมา (2535) ศึกษา เรื่องชีวิต พิธีกรรมและเอกลักษณ์ทาง ชาติพันธุ์ของ คนมอญในเมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอ บ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะ ศึกษาการ อารงชาติพันธุ์มอญ โดยพิจารณาการแสดงออกและการเรียนรู้ เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ มอญ และพรมแดนชาติพันธุ์มอญในชีวิต ประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ ของคนมอญ เพื่อที่จะ ศึกษาให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้เขียนจึงตั้งใจมองความสัมพันธ์ ระหว่างการอารงชาติพันธุ์ (ethnicity) กับพิธีกรรม โดยใช้ ทฤษฎีการอารงชาติพันธุ์และทฤษฎีการวิเคราะห์พิธีกรรม ซึ่ง ผู้เขียนพบว่า เพื่อที่จะให้กลุ่มชาติพันธุ์สามารถอารงอยู่ได้ จำเป็นต้องมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ คือ กลุ่ม (group) ประวัติ (history) และเอกลักษณ์ (identity) ในขณะที่เดียวกันพิธีกรรมก็มีความสำคัญต่อการที่บุคคลมารวมกัน เป็นกลุ่ม มีความสำคัญต่อการทำให้อดีดปรากฏขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งพิธีกรรมยังมีความสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์ของบุคคล ต่าง ๆ ที่เข้าร่วม พิธีกรรม ดังนั้นผู้เขียนจึงตั้งใจศึกษา โดยการวิเคราะห์พิธีกรรมต่าง ๆ ของคนมอญในชุมชนบ้าน มน ซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ซึ่งผู้ศึกษาได้วิเคราะห์พิธีกรรมต่าง ๆ โดยการมอง ปัจจัยสำคัญ 3 ประการดังกล่าวข้างต้น จากการวิเคราะห์ชีวิตประจำวันและพิธีกรรมต่าง ๆ ของ คนมอญแล้ว ผู้เขียนพบว่าคนมอญในชุมชนบ้านมนมี เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ที่ซับซ้อนกันอยู่ 2 ระดับ

คือ ในระดับ ที่เป็นคนไทยและในระดับที่เป็นคนมอญควบคู่กันไป ซึ่งการที่ คนมอญในชุมชนบ้าน มนมีเอกลักษณ์ส่วนหนึ่งที่เป็นคนไทยนั้น ไม่ใช่ว่ามีเอกลักษณ์ชาติพันธุ์ไทยแต่มีเอกลักษณ์ส่วน หนึ่ง ของสังคมไทยหรือประเทศไทยซึ่งหลายชาติพันธุ์ซับซ้อน อยู่ในระดับที่เป็นคนไทย คนมอญ ในชุมชนบ้านมนแบ่งใช้ สัญลักษณ์ต่าง ๆ ของชาติพันธุ์มอญ ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์ และ กาลเทศะ เช่น การแต่งกาย และการใช้ภาษา เป็นต้น นอกจากนี้ผู้เขียนยังพบอีกว่า สิ่งสำคัญที่จะ นิยามความเป็น คนมอญในชุมชนบ้านมน คือ เชื้อสายของคนมอญโดยเฉพาะ สายเลือดทาง ผู้ชาย และพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การนับถือชะลภหัย เช่น พิธีเลี้ยงผี และพิธีรำผีนั้น เป็น กลไกสำคัญที่จะดำรงเอกลักษณ์ชาติพันธุ์มอญ โดยการ สืบต่อทางสายเลือด และสืบต่อประวัติ ของชาติพันธุ์มอญ อีกนัยหนึ่งพิธีกรรมทางด้านพุทธศาสนาบางพิธีกรรม เช่น การทำบุญร่วมกันทั้ง 9 วัด ในวันเข้าพรรษาและ วันออกพรรษาและพิธีเทศน์มหาชาติ เป็นต้นนั้น ได้รวบรวม กลุ่มชาติ พันธุ์มอญกลุ่มย่อย ๆ เข้าไว้ด้วยกัน จึงทำให้มี กลุ่มชาติพันธุ์มอญกลุ่มใหญ่ หรือขอบเขต วัฒนธรรมมอญ ซึ่งมีประโยชน์ต่อการดำรงวัฒนธรรมและจารีตประเพณี ของชาติพันธุ์มอญ ใน ขณะเดียวกัน ตำราต่าง ๆ ของ คนมอญก็มีหน้าที่สำคัญต่อการดำรงเอกลักษณ์ชาติพันธุ์มอญ โดย การสืบต่อประวัติและพิธีกรรมของคนมอญ และโดย การแสดงให้เห็นกฎและแบบอย่างการดำเนิน ชีวิตของคนมอญ

เว็บไซต์ monstudies.com (ประเพณีผีมอญ, 2550) ได้กล่าวถึง การรำผีมอญซึ่งนอกจาก เป็นการเช่นสรวงบูชาผีประจำตระกูลแล้ว ยังเป็นการรักษาโรคด้วย หากเทียบกับการรักษาโรคใน ปัจจุบันอาจเรียกได้ว่า การรำผีเป็นการแพทย์ทางจิตวิทยาอย่างหนึ่ง ในบรรดาการรักษาโรคที่ หลากหลายวิธีของมอญ เช่น การรักษาด้วยสมุนไพร การรักษาด้วยคาถาอาคม การรักษาโรคด้วย การนวด(กดจุด) และการรักษาด้วยพิธีกรรม เช่น การทิ้งข้าว การเสียดบาล และพิธีกรรมที่ใหญ่ ที่สุดได้แก่ “การรำผี” มีการอธิบายถึงประเพณีการรำผี มูลเหตุในการนับถือผี ประเภทผีที่คน มอญนับถือ เครื่องเซ่นต่างๆ ขั้นตอนพิธีรำผีมอญ

โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (อ้างถึงในอพฤตตี รัฟล, 2550) หัวหน้าโครงการศึกษาความ หลากหลายของวัฒนธรรมสุขภาพในสังคมไทย พบว่า การรำผีฟ้าสามารถรักษาผู้ป่วยที่แพทย์ แผนปัจจุบันไม่สามารถทำการรักษาได้ โดยตั้งข้อสังเกตว่า การรำผีฟ้าเป็นการรำที่มีทั้งเสียงแคน และเสียงปรบมือจากญาติๆ ของผู้ป่วยคงจะเปรียบเสมือนการส่งพลังใจให้ผู้ป่วยรู้สึกมีกำลังใจดี ขึ้นจนหายจากการเจ็บป่วย ซึ่งการแพทย์สมัยใหม่เรียกวิธีการนี้ว่า สังคีตบำบัด หรือ ดนตรี บำบัดนั่นเอง

จากที่กล่าวมา จะพบว่า การศึกษาประเพณีผีมอญจึงนับเป็นการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของประเพณีที่มีต่อสังคมชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการวิจัย ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเกิดจิตสำนึกรักและหวงแหน รวมทั้งเห็นคุณค่าในวัฒนธรรมของตนเอง อันจะก่อให้เกิดการส่งเสริมพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมของชุมชนตำบลพุดซาที่ยั่งยืนต่อไป

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field observation) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งคณะผู้วิจัยต้องการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวิจัย (Participatory Action Research: PAR) ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนได้เกิดกระบวนการการเรียนรู้ในการทำวิจัย โดยทำการศึกษาในพื้นที่ ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คณะผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการศึกษาตามวัตถุประสงค์วิจัยที่กำหนดไว้ โดยมีการดำเนินแผนการวิจัยตามขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

ระเบียบวิธีวิจัย

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีดำเนินการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1.1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้รู้และผู้อาวุโสในชุมชนตำบลพุดซา

1.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตามจุดมุ่งหมาย (purposive sampling) เลือกผู้อาวุโสในชุมชน รวมทั้งสิ้น 23 คน โดยมีรายนามผู้ร่วมการสนทนากลุ่ม ดังตารางที่ 3.1 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3.1 รายนามผู้ร่วมสนทนากลุ่ม “เวทีผู้อาวุโส”

ชื่อ - สกุล	อายุ	หมู่บ้าน	หมู่
1.ยายบัว ศรีโคกกรวด	อายุ 75 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 3
2.ยายเสริม ถนอมพุดซา	อายุ 80 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 3
3.ยายสิริ สิตาคม	อายุ 78 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
4.ยายสังวาลย์ ลบพลกรัง	อายุ 85 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
5.ยายผล ลาบพุดซา	อายุ 85 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
6.ยายเนือง ไจทน	อายุ 73 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 3
7.ยายเบาะ ไกล่พุดซา	อายุ 73 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
8.ยายแปว ธรรมดี	อายุ 74 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 3
9.นางเจือ เกิดพุดซา	อายุ 73 ปี	บ้านตะโก	หมู่ 7
10.นายผิน เทียมพุดซา	อายุ 79 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
11.ยายเล็ง กลายสันเทียะ	อายุ 72 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
12.ยายคุณ ไนพลกรัง	อายุ 69 ปี	บ้านตะโก	หมู่ 7
13.ยายบัวรุ่ง กรอบพุดซา	อายุ 69 ปี	บ้านตะโก	หมู่ 7
14.ยายสนุน ชูหมื่นไวย	อายุ 70 ปี	บ้านบุกระถิน	หมู่ 5
15.ยายแจ้จ้ง ขอนพุดซา	อายุ 61 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
16.ยายสงวน ธรรมดี	อายุ 85 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
17.ยายสุวรรณ ชื่นชม	อายุ 89 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
18.ยายประกอบ ชล่งสันเทียะ	อายุ 72 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
19.ลุงประจวบ นพพลกรัง	อายุ 63 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 2
20.ลุงน้อย ฉายพุดซา	อายุ 68 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 1
21.ยายหมั่น เทียนพลกรัง	อายุ 72 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 1
22.ยายหมั่น ตีมพุดซา	อายุ 59 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 1
23.ยายมิ ชะมังกลาง	อายุ 73 ปี	บ้านพุดซา	หมู่ 1

และเพื่อให้การสืบค้นประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นจากประเพณีมีมอญมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยจึงใช้การเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้รู้และผู้อาวุโสในชุมชน นอกเหนือจากการสนทนากลุ่ม โดยมีรายนามผู้ร่วมสัมภาษณ์เจาะลึกจำนวน 2 ราย ดังนี้

1. ยาจันทร์ รัตนพันธุ์
2. พ.ต.ท.เผด็จศักดิ์ รัตนพันธุ์

1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยตามวัตถุประสงค์นี้ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-depth interview) โดยคณะผู้วิจัยอาศัยวัตถุประสงค์จากการวิจัย แนวคิด ทฤษฎีและการศึกษาเอกสารรวมทั้งผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานและนำมาปรับให้เหมาะสมกับการใช้เป็นแนวทางในการสนทนากลุ่มกับผู้อาวุโส และใช้การสัมภาษณ์กับผู้รู้ โดยมีรายละเอียดแนวคำถาม ดังนี้

1.2.1 การสนทนากลุ่ม ใช้การถามเพื่อให้ได้ความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีมอญ และประวัติความเป็นมาของชุมชน รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน ที่มีในพื้นที่ตำบลพุดซา

1.2.2 การสัมภาษณ์เจาะลึก ใช้แนวคำถามเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชน รายละเอียดเกี่ยวกับประเพณีผีมอญ ความรู้เกี่ยวกับตำนาน เรื่องเล่า เพลงกล่อมลูก และประเพณีต่างๆ ในชุมชนแห่งนี้ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลและเพื่อให้ได้ความรู้ที่กว้างขวางยิ่งขึ้น (รายละเอียดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้อาวุโสและผู้รู้ปรากฏในภาคผนวก ก)

1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้อาวุโสและผู้รู้ในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการตามรายละเอียดที่กล่าวไปแล้ว ซึ่งนอกจากเครื่องมือดังกล่าวแล้ว

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) สืบหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานอันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจภาพรวมของงานวิจัยให้ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารหลายประเภทจากหลายแหล่งอ้างอิง ในกรอบของการวิจัยดังนี้

- ศึกษาเอกสารทางวิชาการ เช่น หนังสือ งานวิจัย ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น
- ศึกษาจากบทความ และเอกสารอื่นๆ

2) การสังเกต (observation) โดยการเข้าร่วมการสังเกตการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญในตำบลพุดซา จำนวน 2-3 ครั้ง เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน

3) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มร่วมกับผู้อาวุโสในชุมชน ด้วยการเก็บข้อมูลโดยใช้การบันทึกเสียงการสนทนาแล้วนำไปถอดเทปเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

4) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยใช้การบันทึกเสียงสัมภาษณ์จากผู้อาวุโสและผู้รู้ในชุมชน โดยเป็นการสัมภาษณ์เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของชุมชน เรื่องเล่า ตำนาน เพลงกล่อมลูก จากนั้นได้นำเทปไปถอดเพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์

1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ ด้วยการนำข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตและการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา (Content Analysis)

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน

จากคำถามการวิจัยดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีดำเนินการศึกษาโดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ประชากร คือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีกรรมประเพณีผีมอญ ได้แก่ หมอดู คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี นักดนตรีวงปี่พาทย์ ผู้ป่วย ผู้เข้าร่วมพิธี เป็นต้น

2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตามจุดมุ่งหมาย (purposive sampling) โดยเลือกหมอดูจำนวน 1 คน คนทรงจำนวน 2 คน ผู้ช่วยประกอบพิธีจำนวน 2 คน นักดนตรีปี่พาทย์จำนวน 3 คน ผู้ป่วยจำนวน 3 คน และผู้ร่วมพิธีจำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน โดยมีรายนามผู้ร่วมสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 รายนามผู้ร่วมสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

ชื่อ	ที่อยู่	หน้าที่
1.นายปั่น เตยพุดชา	ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	หมอดู
2.นางปิ่น ช่างงาน	26 ม. 6 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	คนทรง
3.นางหมั่น ต้มพุดชา	42 ม.6 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	คนทรง
4.นางสาวหมั่น เทียนพลกรัง	40 ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	ผู้ช่วยประกอบพิธี
5.นางแปว ธรรมดี	ม.3 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	ผู้ช่วยประกอบพิธี
6.นายน้อย ฉายพุดชา	ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	นักดนตรีเป่าพาทย์
7.นายทะ ชูทิพย์	18 ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	นักดนตรีเป่าพาทย์
8.นายเฉลิม เขียวพุดชา	150 ม.5 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	นักดนตรีเป่าพาทย์
9.นางเสงี่ยม ถนอมบุตร	25 ม.3 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	คนป่วย
10.นางอุย เพชรจะบก	ม. ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	คนป่วย
11.นางเปลื้อง คมพุดชา	ม. ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	คนป่วย
12.นางสมบุญ ชัยศิริ	4 ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	ผู้เข้าร่วมพิธี
13.นางอิม แซ่มพุดชา	23 ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	ผู้เข้าร่วมพิธี
14.นางประหยัด เชียงหมื่นไวย	44 ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	ผู้เข้าร่วมพิธี
15.นางละม่อม โสตก่าบั้ง	ม.1 ต.พุดชา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	ผู้เข้าร่วมพิธี

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม

ข้อมูลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ ได้แก่ การสัมภาษณ์เจาะลึก(In-depth interview) โดยอาศัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย ทฤษฎีและการศึกษาเอกสารและการวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นพื้นฐานและปรับให้เหมาะสมกับงานวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งคณะผู้วิจัยใช้การกำหนดหัวข้อสำหรับการสอบถามและสนทนากับผู้ให้ข้อมูลไว้อย่างกว้างๆ และสามารถที่จะสัมภาษณ์เจาะลึกได้ทันที หลังจากการสัมภาษณ์แล้วจึงถอดเทปและสรุปผลจากการสัมภาษณ์ โดยมีแบบสัมภาษณ์แบ่งเป็น 3 ชุด ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับผู้ประกอบพิธี ได้แก่ หมอดู คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี นักดนตรีวงเป่าพาทย์
  2. แบบสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับผู้ป่วย
  3. แบบสัมภาษณ์เจาะลึกสำหรับผู้ร่วมพิธี
- โดยแนวคำถามเพื่อให้ได้ประเด็น ดังต่อไปนี้

1. คำถามเกี่ยวกับข้อมูลความรู้ในการประกอบประเพณีการเลี้ยงผีมอญ โดยแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ดังนี้
  - 1) สาเหตุที่เข้าร่วมในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ
  - 2) มีการเรียนรู้ในการประกอบพิธีอย่างไร
  - 3) ความเป็นมาของประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร และทำเพื่ออะไร
  - 4) ประเพณีการเลี้ยงผีมอญจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมหรือไม่ อย่างไร
  - 5) องค์ประกอบของประเพณีการเลี้ยงผีมอญ
    - ก. ขั้นตอนพิธีกรรมของประเพณีการเลี้ยงผีมอญ
    - ข. วงปีพาทย์ที่ใช้ในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ
  - 6) คำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประเพณีการเลี้ยงผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา
  - 7) คำถามเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

2. คำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประเพณีการเลี้ยงผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนพุดซา

3. คำถามเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์นี้ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึกหมอดูจำนวน 1 คน คนทรงจำนวน 2 คน ผู้ช่วยประกอบพิธีจำนวน 2 คน นักดนตรีปีพาทย์จำนวน 3 คน ผู้ป่วยจำนวน 3 คน และผู้ร่วมพิธีจำนวน 4 คน รวมทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาครั้งนี้ควรเริ่มโดยการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ภาพรวมที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในการวิจัย จากนั้นจึงมีการเก็บข้อมูล โดยอาศัยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างกับบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

- 1) การศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) สรรวจข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานอันจะนำไปสู่การทำความเข้าใจภาพรวมของงานวิจัยให้

ชัดเจนยิ่งขึ้น โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เป็นเอกสารหลายประเภทจากแหล่งอ้างอิง ในกรอบของการวิจัยดังนี้

- ศึกษาเอกสารทางวิชาการ เช่น หนังสือ รายงาน งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

- ศึกษาจากบทความ ข้อมูลที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต

2) การสังเกตการณ์ภาคสนาม (Field observation) คณะผู้วิจัยได้ร่วมสังเกตการประกอบพิธีตามประเพณีผีมอญทั้งในพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยใช้เครื่องบันทึกภาพและเสียงในการเก็บข้อมูลประกอบการสังเกตดังกล่าว

3) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) ดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ โดยใช้การบันทึกเสียงสัมภาษณ์จากกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แล้วนำไปถอดเทปเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยจัดทำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ งานวิจัย เอกสารที่เกี่ยวข้อง และศึกษาข้อมูลจากพื้นที่ บ้านพระเพลิง ตำบลนกออก อำเภอปรางค์ชัย จังหวัดนครราชสีมา ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพื้นที่หลัก ได้แก่ บ้านพุดชา ตำบลพุดชา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษา

2) กำหนดคำถามที่ต้องการทราบจากการวิจัย

3) จัดทำแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

4) ให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 คน ได้แก่ ผศ.นฤมล ปิยวิทย์ ผู้เชี่ยวชาญวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา และรศ.ดร.อัจฉรา ภาณุรัตน์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ที่ปรึกษาโครงการวิจัยพร้อมให้ข้อเสนอแนะ

5) ปรับปรุงแก้ไข

6) ได้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สมบูรณ์แล้ว จำนวน 3 ชุด โดย ชุดที่ 1 เก็บข้อมูลจากผู้ประกอบพิธีกรรม ชุดที่ 2 เก็บข้อมูลจากผู้ป่วยหรือผู้ที่ได้รับการรักษาด้วยประเพณีการเลี้ยงผีมอญ ชุดที่ 3 เก็บข้อมูลจากผู้ร่วมพิธีในชุมชนที่ทำการวิจัย

นอกจากนี้เพื่อให้งานวิจัยเกิดความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับประเพณีผีมอญกับเยาวชนผู้ที่มีอายุระหว่าง 13 – 21 ปี ที่อายุอยู่ในตำบลพุดซาอีกจำนวน 3 คน ดังมีรายนามดังนี้

ตารางที่ 3.3 รายนามเยาวชนผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ	ที่อยู่	หมายเหตุ
นางสาวอรอนงค์ ฐูปุดซา	73 ม. 1 ต.พุดซา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	อายุ 21 ปี
นางสาวเกษทิพย์ นิจจะ	หมู่ 1 ต.พุดซา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	อายุ 15 ปี
เด็กหญิงระพีพร กฤษเพชร	151 ม. 1 ต.พุดซา อ.เมือง จ.นครราชสีมา	อายุ 13 ปี

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในวัตถุประสงค์ข้อนี้ โดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสังเกต นำมาวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา (Content Analysis)

3. วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิธีดำเนินการศึกษา โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ผู้รู้ผู้เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีและประชาชนในชุมชนตำบลพุดซา

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยเลือกกลุ่มตัวอย่าง โดยการสุ่มตามจุดมุ่งหมาย (purposive sampling) เลือกผู้นำ ผู้รู้ ผู้เกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีและประชาชนในชุมชน โดยส่งหนังสือเชิญให้มาร่วมเวทีสนทนา ณ ลานวัดปรังค์ทอง ตำบลพุดซา จำนวน 16 คน โดยมีรายนามผู้ร่วมเวทีสนทนา ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3.4 รายนามผู้ร่วมเวทีสนทนา

ชื่อ-นามสกุล	ที่อยู่	หมายเหตุ
1.นส.สังเวียน โชพุดชา	หมู่ที่ 1 บ้านมะเดื่อ ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ประชาชน
2.นางรัตนพร เทียมพลกรัง	หมู่ที่ 1 บ้านมะเดื่อ ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ประชาชน
3.นส.นาวิรัตน์ นาพุดชา	หมู่ที่ 3 บ้านพุดชาภิรมย์ ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ประชาชน
4.นางทองมี ชำนาญพุดชา		ประชาชน
5.นางละมัย ฉายพุดชา	151 ม.1 ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ประชาชน
6.นางปิ่น ช่วยงาน	26 ม.6 บ้านกล้วย ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ผู้ประกอบการ
7.นางหมั่น ดีมพุดชา	42 หมู่ที่ 6 บ้านกล้วย ตำบลพุดชา จังหวัดนครราชสีมา	ผู้ประกอบการ
8.นส.หมั่น เทียมพลกรัง	บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ผู้ประกอบการ
9.นายน้อย ฉายพุดชา	151 ม.1 ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	ผู้ประกอบการ
10.นางภาราดา หอมหวล	084-8368690	ปลัด อบต.
11.นายบุญเหลือ หาญขุนทด	089-2822918	เลขา อบต.
12.นายสมาน ก้านพุดชา	หมู่ที่ 2 บ้านพุดชา ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา	จนท.อบต.
13.นายผดุงศักดิ์ ศรีโท	089-5835144	รองผู้อำนวยการโรงเรียนพุดชาพิทยาคม
14.นายอิสรา ขอนพุดชา	085-4958223	อาจารย์โรงเรียนพุดชาพิทยาคม
15.นางวิรัตนพร ศรีพระจันทร์	086-8692058	อาจารย์โรงเรียนพุดชาพิทยาคม
16.พ.ต.ท. เต้จศักดิ์ รัตนพันธุ์	086-8673036	กลุ่มรักพุดชา

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อนี้ ได้แก่ การสนทนากลุ่ม(Focus Group)โดยการจัดเวทีสนทนาร่วมกับกลุ่มตัวอย่างซึ่งประกอบด้วยผู้นำ ผู้รู้ ผู้ประกอบพิธีและประชาชนในชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้ให้กลุ่มตัวอย่างได้ร่วมแสดงความคิดเห็นทั้งในส่วนของคุณสมบัติที่ทำการศึกษามาแล้ว และเพื่อให้ได้ข้อมูลในส่วนของแผนชีวิตชุมชนที่คณะผู้วิจัยขอให้กลุ่มตัวอย่างได้ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมกัน ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอภาพรวมของโครงการและข้อมูลที่ได้ทำการศึกษามาแล้ว

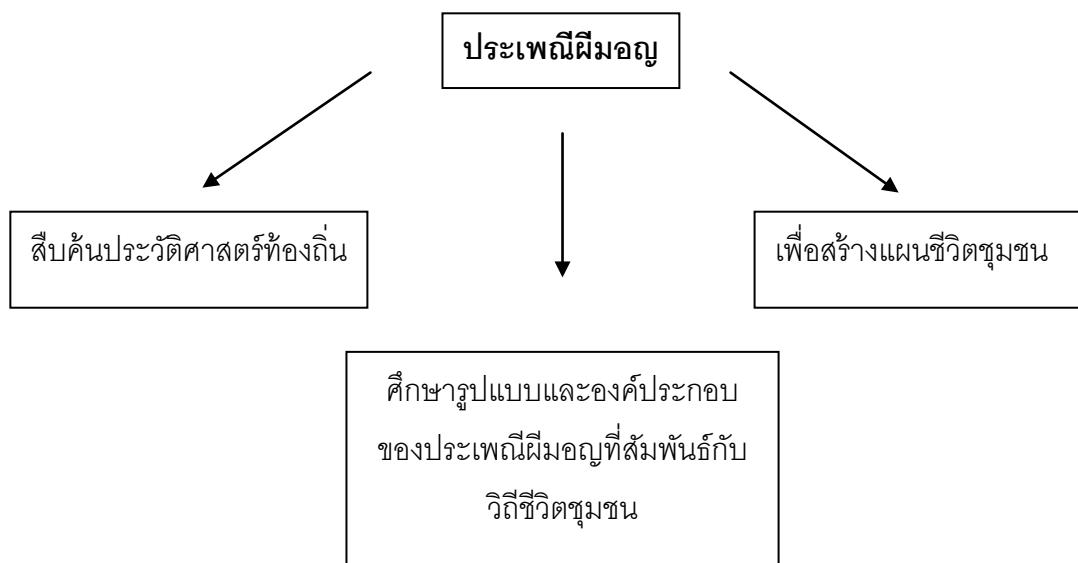
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์นี้ คณะผู้วิจัยเก็บข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน ผู้รู้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญและประชาชนในชุมชน จำนวน 16 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการ

คณะผู้วิจัยเห็นว่า การศึกษาครั้งนี้ควรเริ่มโดยการนำเสนอภาพรวมของโครงการและข้อมูลที่ได้รับจากการศึกษาทั้งจากการจัดเวทีสนทนากับผู้อาวุโสในชุมชนและการสัมภาษณ์เจาะลึกกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญและผู้รู้ที่คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ในเบื้องต้นเพื่อเป็นการคืนความรู้ให้กับชุมชน หลังจากนั้นได้เปิดเวทีเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ทำการศึกษา มา นอกจากนี้เพื่อให้ได้แผนชีวิตชุมชน คณะผู้วิจัยได้เปิดเวทีให้ชุมชนได้ร่วมแสดงความคิดเห็นในการกำหนดแผนชีวิตชุมชนของตน ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้นำความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับไปวิเคราะห์เพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลในวัตถุประสงค์ข้อนี้ด้วยการนำข้อมูลจากการสังเกตและการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์เนื้อหาแบบพรรณนา (Content Analysis)

กรอบและแนวคิดในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้วางกรอบเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาเพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนและเพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชน ซึ่งทำให้ได้กรอบแนวคิดในการวิจัยดังภาพที่ 3.1

ภาพที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” เป็นงานวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบของประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน และเพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ โดยต้องการตอบคำถามการวิจัยในเรื่อง ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างไร ประเพณีผีมอญสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนในลักษณะใด และชุมชนตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีมอญเพียงใด โดยคณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth-Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) คณะผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ผลการศึกษา

1. คำถามการวิจัยข้อที่ 1 ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร และมีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างไร

1.1 ความเป็นมาของประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth-Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ด้วยการจัดเวทีสนทนากับผู้อาวุโสในตำบลพุดซา เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ คณะผู้วิจัยได้เชิญผู้อาวุโสมาสนทนาร่วมกัน ซึ่งเป็นการวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยมีความต้องการให้ผู้อาวุโสในชุมชนได้พูดคุยอย่างอิสระในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญ รวมทั้งเรื่องเล่าหรือตำนานในชุมชน โดยผู้อาวุโสที่ได้ร่วมการสนทนามีจำนวน 23 คน ตามรายนามในตารางที่ 3.1 ในบทที่ 3 นอกจากนี้ยังได้สัมภาษณ์เจาะลึกผู้รู้ในชุมชน จำนวน 2 คน ดังรายนามในบทที่ 3

จากการศึกษา พบว่า ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาคู่มาอยู่กับชุมชนแห่งนี้ โดยไม่สามารถสืบค้นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเพณีผีมอญและประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้ พบแต่เพียงหลักฐานทางโบราณคดีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างๆ ที่

กระจายตัวอยู่ที่บริเวณตำบลพุดซาที่บ่งบอกถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการสืบทอดวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่สมัยทวารวดีจวบจนปัจจุบัน โดยทราบแต่เพียงว่าประชาชนในชุมชนแห่งนี้ได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ตำบลพุดซา และประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายวัว

สันนิษฐานว่าชาวมอญอาจจะอพยพมาพร้อมกับพ่อค้าวัวและนำประเพณีการเลี้ยงผีมอญมาเผยแพร่ในชุมชนแห่งนี้ เนื่องจากมีการเรียกขานชุมชนแห่งนี้ว่า “**พุดซามอญดอนกระทิง**” ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมักจะเป็นผู้ที่อาศัยมานานไม่ต่ำกว่าสามชั่วอายุคนหรือไม่ต่ำกว่าร้อยปี โดยสังเกตจากนามสกุลที่มักจะมีลงท้ายด้วย “พุดซา” เช่น นายพุดซา ตีมพุดซา เตยพุดซา งามพุดซา คมพุดซา แซ่มพุดซา ฯลฯ

คณะผู้วิจัย ไม่พบหลักฐานใดๆ ที่แสดงความสัมพันธ์กับความเป็นมอญ โดยพบเพียงว่า ชุมชนแห่งนี้ถูกผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ (Ethnic) จนกลายเป็น**ไทยโคราช**ในปัจจุบัน ทั้งนี้ จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน พบว่า นอกจากประเพณีผีมอญ ชุมชนยังมีตำนานเรื่องเล่า บทเพลงกล่อมลูก การร้องเพลงโคราช ประเพณีการละเล่นสะบ้า มอญซ่อนผ้าและเบียดลิบ ในเทศกาลสงกรานต์ อาหารและขนมที่ใช้ในการประกอบประเพณีผีมอญเป็นอาหารที่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน และเป็นอาหารที่ใช้ในการประกอบพิธีต่างๆ ในชุมชน เช่น พิธีแต่งงาน การบวช เป็นต้น การแต่งกายในสมัยก่อน ได้แก่ เสื้อแขนกระบอก คอกกลม

จากการสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนตำบลพุดซาจากประเพณีผีมอญ พบว่าประเพณีผีมอญเป็นสื่อประเพณีที่สร้างสำนึกเรื่องชาติพันธุ์ของคนในชุมชน เนื่องจากเป็นประเพณีที่มีความเป็นเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกับชุมชนตำบลใกล้เคียง และทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ของตนเอง ประการสำคัญเป็นสื่อที่ช่วยยึดโยงประชาชนในชุมชนให้รวมกันเป็นกลุ่มก้อน

ปัจจุบันถึงแม้ว่าประชาชนในชุมชนจะมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ตามกระแสสังคม แต่ยังคงมีการสืบทอดประเพณีผีมอญซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนแห่งนี้

1.2 ตำนานเรื่องเล่าและบทกล่อมลูก

คณะผู้วิจัยขอนำรายละเอียดเกี่ยวกับตำนาน บทกล่อมลูก และเรื่องเล่าของผู้อาวุโสและผู้รู้ในชุมชนมากล่าวถึง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ตำนานพื้นบ้านของชุมชนตำบลพุดซา

จากการเล่าขานสืบต่อกันมา เกี่ยวกับความเป็นมาของชาวมอญบ้านพุดซา ตำบลพุดซา จังหวัดนครราชสีมา มีการกล่าวกันว่า ในอดีตมีการอพยพหนีจากการศึกสงครามมาจากเมืองมอญสาวัดดี และได้เดินทางหนีมาจนถึงสถานที่แห่งนี้ ในการอพยพในครั้งนั้นมีผู้ร่วมเดินทาง 3 คนด้วยกันคือ พ่อใหญ่ม่วง พ่อใหญ่หงส์ และแม่ใหญ่หม้อ ทั้งสามคนเดินทางมาด้วยความเหนื่อยยากลำบากจึงได้หยุดพัก ณ บ้านพุดซาปัจจุบันนี้ ทั้งสามคนได้สัมภาระติดตัวมาคือ ข้าวหนึ่งกำมือ และน้ำเต้าหนึ่งผล ภายหลังได้นำข้าวมาปลูกจนออกผลมาสามรวง ซึ่งได้ขยายแพร่พันธุ์จนถึงทุกวันนี้ (แม่ใหญ่หม้อภายหลังทำหน้าที่เป็นหมอดำแย (ทำคลอด)ประจำชุมชนและได้บวชเป็นแม่ชี) ต่อมาทั้งสามคนพบต้นลั่นทมและต้นยี่โถ จึงได้อาศัยต้นไม้ทั้งสองต้นเพื่อทำที่อยู่อาศัย มีผ้าคนละผืนเอาไว้มัดกับต้นไม้สำหรับลูกนั่ง มีหมอกและดาบสำหรับใช้ป้องกันตัว ด้านบนต้นลั่นทมมีหญ้าคามัดติดไม้อยู่สามแผงเพื่อกำบังแดดฝน ในส่วนของอาหารที่ใช้รับประทานนั้นจะเป็นหยวกกล้วยโดยนำมายำหรือตำเป็นส้มตำรับประทานเป็นอาหาร ไม่รับประทานเนื้อสัตว์เพราะเกรงกลัวว่าจะได้รับอันตราย ต่อมามีการสร้างเมืองขึ้นจึงได้ปรึกษากันว่าจะตั้งชื่ออะไรดี จึงตกลงตั้งชื่อว่าบ้านพุดซา สาเหตุที่ตั้งชื่อบ้านพุดซานั้นเนื่องจากในบริเวณนี้เต็มไปด้วยต้นพุทราที่เหล่าบรรดานกไปกินแล้วมาถ่ายมูลทิ้งไว้จนงอกออกมาเป็นต้นพุทรา ดังนั้นจึงเรียกขานกันสืบต่อมาว่า **บ้านพุทรา หรือ พุดซา** จนถึงทุกวันนี้

ส่วนบริเวณบึงพุดซาในปัจจุบันเดิมเคยเป็นที่ตั้งของเมืองเก่า ภายหลังจากนั้นมีการตั้งเมือง โดยบ้านเมืองมีความเจริญรุ่งเรืองมากมีข้าวของเครื่องใช้ที่ทำมาจากทองคำ มีการทำเครื่องประดับเช่นกำไลข้อมือ สร้อยคอ เป็นจำนวนมาก ความเป็นอยู่ของประชาชนมีความอุดมสมบูรณ์ มีการสร้างวัดขึ้น โดยวัดที่สร้างขึ้นเกิดมีไฟบรรลัยกัลป์ลุกขึ้นแล้วมี กระจ่าตายต่างตัวหนึ่งวิ่งผ่านเมือง ชาวบ้านช่วยกันจับกระจ่าเมื่อจับได้ก็พากันนำกระจ่าไปฆ่าแจกกันกิน ต่อมาเมืองเกิดถล่มชาวเมืองล้มตายมาก จากที่เมืองเคยตั้งอยู่ก็กลับกลายเป็นหนองบึง แต่มีคนที่รอดตายอยู่สองคนเป็นแม่กับลูก สองคนนี้ได้กินเนื้อกระจ่าต่างจึงรอดตาย บริเวณที่แม่กับลูกสองคนนี้อาศัยอยู่ในปัจจุบันก็คือ เกาะช้างในบึง แม่กับลูกสองคนนี้ไปเก็บทองมาไว้ในวงกะทะซึ่งเป็นเกาะที่ตนได้อาศัยอยู่พร้อมกับการทอดผ้าเพื่อเป็นการเฝ้าทองไปด้วย ภายหลังมีคนไปขอยืมมาใช้ โดยแม่กับลูกได้อนุญาตให้นำไปใช้ได้ แต่เมื่อเสร็จงานแล้วให้นำมาส่งคืน ระยะเวลาๆ คนที่ขอยืมไปไม่นำมาคืน ในที่สุดของที่ขอยืมไปก็เริ่มที่จะหายไปจนหมด หลังจากที่เมืองถล่มลงแล้ว

ทางด้านทิศตะวันออกของเมืองก็เกิดเป็นเนินดินที่สูงและกลายเป็นทุ่งนาของชาวบ้านและมีการก่อสร้างวัดใหม่ขึ้นมีชื่อว่าวัดปรางค์ทอง ในบริเวณของวัดบริเวณปรางค์มีเสาหงส์(ไก่อหงส์)ใช้แทนนาฬิกาเป็นการบอกเวลาของคนสมัยก่อน ตัวหงส์ทำมาจากทองคำภายหลังได้หายไปโดยไม่ทราบสาเหตุคงเหลือไว้แต่ตำนานนั่นเอง

บทกล่อมลูก

โดย คุณยายจันทร์ รัตนพันธุ์

บทกล่อมลูก “นอนชนะลูกนอน”

“โกละเห่ เอเหเอ นอนชนะนำลูกนำ นอนชนะนอนลูกนอน แมงหิ้งห้อยบินยาว หมูนกเค้าบินร่อน หมูนกกาเหว่าก็บินบินวน กระจีกระจงอยก็ดังแงง ตะคองตะแกหรือก็ดังโง่ง ลูกเอ๋ยเอ๋ยก็ม ลูกเอ๋ยหลานเอ๋ยอย่าหัดนอนกรน”

บทกล่อมลูก “เพลงแมวขาว”

“แมวขาวเอ๋ย ตามันขาว หางยาวโยนโยน หูขี้ขาวไม่ทันเพล เนื้อเย็นเอ๋ยลูกนอน นอนชนะนำลูกนำ นีแมวขาวมา จะกัดลูกน้อย นอนชนะนอนลูกนอน แม่จะกล่อม นอนชนะนอนลูกนอน”

(สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์จะลึกผู้รู้สามารถดูรายละเอียดได้ที่

ภาคผนวก ก)

1.3 ความเป็นมาเกี่ยวกับสิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ

คณะผู้วิจัยขอนำรายละเอียดเกี่ยวกับความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งที่ใช้ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ขมิ้น , ข้าวตอก : ในอดีตคนโบราณได้ใช้ขมิ้นทาตัวแทนการอาบน้ำในขณะที่เดินป่า

ใบยี่โถใส่ในกระบอกไม้ไผ่ : เชื่อกันว่าเดิมนั้นเป็นที่อยู่ของพ่อใหญ่ม่วง

ดอกลั่นทมใส่ในจานขนม : เพื่อเป็นการถวายสักการะบรรพบุรุษมอญ เดิมคือพ่อใหญ่ม่วง, พ่อใหญ่หงส์, แม่ใหญ่หม้อ

หอกและดาบนั้นมีติดตัวมากันคนละอัน : เป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับการป้องกันตัว

ไม้ทอผ้า (พันหวี) : ในอดีตจะมีการทอผ้าเพื่อใช้เองและใช้ในงานที่สำคัญๆ

มะพร้าว : การทูปมะพร้าว เนื่องจากในอดีตคนโบราณใช้วิธีผ่ามะพร้าวด้วย

การทาบ

กล้วย : ในอดีตกล้วยนั้นเป็นอาหารหลักในการดำรงชีพที่อยู่ในป่า

ผ้า, เครื่องประดับ กำไร สร้อย : ใช้ในการแต่งกายตามประเพณีของมอญ

ผ้าที่ใช้มัดห้อยในโรงพิธี : เชื่อกันว่าพ่อใหญ่ม่วง, พ่อใหญ่หงส์และแม่ใหญ่หม้อ ใช้มัดต้นลั่นทมเวลาจะลุกขึ้นไปไหนมาไหน

หน้าคาสามแฉง : เชื่อกันว่าเป็นหลังคาที่ติดอยู่บนต้นลั่นทมเป็นที่พักอาศัยของบรรพบุรุษทั้งสามคน

บวชชีหาบขวิดน้ำ : มีที่มาจากแม่ใหญ่หม้อเดิมบวชเป็นชี แล้วออกบิณฑบาตรับบริจาคทาน

(ผู้ให้สัมภาษณ์ : นางหมั้น ตี๋มพุดชา อายุ 59 ปี และนางมิ ชะมังกลาง อายุ 73 ปี)

2. คำถามการวิจัยข้อที่ 2 ประเพณีผีมอญสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนในลักษณะใด

การเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตชุมชน คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth-Interview) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและองค์ประกอบของประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน โดยคณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยมีการวางแผนไว้ล่วงหน้า โดยมีประเด็นที่ชัดเจนและมีความครอบคลุมประเด็นและเนื้อหาของข้อมูลที่ผู้วิจัยต้องการ คณะผู้วิจัยได้จัดทำประเด็นในการสัมภาษณ์อย่างชัดเจน แต่รูปแบบการสัมภาษณ์ของผู้วิจัยใช้ลักษณะที่เป็นกันเอง โดยผู้วิจัยเริ่มต้นบทสนทนาเพื่อโยนเข้าสู่ประเด็นที่ต้องการ แต่ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระในการตอบและเสริมในเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้อย่างอิสระ โดยเครื่องมือนี้ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน ได้แก่ โครงสร้างองค์ประกอบขั้นตอนของพิธีกรรม ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนและการสืบทอดประเพณี โดยทำการสัมภาษณ์ หมอจู้ ผู้ป่วย คนทรง วงปีพาทย์ ผู้ช่วยประกอบพิธีและผู้ร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญ จำนวน 14 คน ดังรายนามตามตารางที่ 3.2 ในบทที่ 3 นอกจากนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลความคิดเห็นของเยาวชนซึ่งจะเป็นกลุ่มคนในอนาคตของชุมชน จึงได้สัมภาษณ์เจาะลึกเยาวชนในชุมชน จำนวน 3 คน ดังรายนามตามตารางที่ 3.3 ในบทที่ 3

จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามอย่างง่าย ๆ เพื่อให้ได้ ข้อมูลที่ต้องการ โดยรายละเอียดเกี่ยวกับผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยขอเสนอ ผลการวิจัยตามประเด็นดังต่อไปนี้

2.1 คำถามเกี่ยวกับข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบประเพณีการเลี้ยงผี มอญ โดยแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ดังนี้

2.1.1 สาเหตุที่เข้าร่วมในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า เหตุผลที่เข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีเหตุผลคล้ายคลึงกัน คือ ในส่วนของ หมอดู คนทรง ให้เหตุผลว่าต้องการช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วยและมีเจ้าพ่อมาประทับทรง สำหรับ ผู้ป่วย ให้เหตุผลที่ตัดสินใจเข้าร่วมพิธีการเลี้ยงผีมอญ เนื่องจากว่าเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เมื่อไปรักษาที่โรงพยาบาลแล้วไม่สามารถรักษาได้ จึงไปพบหมอดูเพื่อให้ทำนายทายทัก ซึ่งหมอ ดูทักให้ประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ ด้านผู้ช่วยประกอบพิธีให้เหตุผลว่าทำหน้าที่แทนคนเก่า ประกอบกับ ปู่ ย่า ตา ยาย เห็นว่าสามารถทำหน้าที่ได้ดี และเป็นการช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน ซึ่งคล้ายคลึงกับเหตุผลของนักดนตรีวงปี่พาทย์ที่กล่าวว่า เป็นการเจริญรอยตามบรรพบุรุษและ เป็นการช่วยเหลือกัน ทางด้านประชาชนผู้ร่วมพิธี ให้เหตุผลว่าเข้าร่วมพิธีเพราะเจ้าภาพที่เป็น ญาติเชิญมา สำหรับเยาวชนให้เหตุผลว่า มีความอยากรู้และต้องการทราบว่าประเพณีการเลี้ยงผี มอญทำกันอย่างไร โดยจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

“เพื่อให้ความช่วยเหลือคนที่ได้รับความเจ็บป่วยและได้รับความ เดือดร้อน” (นายบั้น เตยพุดซา หมอดู)

“สาเหตุที่ได้มาร่วมพิธีนี้ก็ คือ มีเจ้าพ่อเข้ามาประทับร่างทรง จากนั้น เป็นต้นมาก็ได้เข้าร่วมมาตลอดและเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วย” (นางหมั่น ตีมพุดซา คน ทรง)

“เข้าร่วมพิธีเพื่อคอยช่วยผู้ทำพิธี เนื่องจากเคยช่วยในการประกอบพิธีมา นานจนมีความชำนาญ” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“เพื่อไปช่วยแต่ง ขนมห่ม ข้าวต้ม กลัวย แป้งกวน มะพร้าว หาเสื้อผ้า ให้ผีมอญ เครื่องแต่งตัว เช่น หวี แป้ง เข็มขัด ทอง แล้วแต่ว่าเค้าจะถามหาอะไร” (ยายแป่ว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“เกิดอาการป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ โดยมีอาการผอม ทрудโทรม...” (ยาย เสี่ยงม ถนอมพุดซา คนป่วย)

“มีอาการพูดไม่ได้ เดินไม่ได้ ลูกไม่ขึ้น เหนื่อยเพลียนอนไม่ตื่น เหนื่อย ลูกไม่ได้ ไปหาหมอที่โรงพยาบาล หมอบอกว่าเป็นหลายโรคแทรกซ้อนกันอาการไม่ได้ขึ้นก็เลยดู หมอ” (ยายอุย เพชรจะบก คนป่วย)

“มีอาการป่วยลุกไม่ขึ้น เดินไปไหนไม่ได้ ไปหาหมอก็ไม่หาย หนทาง สุดท้ายที่คุณยายเลือกรักษาก็คือ ไปดูหมอด หมอดูทายทักว่า ฝี่จะเล่นจะกิน” (ยายเปลื้อง คม พุดซา คนป่วย)

“ทำตามบรรพบุรุษ และเชื่อว่าเมื่อทุกคนได้ผ่านการทำพิธีแล้วจะทำให้ หายจากโรคภัยที่เป็นอยู่” (ลุงน้อย ฉายพุดซา วงปีพาทย์)

“สืบทอด และเล่นตามบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าในการเลี้ยงฝี่มอญต้องมี วงปีพาทย์เป็นองค์ประกอบด้วย ถ้าขาดก็เลี้ยงไม่ได้ หรือเลี้ยงได้ก็ไม่หาย เพราะฝี่จะไม่พอใจ” (นายทะ ชูทิพย์ วงปีพาทย์)

“เคยเข้าร่วมพิธีเลี้ยงฝี่มอญทุกครั้ง ซึ่งญาติของผู้ป่วยจะมาบอกคน ใหญ่ในบ้าน บ้านละคน...” (ยายอิม แซ่มพุดซา ผู้ร่วมพิธี)

“เข้าร่วมพิธีทุกครั้งที่มีเจ้าภาพเขามาบอก..” (นางประหยัด เขียวหมื่น ไวย ผู้ร่วมพิธี)

“ยายจะไปก็ต่อเมื่อมีเจ้าภาพหรือครอบครัวของผู้ป่วยเขามาบอกว่าจะมี การทำพิธีเลี้ยงฝี่มอญนะ ถ้ามีคนมาบอกยายก็ต้องไป” (ยายละม่อม โสดกำปัง ผู้ร่วมพิธี)

“เคยเข้าร่วม ประมาณ 3-4 ครั้ง ที่ไปเพราะเป็นญาติๆ กัน” (นางสาว อรอนงค์ ฐปพุดซา)

“อยากรู้ว่าเขาทำอย่างไรกัน แต่เชื่อว่าเป็นฝี่บรรพบุรุษจริง” (นางสาว เกษทิพย์ นิจจะ)

“รู้สึกตื่นเต้น ตอนเข้าทรงเพราะเห็นตัวสั้น เชื่อว่าเป็นฝี่บรรพบุรุษจริง และรู้ว่าเป็นปู่ย่าคนไหนมาเข้าทรง ตัวเองก็เคยมีประสบการณ์คล้ายๆ กัน คือ ไม่สบายไปรักษา โรงพยาบาลไม่หาย ญาติเลยพาไปหาหมอดู หมอดูบอกที่ต้องเรียกขวัญ เพราะว่าถูกฝี่ปู่ย่าตา ยาย พอเรียกขวัญก็หายป่วยเลย ตัวเองเลยมีความเชื่อในเรื่องฝี่ปู่ย่ามาก

และเวลาจะทำอะไรก็กลัวว่าจะทำอะไรผิดหรือเปล่า เดี่ยวมีปู่ย่าจะโกรธ และทำเอา การทำผิดเช่นเวลาไปเที่ยวต่างบ้านแล้วสนุกมากไป ขวัญก็จะอยู่ตรงนั้นไม่ยอมกลับบ้านด้วย ก็ต้องให้ยายเรียกขวัญกลับมาให้” (เด็กหญิงระพีพร กริชเพชร)

2.1.2 มีการเรียนรู้ในการประกอบพิธีอย่างไร

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า ส่วนใหญ่มีการเรียนรู้จากบรรพบุรุษหรือผู้ใหญ่ถ่ายทอดความรู้ให้ แต่สำหรับคนทรงนั้นให้สัมภาษณ์ว่าเรียนรู้เอง โดยจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“คนที่ถ่ายทอดพิธีกรรมนี้ก็คือ ครอบครัว โดยเริ่มจากปู่ไปยังพ่อและพี่น้อง” (หมอบ้าน เตยพุดชา หมอบดู)

“เรียนรู้ในการประกอบพิธีมาจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ดูจากผู้ใหญ่ เนื่องจากเคยไปช่วยผู้ประกอบพิธีแต่ง ก็ดูเอาเองว่าจัดอย่างไร อย่างละก็งาน มีอะไรบ้าง (ยายแปง ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ไม่ได้มีการเรียน เกิดจากการเรียนรู้เอง โดยมีเจ้าพ่อเป็นผู้สื่อผ่านร่าง” (นางหมั่น ตีมพุดชา คนทรง)

“ได้เรียนรู้การเล่นปีพาทย์เพื่อการประกอบพิธีจากผู้เป็นพ่อมาตั้งแต่อายุ 15 ปี” (ลุงน้อย ฉายพุดชา วงปีพาทย์)

“ลุงน้อยเป็นครูสอนให้” (นายทะ ชูทิพย์ วงปีพาทย์)

“เพราะเป็นของตกทอดมาจากปู่ย่า ที่บ้านเป็นเจ้าของเครื่องดนตรี พี่น้องคนอื่นไปทำที่อื่นกันหมด ไม่มีใครสนใจจะสืบทอด.....

.....การเล่นดนตรีลุงน้อยจะเป็นผู้สอนให้ ส่วนใหญ่จะสอนเป็นรุ่นๆ ต่อๆ กันไป” (นายเฉลิม เสียดพุดชา)

2.1.3 ความเป็นมาของประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร และทำเพื่ออะไร

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดตอบว่าไม่ทราบแน่ชัดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกิดขึ้นเมื่อใด ทราบแต่ว่ามี การประกอบพิธีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยตนเองเกิดมาก็เห็นการประกอบพิธีแล้ว สำหรับ

วัตถุประสงค์ในการประกอบพิธี คือเพื่อรักษาผู้ที่เจ็บป่วย ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่ถูกหลานได้ทำผิดหรือลบหลู่ผีบรรพบุรุษโดยไม่รู้ตัว โดยจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ไม่รู้แน่ชัด เกิดมาก็เห็นแล้ว ไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด แต่มีการทำพิธีสืบต่อกันมา” (นางหมั่น ดีมพุดชา)

“มีมานานตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณ โดยที่ไม่ปรากฏปีที่แน่ชัด จุดประสงค์ในการจัดทำคือ เพื่อรักษาผู้ที่เจ็บป่วย และเป็นการรักษาเพื่อนมนุษย์อีกด้วย” (หมอบั่น เตยพุดชา)

“ไม่ทราบแน่นอน คือ จำมาจากคำพูดที่ว่า “พุดชามอญดอนกระทิง” ผีมอญก็คือ ผีปู่ย่าตายาย เป็นการเลี้ยงเพื่อขอโทษขอร้องผีปู่ย่าตายายที่ถูกหลานได้ทำผิดผีหรือลบหลู่โดยไม่รู้ตัว ให้ผีปู่ย่าตายายยกโทษให้และเพื่อให้หายจากอาการป่วยในการเลี้ยงครั้งนี้” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ไม่รู้ว่ามีที่ไปที่มาอย่างไร” (ยายแปว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“นับถือมาตั้งแต่จำความได้ หรือตั้งแต่เกิดก็ว่าได้ โดยนับถือกันหมดทั้งครอบครัว” (ยายอุย เพชรจะบก ผู้ป่วย)

“นับถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ตั้งแต่จำความได้มีการนับถือกันมาหมดทั้งครอบครัว” (ยายเปลื้อง คมพุดชา ผู้ป่วย)

“สืบทอด และเล่นตามบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าในการเลี้ยงผีมอญต้องมีวงปี่พาทย์เป็นองค์ประกอบด้วย ถ้าขาดก็เลี้ยงไม่ได้” (นายทะ ชูทิพย์)

“ความเป็นมาไม่รู้ ปู่ย่าตายายนำมาอย่างนั้นก็ทำต่อไป ทำมามากกว่า 100 ปี แล้ว ทำให้ผีปู่ย่าตายายยกโทษให้ จะได้ไม่ป่วย” (นายเฉลิม เขียวพุดชา)

2.1.4 ประเพณีการเลี้ยงผีมอญจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมหรือไม่ อย่างไร

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่าในส่วนของการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญและวงปี่พาทย์ในด้านรูปแบบไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในส่วนของคุณค่าตอบแทนของผู้ทำหน้าที่คนทรง นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ทำหน้าที่หมอดูหรือคนทรงมีจำนวนน้อยลงจากอดีต โดยจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ก่อนหน้านี้ไม่มีการกำหนดราคาของคนทรงที่แน่ชัด แต่ระยะหลังมีการกำหนดราคาที่ชัดเจน” (นางหมั่น ตี๋มพุดซา คนทรง)

“ถ้าหมอดูหมัดคงปล่อยให้เขาช่วยเหลือตัวเองไปตามยถากรรม” (หมอบ้าน เตยพุดซา หมอดู)

“เป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายในการทำพิธีที่เพิ่มขึ้น จากอดีตจะมีราคาถูก ค่ายกครูเพียง 24 บาทจนเสร็จงานทั้งปีพาทย์ ค่าอาหารโดยส่วนมากเป็นการช่วยเหลือกันของคนในหมู่บ้านไม่คิดเงิน แต่ปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีที่แยกออกตามประเภทการทำพิธี และตามอาการของผู้ป่วย ปัจจุบันค่ายกครู 999 บาท หรือ 529 บาท เรียกขวัญตามบ้านค่ายกครู 129 บาท และค่าปีพาทย์ 3,500 บาทต่องานหากเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ถ้าต่างบ้านจะคิดเพิ่มอีก 500 บาท รวมทั้งหมด 4,000 บาทต่องาน” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“การประกอบพิธีจากอดีตจนถึงปัจจุบันเหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง” (ยายแปว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ในการทำพิธีตอนป่วยเสียค่าใช้จ่ายรวมทั้งปีพาทย์และอาหารทุกอย่างในการทำพิธีน้อยกว่าบาท แต่ปัจจุบันต้องเสียค่าทำพิธีเป็นหมื่นต่อครั้ง” (ยายเส็งยม ถนอมพุดซา ผู้ป่วย)

“เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด 13,000 บาท มีค่าอัญเชิญครู 24 บาท (ปีพาทย์) ค่าจ้าง 3,500 บาท ค่าคนทรง 2 คน คนละ 999 บาท และค่าอาหาร” (ยายอุยเพชรจะบก ผู้ป่วย)

“ค่าใช้จ่ายโดยประมาณอยู่ที่ 10,000 - 15,000 บาท โดยมีค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าปีพาทย์ ค่าคนทรง ค่าครู ค่าอาหาร และเครื่องตี๋ม ค่าเครื่องเส้นสังเวย” (ยายเปลื้องคมพุดซา ผู้ป่วย)

“ลักษณะการเล่นปีพาทย์ไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่ที่ต่างออกไป คือค่าแรง ในอดีตค่าแรงของคนในการเล่นในวงเฉลี่ยคนละ 30 บาทต่อวัน ปัจจุบันเฉลี่ยคนละ 700 บาทต่อวัน ซึ่งถ้าคิดราคาเหมาทั้งวง หากเป็นคนในหมู่บ้าน ครั้งละ 3,500 บาท นอกหมู่บ้าน 4,000 - 4,500 บาท” (ลุงน้อย ฉายพุดซา วงปีพาทย์)

“พิธีกรรมก็มีองค์ประกอบและขั้นตอนเหมือนเดิมนะ มีแต่ค่าตอบแทนที่เปลี่ยนไป ก็เป็นไปตามสมัย” (นายเฉลิม เอี้ยพุดซา)

2.1.5 องค์ประกอบของประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญได้แบ่งองค์ประกอบออกเป็น คน อาหารและอุปกรณ์ประกอบพิธี โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **คน** ประกอบด้วย ผู้ป่วย คนทรง ผู้ประกอบพิธี นักดนตรีวงปี่พาทย์ และเครื่องดนตรี

2) **อาหาร** ประกอบด้วย อาหารคาว – หวาน และผลไม้ เช่น หัวหมู ไก่ วัว ขนมต้ม ข้าวต้ม แป้งกวน ก๋วยเตี๋ยว มะพร้าว เป็นต้น

3) **อุปกรณ์ประกอบพิธี** ประกอบด้วย เครื่องไหว้ครู เช่น บายศรี ดอกไม้ เครื่องแต่งกายที่คนทรงใช้เปลี่ยนเมื่อเวลาเข้าทรงผีบรรพบุรุษ เช่น ผ้าใส่รง ผ้าถุง แป้ง หวี เข็มขัด ทอง และโรงพิธี เป็นต้น

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความความคิดเห็นดังนี้

“เคยช่วยในการประกอบพิธีมานานจนมีความชำนาญในการเตรียมของไหว้ พวกอาหาร หมากพลู บายศรี เตรียมเครื่องแต่งกายคนทรง (ให้ผีที่จะมาทำการเลี้ยง) เช่น ตัวยายหมั่นเองมีความชำนาญทำเกี่ยวกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญได้เกือบทุกอย่าง ซึ่งในการทำพิธีเลี้ยงผีมอญในแต่ละงานจะมีหน้าที่หลักๆ คือ เป็นคนคุยหรือช่วยเจรจาจากลัทธิผีที่มาเข้าทรง โดยมีการถามไถ่ว่าผีที่มาเข้าทรงชื่ออะไร เป็นญาติใคร ทำไมถึงมาทำให้ผู้ป่วย (เจ้าของงาน) ต้องมีอาการเช่นนี้ หรือป่วย รักษาอย่างไรก็ไม่หาย ฯ และงานอีกอย่างของยายหมั่นก็คือ การคอยบอกให้ผู้มาช่วยงานว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง แล้วต้องเตรียมของอย่างละเท่าใด ในการเลี้ยงผีมอญ ซึ่งการเลี้ยงผีมอญจะมีองค์ประกอบดังนี้ หนึ่งคือ คน ประกอบด้วย คนทรง ผู้ช่วย(คนเรียกผี, พุดกับผี, เชิญผีมาลงที่คนทรง = ยายหมั่น) สองคือ ปี่พาทย์ สามคือ สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธี ประกอบด้วย มีบายศรี 9 ซาม(9 ชุด) 3 ชั้น/1 ชุด มีข้าวเหนียว ก๋วยเตี๋ยว 3 ลูก ขนมต้ม ขนมกวน ขนมข้าวเหนียว ขนมลั่นทมมา อย่างละ 3 ชั้น คั่วหมู 3 ชั้น และมีขันกินขันหมากขันพลู เครื่องแต่งกายของผี (ผ้าแพร ผ้าถุง ฯ)” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“สิ่งของในการประกอบพิธี ประกอบด้วย คน อาหาร และเครื่องแต่งตัว

- 1) คน ประกอบด้วย คนป่วย คนทรง 2 คน ผู้ประกอบพิธี 2-3 คน วงปีพาทย์ 3-4 คน
- 2) อาหาร ประกอบด้วย ขนมต้ม ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว แป้งกวน มะพร้าว หัวหมู ไก่ วัว
- 3) เครื่องแต่งตัว ประกอบด้วย ผ้าโสร่ง ผ้าถุง แป้ง หวี เข็มขัดทอง” (ยายแปว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

(สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบของประเพณีการเลี้ยงผีมอญอยู่ในภาคผนวก ค)

2.1.6 ขั้นตอนพิธีกรรมของประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า ผู้ป่วยจะไปหาตาน้อยซึ่งอยู่ในวงปีพาทย์ก่อน จากนั้นตาน้อยจะเป็นผู้นัดวันในการประกอบพิธี แล้วมาแจ้งคนทรงและผู้ประกอบพิธี เมื่อถึงวันประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญทางญาติของผู้ป่วยจะมา รับผู้ประกอบพิธีไปช่วยจัดแต่งอาหารและเสื้อผ้า โดยจัด ขนมต้ม, ข้าวต้ม, ก๋วยเตี๋ยว, และแป้งกวน อย่างละ 9 จาน, มะพร้าวจำนวนหลายลูก, หัวหมู 1 หัว, ไก่ 1 ตัว, และวัว ซึ่งมีการแบ่งอาหารไปไว้ 2 โรง คือโรงใหญ่ 5 จาน และโรงเล็ก 4 จาน เมื่อเข้าทรงแล้วผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ที่แต่งตัวให้โดยถ้าเป็นผู้ชายก็จะนุ่งผ้าโสร่ง ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ส่วนแป้ง หวี จะถามหาและจะแต่งเอาเอง บางคนชอบแต่งก็จะถามหาเข็มขัด และทอง พิธีจะเสร็จสิ้นประมาณ 4 โมงเย็น

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความความคิดเห็นดังนี้

“ขั้นตอนในการประกอบพิธี จะเริ่มจากไปดูหมอว่าผี ปู่ย่าตายาย อยากกินอะไร ถึงทำให้ลูกหลานป่วย หมอดูก็จะดูหมอเพื่อบอกว่าผี ปู่ย่าตายายอยากกินอะไร แล้วบอกให้ทำพิธีการเลี้ยงผีมอญ ผู้ป่วยจึงจะหายจากอาการป่วย การเตรียมสิ่งของประกอบพิธีเริ่มจากเตรียมหมากพลู และข้าวของเครื่องเซ่น หรือของไหว้ผีปู่ย่าตายายไว้ ถือเป็นขั้นตอนในการเตรียมของก่อนที่จะไปหาคนทรงมาทำพิธีให้ ในการไปหาคนทรงเพื่อมาทำพิธีให้พร้อมดูฤกษ์ยามว่าเป็นพาลหรือไม่พาล (พาล คือ วันที่แข็ง หรือตรงกับแรม 1 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ จะเป็นวันที่แข็งไม่ดี)

ก่อนวันทำพิธีก็ลงมือทำขนมหวาน บายศรี หมากพลู และสิ่งของประกอบอื่นๆ และต้องเตรียมทำการยกโรง (โรงที่ใช้ในพิธี) เมื่อคนทรงมาถึงก็ทำการยกครู

แต่งตัวให้ผีแล้วยายหมั้นจะถามผีที่มาลงว่าอยากกินอะไร ยายก็จะหา หรือยกของที่ผีอยากกิน มาให้กิน

แล้วผีก็ออกจากคนทรงแล้วเข้าใหม่ จากนั้นจะแต่งตัว หาข้าวปลา อาหารให้กิน จะทำสลับกันอยู่อย่างนี้ทั้งวัน คือ ประมาณเก้าโมงเช้าถึงบ่ายสามโมงครึ่ง” (ยายหมั้น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ผู้ป่วยจะมาหาตาน้อยซึ่งอยู่ในวงปีพาทย์ก่อน จากนั้นตาน้อยจะเป็นผู้ นัดวันในการประกอบพิธีแล้วมาแจ้งคนทรงและผู้ประกอบพิธี เมื่อถึงวันประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ ทางญาติของผู้ป่วยจะมารับผู้ประกอบพิธีไปช่วยจัดแต่งอาหารและเสื้อผ้า โดยจัด ขนมต้ม, ข้าวต้ม, กั๊ว, และแป้งกวน อย่างละ 9 จาน, มะพร้าวจำนวนหลายลูก, หัวหมู 1 หัว, ไก่ 1 ตัว, และวุ้น ซึ่งมีการแบ่งอาหารไปไว้ 2 โรง คือโรงใหญ่ 5 จาน และโรงเล็ก 4 จาน เมื่อ เข้าทรงแล้วผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ที่แต่งตัวให้โดยถ้าเป็นผู้ชายก็จะนุ่งผ้าใส่รอง ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่ง ผ้าถุง ส่วนแป้ง หวี จะถามหาและจะแต่งเอาเอง บางคนชอบแต่งก็จะถามหาเข็มขัด และทอง พิธีจะเสร็จสิ้นประมาณ 4 โมงเย็น” (ยายแปว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

(สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีกรรมของประเพณีการเลี้ยงผีมอญอยู่ในภาคผนวก ค)

2.1.7 วงปีพาทย์ที่ใช้ในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า ในส่วนของวงปีพาทย์นั้นเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบพิธี หากขาดวงปีพาทย์จะไม่สามารถทำการรักษาผู้ป่วยได้ หรือหากรักษา ก็จะไม่หาย สำหรับวงปีพาทย์มีผู้เล่นจำนวน 4 คน เครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในวงประกอบด้วย เครื่องดนตรี 4 ชิ้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

- 1) ซ้องใหญ่ ผู้เล่นคือ ลุงน้อย ฉายพุดชา
- 2) ตะโพน ผู้เล่น นายท่า ชูทิพย์และนายทะ ชูทิพย์
- 3) ปี่ใหญ่/ปี่ใน ผู้เล่น คือ นายท่า และนายทะ ชูทิพย์
- 4) ฉิ่ง ผู้เล่น คือ นายเฉลิม เฮียพุดชา

ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ในส่วนของการ เล่นวงปีพาทย์ ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ในตำบลพุดชา จะมีวงปีพาทย์ที่ใช้เล่นประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญเพียงวง เดียว เครื่องเล่นในวงประกอบไปด้วย

1. ซ้องใหญ่
2. ตะโพน

3. ปี่ใหญ่ / ปี่ใน

4. ฉิ่ง

สำหรับขั้นตอนการเล่นวงปี่พาทย์ จะเริ่มจากตีโหมโรงก่อนทำพิธี เสร็จแล้ว จะเล่นตามใจคนทรงตลอดระยะเวลาทำพิธี ถึงประมาณบ่ายสามโมง” (ลุงน้อย นายพุดชา วงปี่พาทย์)

“ปัจจุบันในการเล่นจะมีผู้เล่น 4 คน ก่อนเล่น จะต้องมีการยกครูก่อนทุกครั้ง และมีสิ่งที่ต้องใช้ในการไหว้ครู ดังนี้

1. เงินค่ายกครู 24 บาท

2. กรวยเล็ก 6 กรวย(ดอกบานไม่รู้โรย 3 ดอก, ฐูป 3 ดอก, เทียน 1 เล่ม, หมาก 2 ชิ้น, สีเสียด 2 ชิ้น, ยาสูบ 2 มวน: 1 กรวย)

3. ผ้าขาว 1 ผืน

4. เหล้าขาว 1 ขวด

และทุกคนที่เล่นจะต้องเข้าร่วมพิธียกครูใหญ่ในเดือน สิบสองของทุกปี ในตำบลพุดซา จะมีวงปี่พาทย์ที่ใช้เล่นประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญเพียงวงเดียวโดยมีเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในวงดังนี้

1. ซ้องใหญ่ ผู้เล่นคือ ลุงน้อย นายพุดชา

2. ตะโพน ผู้เล่น นายท่า ชูทิพย์ (พี่ชาย)และนายทะ ชูทิพย์ (เป็นพี่น้องกัน)

3. ปี่ใหญ่ / ปี่ใน ผู้เล่นคือ นายทะ ชูทิพย์ และนายท่า ชูทิพย์

4. ฉิ่ง ผู้เล่นคือ ลุงเฉลิม เฮียพุดชา (เป็นเจ้าของเครื่องดนตรี)

ในการเลี้ยงผีมอญต้องมียวงปี่พาทย์เป็นองค์ประกอบด้วย ถ้าขาดก็เลี้ยงไม่ได้ หรือเลี้ยงได้ก็ไม่หายเพราะผีจะไม่พอใจ ซึ่งทุกคนได้ผ่านการทำพิธีแล้วจะทำให้หายจากโรคภัย” (นายทะ ชูทิพย์)

(สำหรับรายละเอียดการแบบการสืบทอดวงปี่พาทย์อยู่ในภาคผนวก จ)

2.2 คำถามเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของประเพณีการเลี้ยงผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนพุดซา

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า ในความคิดเห็นของผู้ให้สัมภาษณ์ เห็นว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญเป็นประเพณีที่มีองค์ประกอบและขั้นตอนที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ ประเพณีผีมอญยังมีบทบาทหน้าที่ใน

การช่วยรักษาคนป่วยที่ไม่สามารถรักษากับแพทย์แผนปัจจุบันได้แล้ว(โรคที่หาสาเหตุไม่พบ) และ ยังช่วยด้านจิตใจ สร้างความปกติสุขให้กับชุมชนเพราะหากคนในครอบครัวเจ็บป่วยก็ย่อมจะทำให้ครอบครัวไม่มีความสุข เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ทำแต่ความดี มีความเคารพบรรพบุรุษ และผู้อาวุโส อีกทั้งยังเป็นประเพณีที่ทำให้ญาติพี่น้องได้มีโอกาสมาพบกัน เป็นประเพณีที่สร้างความสามัคคีการช่วยเหลือกันของคนในชุมชน ประการสำคัญชุมชนมีความเห็นว่าควรมีสืบทอด ประเพณีนี้เพื่อปกป้องบอกความเป็นตัวตนของคนตำบลพุดซา โดยจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ช่วยให้กำลังใจและสุขภาพกับคนในชุมชน เป็นการช่วยรักษาคนที่ป่วย ไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือไปอยู่นอกชุมชนก็ตาม .....และมีความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีมอญเพื่อใช้เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ...” (นางหมั่น ตีมพุดซา คนทรง)

“มีความเกี่ยวข้งเป็นอย่างมาก เพราะหากมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็ไม่สามารถที่ประกอบอาชีพได้ หรือถ้ามีการป่วยเกิดขึ้นก็จะหาความสุขในครอบครัวไม่ได้” (หมอบั่น เตยพุดซา หมอดู)

“เห็นว่าประเพณีมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน คือเป็นสิ่งที่ช่วยชาวบ้านด้านจิตใจและเป็นหมอรักษาโรคที่ไม่รู้สาเหตุคนที่ส่องรองจากการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ช่วยรักษาคนป่วยในชุมชนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือไปอยู่นอกชุมชนก็ตาม ถ้าหากเกิดในชุมชนนี้แล้วก็คือว่าเป็นคนที่นี่...(ยายแปว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“มีความคิดเห็นว่าเป็นกฎของชุมชนอย่างหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนระวังในการทำในสิ่งที่ไม่ดี เพราะจะทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจและเกิดโรคภัยต่างๆ ขึ้น แต่หากทำความดีไม่หมิ่นประมาทต่อผีบรรพบุรุษก็จะทำให้อยู่สุขสบาย และมีความคิดว่าประเพณีดังกล่าวคงจะอยู่คู่กับคนในเขตตำบลพุดซาอย่างนี้ตลอดไป” (ลุงน้อย ฉายพุดซา วงปีพาทย์)

“ก็คิดว่าดี ที่ช่วยรักษาคนป่วยได้ เช่นล่าสุด เมื่อเดือนที่ผ่านมาช่วยพระที่เป็นบ้าให้หายจากอาการที่เป็นบ้าชอบแก้ผ้าได้ นอกจากนี้ก็เห็นว่าเป็นประเพณีที่ทำให้ลูกหลานเคารพในผู้อาวุโส ญาติๆ รวมทั้งคนที่มาช่วยงานก็รักสามัคคีกันดี เพราะในวันนั้นทุกคนต้องพูดดีๆ ใส่กัน ห้ามทะเลาะกัน” (นายเฉลิม เสี่ยพุดซา)

“เชื่อว่าประเพณีผีมอญรักษาคนแล้วหายจริง” (ยายอ้อม แซ่มพุดซา ผู้ร่วมพิธี)

“ก็ดีนะ เป็นพิธีการที่ทำให้คนป่วยหายเป็นปกติได้” (นางประหยัด เขียวหมื่นไวย ผู้ร่วมพิธี)

“มันก็ดีนะ เห็นคนอื่นๆ เขารักษากันแล้วก็หายเป็นส่วนใหญ่” (นางละม่อม โสิด กำปิง ผู้ร่วมพิธี)

“ความเชื่อเรื่องผีมอญนั้นเชื่อว่ามีจริง เพราะใครรักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญก็หายขาด หรือจากที่อาการหนักก็ทุเลาลง” (นางสมบุญ ชัยศิริ ผู้ร่วมพิธี)

“ทำให้คนหายป่วยกลับมาทำงานได้ ทำให้ญาติมาพบกัน มีความรักสามัคคีกัน” (นางสาวอรอนงค์ ฐูปุดซา)

“เป็นความเชื่อมาแต่โบราณ คิดว่าช่วยในเรื่องขวัญกำลังใจให้คนในชุมชน ทำให้ญาติๆ มาพบกัน สร้างความเชื่อถือให้กับคนในชุมชนต่อประเพณีผีมอญ” (นางสาวเกษทิพย์ นิจจะ)

“เป็นประเพณีที่ดีเพราะทำให้คนป่วยแบบไม่รู้สาเหตุ รักษาหมอบัจจุบันไม่หายรู้ว่าตัวเองป่วยเป็นอะไร พอทำพิธีก็หายป่วย” (เด็กหญิงระพีพร กริชเพชร)

2.3 คำถามเกี่ยวกับการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นว่า ควรมีการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญต่อไป แต่จะมีบางส่วนที่เห็นว่าไม่ควรมีการสืบทอดประเพณีนี้เนื่องจากผู้ร่วมประกอบพิธีต้องเหน็ดเหนื่อยกับการเตรียมงาน และการประกอบพิธีแต่ละครั้งในปัจจุบันเสียค่าใช้จ่ายที่สูงมาก ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“ควรมีการสืบต่อไป เพราะไม่สามารถที่จะล้มเลิกได้ จะต้องสืบต่อไปเรื่อยๆ เพราะช่วยคนเจ็บป่วยได้ทั้งกำลังใจและสุขภาพ หรือไม่ฝีก้ออาจจะมาติดต่อเอง” (นางหมั่น ตี๋มพุดซา คนทรง)

“ควรมีการสืบต่อไปเรื่อยๆ ควรมีตัวแบบประกอบพิธีสืบต่อไป....ถ้าไม่มีการรักษา ก็ไม่หายป่วยก็ไม่สามารถที่จะทำงานได้” (หมอบั่น เตยพุดซา หมอดู)

“ประเพณีการเลี้ยงผีมอญควรสอนให้ลูกหลาน โดยการพาไปร่วมงานแล้วบอกว่าการทำพิธีการเลี้ยงผีมอญทำอะไรบ้าง ทำไม่ถึงต้องทำเช่นนั้น คือเป็นการบอกถึงความ เป็นมาที่เขาเหล่านั้นทราบ และเห็นภาพว่าประเพณีมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของ ชาวบ้าน คือเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชาวบ้านทั้งด้านจิตใจและร่างกาย และเป็นหมอรักษาโรคที่ไม่รู้ สาเหตุคนที่ส่องรองจากการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อให้ลูกหลานรุ่นต่อไปดำรงรักษา ประเพณีการเลี้ยงผีมอญไว้ต่อไปอีกหลายชั่วคน” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ประเพณีนี้คงจะอยู่กับคนในเขตตำบลพุดซาอย่างนี้ตลอดไป” (ลุงน้อย นายพุดซา วงปีพาทย์)

“ก็ควรสืบทอด แต่คนรุ่นใหม่ๆ ไม่ค่อยสนใจ ถ้าหากไม่มีประเพณีนี้ คนป่วยก็ป่วยไป ไม่มีใครช่วยได้” (นายเฉลิม เฮียพุดซา)

“คิดว่าประเพณีเลี้ยงผีมอญจะต้องสืบทอด จะต้องมีการทำไปเรื่อยๆ ถึงรุ่นลูกหลาน ไม่สิ้นสุด เพราะถ้าไม่มีการสืบทอดต่อ คนก็จะตายหมด” (ยายอิม แซ่มพุดซา ผู้ร่วมพิธี)

“ควรเก็บรักษาสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปเพื่อรักษา และช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป ไม่ต้องมีการสนับสนุนก็ได้ เพราะเขาทำเฉพาะญาติเครือญาติมัน แล้วก็บอกบุญกันเฉยๆ (ยายสมบุญ ชัยศิริ ผู้ร่วมพิธี)

“ไม่ควร ไม่อยากให้มี เพราะเหนื่อย และการประกอบพิธีแต่ละครั้งต้องใช้ค่าใช้จ่ายที่สูง” (ยายแปว ธรรมดี ผู้ช่วยประกอบพิธี)

“ก็ไม่อยากให้มีต่อหรือกนะ คือมันต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก” (นางประหยัด เขียวหมื่นไวย ผู้ร่วมพิธี)

“การประกอบพิธีทำให้คนป่วยหายเป็นปกติ แต่ในการประกอบพิธีแต่ละครั้งต้องใช้เงินมาก ก็ประมาณหมื่นกว่าบาทขึ้น สรุปลือ ยายก็ไม่อยากให้มีหรือกนะ เพราะไม่ใช่ของดีหมดเงินเยอะ แล้วจะต้องรบกวนเพื่อนบ้านอีก” (ยายละม่อม โสตก่าปัง ผู้ร่วมพิธี)

“สังเกตว่าประเพณีเริ่มหายไป คนหนุ่มสาวไม่ค่อยให้ความสำคัญ แต่อยากให้ประเพณีมีต่อไป และคิดว่าถ้าประเพณีนี้หายไป วัฒนธรรมคงเสื่อมลง เด็กๆ จะลืมวัฒนธรรมของตนเอง” (นางสาวอรอนงค์ ฐูปพุดซา)

“ควรมีการสืบทอดและอนุรักษ์ เพราะสมัยนี้ไม่มีให้เห็นบ่อยนัก เด็กๆ ลูกหลานจะได้รู้จัก” (นางสาวเกษทิพย์ นิจจะ)

“อยากให้สืบทอด เพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักประเพณีในชุมชนเรา” (เด็กหญิงระพีพร กริชเพชร)

(สำหรับรายละเอียดการแบบการสัมภาษณ์จะลึกอยู่ในภาคผนวก ข)

3. คำถามการวิจัยข้อที่ 3 ชุมชนตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีมอญเพียงใด

คณะผู้วิจัย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการตระหนักต่อความสำคัญของประเพณีผีมอญ และเพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการจัดเวทีสนทนากับผู้นำชุมชน ผู้รู้ ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีจำนวน 16 รายและเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth-Interview) กับเยาวชนจำนวน 3 คน (ดังรายละเอียดในบทที่ 3) ประกอบกับข้อมูลจากการศึกษาในคำถามการวิจัยในข้อที่ 1 และ 2 เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนตำบลพุดซาที่มีต่อประเพณีผีมอญและแผนชีวิตชุมชน

จากการศึกษา พบว่า ชุมชนมีความตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีมอญ และเห็นว่าประเพณีผีมอญเป็นสิ่งที่มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของตน โดยส่วนใหญ่เห็นว่าประเพณีผีมอญช่วยรักษาผู้ป่วยทั้งทางกายและใจ สร้างความรักและสามัคคีให้กับคนในชุมชน สร้างระบบเคารพผู้อาวุโส ทำให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในท้องถิ่นตน นอกจากนี้ยังเห็นว่าประเพณียังเป็นที่พักทางใจ

การที่ชุมชนมีความตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีมอญนั้น คณะผู้วิจัยพบว่า สามารถสังเกตได้จากสิ่งต่อไปนี้

1. การเข้าร่วมประกอบพิธีกรรมของประชาชนในชุมชนแต่ละครั้ง โดยผู้ที่เข้าร่วมพิธีเป็นไปด้วยความเต็มใจและรู้สึกดีใจที่ได้พบบรรพบุรุษซึ่งล่วงลับไปแล้วโดยผ่านร่างทรงขณะเดียวกันก็รู้สึกดีใจที่ได้พบเครือญาติที่มาร่วมงาน
2. ในการเชิญเครือญาติให้มาร่วมพิธีการเลี้ยงผีมอญ ทุกครอบครัวถึงแม้จะได้ย้ายภูมิลำเนาจากตำบลพุดซาไปยังพื้นที่อื่นที่อยู่ห่างไกล แต่เมื่อได้รับเชิญให้ไปร่วมพิธีก็จะพยายามส่งสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อยครอบครัวละ 1 คนให้มาร่วมพิธี
3. เด็กและเยาวชนในชุมชนซึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมประเพณีผีมอญ โดยมีความเชื่อถือและศรัทธาในการประกอบพิธี

นอกจากนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชน คณะผู้วิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนต้องการให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง เยาวชนเป็นเยาวชนมีความรู้และความประพฤติที่ดี ครอบครัวไม่แตกแยก คนในชุมชนมีความรักและสามัคคี มีการดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง คนในชุมชนเกิดการยอมรับและภาคภูมิใจในท้องถิ่นตนเองและต้องการให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางวัฒนธรรมชุมชนเพื่อเป็นศูนย์รวมใจ โดยจากการสัมภาษณ์และการสนทนา กลุ่มตัวอย่างได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

“อยากให้ทุกคนมีสุขภาพแข็งแรง อยู่อย่างพอเพียง เด็กๆ ไม่ลืมท้องถิ่นตัวเอง”
(นางสาวอรอนงค์ ฐปพฤชา)

“อยากให้มีความสุข คนในชุมชนสุขภาพแข็งแรง ครอบครัวไม่แตกแยก เด็กๆ ไม่
เกเร” (นางสาวเกษทิพย์ นิจจะ)

“อยากให้คนในชุมชนสุขภาพแข็งแรง เด็กๆ ไม่เกเร” (เด็กหญิงระพีพร กริชเพชร)

“อยากเห็นเด็กๆ เป็นเด็กดี ไม่เกเร ไม่มาขี่มอเตอร์ไซด์ยกล้อ อยากเห็นเด็กให้ความ
เคารพผู้ใหญ่ และอยากให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง” (ยายหมั่น เทียนพลกรัง)

“ต้องการให้คนในชุมชนมีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีความรักและสามัคคี
รวมทั้งต้องการให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน” (นาย
น้อย ฉายพฤชา)

“อยากให้คนในชุมชนยอมรับตัวเอง คือให้ภูมิใจในท้องถิ่นของตัวเอง ว่าตัวเองเป็น
คนบ้านพฤชา” (นางละมัย ฉายพฤชา)

“อยากให้คนในชุมชนพฤชาเกิดความรักและตระหนักถึงคุณค่าของประเพณี
วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน พร้อมกับมีการสืบทอดไปยังคนรุ่นหลัง....” (พ.ต.ท.เผด็จศักดิ์
รัตนพันธุ์)

“...ยังอยากให้ชุมชนนั้นยังมีระบบครอบครัวที่ดีและมีความอบอุ่นในครอบครัว”
(ภาราดา หอมหวล)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” คณะผู้วิจัยได้ตั้งวัตถุประสงค์ในการศึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ
2. เพื่อศึกษารูปแบบและองค์ประกอบประเพณีผีมอญที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน
3. เพื่อสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ

ทั้งนี้ เพื่อตอบคำถามการวิจัย ดังนี้

1. ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างไร
2. ประเพณีผีมอญสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนในลักษณะใด
3. ชุมชนตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีมอญเพียงใด

การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพโดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ กลุ่มผู้อาวุโส ผู้รู้ ผู้นำชุมชน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบพิธีและเยาวชนในชุมชนตำบลพุดซา (ตามรายละเอียดในบทที่ 3)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การวิจัยจากเอกสาร (Descriptive Research) การสังเกต (Observation) การสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

สรุปผลการวิจัย

1. ความเป็นมาของชุมชนตำบลพุดซาจากประเพณีผีมอญ

จากการศึกษา พบว่า ประเพณีผีมอญเป็นประเพณีที่อยู่ในวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลพุดซามากกว่าร้อยปีแล้ว โดยไม่สามารถสืบค้นถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของประเพณีผีมอญและประวัติศาสตร์ของชุมชนที่เป็นลายลักษณ์อักษรได้ ทราบแต่เพียงว่าประชาชนในชุมชนแห่งนี้ได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ ณ ตำบลพุดซา จากหลักฐานทางโบราณคดีสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมต่างๆ ที่กระจายตัวอยู่ทั่วบริเวณตำบลพุดซาที่บ่งบอกถึงความเป็นมาที่ยาวนาน ตั้งแต่สมัยทวารวดีจวบจนปัจจุบัน โดยไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนเกี่ยวกับเชื้อชาติมอญแต่อย่างใดนอกจากประเพณีผีมอญ ในอดีตประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมและค้าขายวัว ชุมชนมีตำนานเรื่องเล่า บทเพลงกล่อมลูก เพลงโคราช ประเพณีการละเล่นสะบ้า มอญชอนผ้าและเป็ย

สืบในเทศกาลสงกรานต์ อาหารและขนมที่ใช้ในการประกอบประเพณีผีมอญเป็นอาหารที่มีอยู่ในวิถีชีวิตประจำวัน และเป็นอาหารที่ใช้ในการพิธีแต่งงานหรือประเพณีอื่นในชุมชน การแต่งกายในอดีต คือ เสื้อคอกลม แขนกระบอก จากที่กล่าวมาจึงแสดงให้เห็นถึงลักษณะของความเป็นไทยโคราชของประชาชนในชุมชน สำหรับความเป็นมาของประเพณีผีมอญมีข้อสันนิษฐานว่าประเพณีผีมอญอาจจะเกิดจากการเดินทางของชาวมอญที่เดินทางอพยพมาพร้อมกับขบวนของพ่อค้าวัวในอดีตแล้วนำประเพณีผีมอญดังกล่าวมาเผยแพร่ โดยประเพณีการเลี้ยงผีมอญจะสืบทอดเฉพาะกลุ่มเครือญาติที่มีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษเดียวกัน ซึ่งหากประชาชนในชุมชนที่ไม่ใช่กลุ่มที่สืบเชื้อสายและนับถือในผีบรรพบุรุษเดียวกันก็จะไม่เข้าร่วมประเพณีดังกล่าว

ปัจจุบันประชาชนในชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกัน มีความเป็นเครือญาติและมีการสืบทอดประเพณีผีมอญซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนที่ไม่มีในตำบลใกล้เคียง โดยประชาชนในชุมชนยังมีการสืบทอดประเพณีผีมอญอย่างมั่นคงและมีความเชื่อว่าตนนั้นสืบเชื้อสายมาจากมอญ เพราะมีคำกล่าวเรียกขานเกี่ยวกับตำบลพุฒาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันว่า **“พุฒชามอญ ดอนกระทิง”** คณะผู้วิจัย พบว่า ประเพณีผีมอญสะท้อนให้เห็นสำนึกชาติพันธุ์ของผู้ที่สืบทอดประเพณีผีมอญ ทั้งนี้ เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ของประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของคนชุมชน ขณะเดียวกันประเพณีผีมอญทำให้เกิดการยึดโยงของกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายในกลุ่มของตน

2. ความสัมพันธ์ของประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตชุมชนตำบลพุฒา

2.1 ความรู้เกี่ยวกับการประกอบประเพณีการเลี้ยงผีมอญ โดยแยกเป็นประเด็นย่อยๆ ดังนี้

2.1.1 สาเหตุที่เข้าร่วมในประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

หมอดูและคนทรงให้เหตุผลว่าต้องการช่วยเหลือผู้ที่เจ็บป่วยและมีเจ้าพ่อมาประทับทรง สำหรับผู้ป่วย ให้เหตุผลว่าต้องการรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่ทราบสาเหตุให้หาย ด้านผู้ช่วยประกอบพิธีและนักดนตรีวงปี่พาทย์ให้เหตุผลว่าทำหน้าที่แทนคนเก่า และเป็นการช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน และเป็นการสืบทอดต่อกันจากบรรพบุรุษ ทางด้านประชาชนผู้ร่วมพิธี ให้เหตุผลว่าเข้าร่วมพิธีเพราะเจ้าภาพที่เป็นญาติเชิญมา สำหรับเยาวชนให้เหตุผลว่า ต้องการมีความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธี

2.1.2 มีการเรียนรู้ในการประกอบพิธีอย่างไร

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีการเรียนรู้จากบรรพบุรุษ โดยผู้อาวุโสเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้ แต่สำหรับคนทรงนั้นเกิดจากการที่มีเจ้าพ่อมาประทับทรง

2.1.3 ความเป็นมาของประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร และทำเพื่ออะไร

จากการศึกษา ไม่สามารถสืบค้นความเป็นมาของประเพณีการเลี้ยงผีมอญได้ ทราบแต่ว่ามีการประกอบพิธีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ แล้วมีการสืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน สำหรับวัตถุประสงค์ในการประกอบพิธี คือเพื่อรักษาผู้ที่เจ็บป่วย ซึ่งอาจจะเกิดจากการที่ลูกหลานได้ทำผิดหรือลบหลู่ผีบรรพบุรุษโดยไม่รู้ตัว

2.1.4 ประเพณีการเลี้ยงผีมอญจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงจากเดิมหรือไม่ อย่างไร

ในส่วนของ การประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญและวงปีพาทย์ในด้านรูปแบบไม่มีการเปลี่ยนแปลง แต่มีการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจนในส่วนของค่าตอบแทนของผู้ทำหน้าที่คนทรง และนักดนตรีวงปีพาทย์ นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ทำหน้าที่หมอดูหรือคนทรงมีจำนวนน้อยลงจากอดีต

2.1.5 องค์ประกอบและขั้นตอนในการประกอบพิธี

2.1.5.1 องค์ประกอบของประเพณีผีมอญ มีรายละเอียดดังนี้

1) **คน** ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีผีมอญ ประกอบด้วยบุคคล 6 กลุ่ม โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. ผู้ป่วย คือ บุคคลที่มีอาการเจ็บป่วยไม่สบาย โดยส่วนมากจะมีอาการเหนื่อย ผอม ปวดขา เดินไม่ได้ ถ้าอาการหนักจะถึงขั้นเป็นบ้า หรือโรคประสาท รักษาเท่าใดก็ไม่หาย ไปรักษาที่โรงพยาบาล หรือพบแพทย์แต่ตรวจรักษาไม่พบสาเหตุของโรคและไม่สามารถรักษาให้หายป่วยได้

ข. คนทรง คือ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรง เพื่อให้ผีที่ต้องการให้ผู้ป่วยทำการเลี้ยง ในการประกอบพิธีในประเพณีการเลี้ยงผีมอญแต่ละครั้งจะมีผีที่มาประทับร่างทรงจำนวนไม่เท่ากันแล้วแต่ว่าคนป่วยมี ผีปู่ย่าตายาย หรือผีในเครือญาติจำนวนเท่าใด ซึ่งถือว่าคนทรงเป็นผู้ประกอบพิธีคนสำคัญ ถ้าขาดร่างทรงก็ไม่สามารถทำพิธีการเลี้ยงผีมอญได้ โดยคนทรงจะเดินรำ กิณของเช่น ของไหว้ที่ญาติของผู้ป่วยจัดเตรียมไว้ให้ ผีที่มาประทับร่างทรงของคนทรงจะบอกว่าผู้ป่วยได้ไปทำอะไรผิดผีไว้ แล้วต้องทำการแก้อย่างไรผู้ป่วยจึงจะหาย

จากอาการป่วย ฯลฯ ในการทำพิธีแต่ละครั้งใช้คนทรงอย่างน้อย 2 คน มีค่ายกครูคนละ 999 บาท และของยกครู (รายละเอียดเกี่ยวกับค่ายกครูและองค์ประกอบประเพณีการเลี้ยงผีมอญ สามารถดูรายละเอียดในภาคผนวก ก และ ข)

ค. หมอคูดู คือ บุคคลที่คอยดูดวงชะตา หรือทำนายว่า ผู้ป่วยแต่ละคนมีอาการดังกล่าว เนื่องจากสาเหตุใด แล้วมีต้องการอะไร ทำแล้วคนป่วยจึงจะหายเป็นปกติ หรือมีอาการดีขึ้นจากเดิม ทั้งจะเป็นคนคอยเรียกขวัญ และทำพิธีอื่นๆ เพื่อคอยช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยคนคูดูจะไม่คิดเงิน และไม่มีค่ายกครู

ง. ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธี คือ คนที่คอยช่วย หรือเป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญแต่ละครั้ง ญาติของผู้ป่วยจะแจ้งให้มาช่วยในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ โดยมีหน้าที่ช่วยแต่งตัวให้คนทรง พุดกับผี แล้วคอยบอกว่าผีต้องการอะไร ในช่วงการทำพิธีการเลี้ยงผีมอญ และเตรียมของไหว้วางโต๊ะบั้งแล้วทำอย่างไร ซึ่งในการประกอบพิธีแต่ละครั้งญาติของผู้ป่วยจะมีค่าตอบแทนในการช่วยงานให้ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีครั้งละ 100 – 200 บาท แล้วแต่เจ้าภาพ บางครั้งก็ไม่ได้รับค่าตอบแทน

จ. วงปี่พาทย์ คือ กลุ่มคนที่เล่นดนตรีเป็นวง ประกอบด้วย ปี่ใน ส้องวง ตะโพน และฉิ่ง เรียกว่าปี่พาทย์ ซึ่งในตำบลพุดซาจะมีวงปี่พาทย์เพียงวงเดียว การประกอบพิธีแต่ละครั้งจะต้องมีวงปี่พาทย์เพื่อบรรเลงเพลง เล่นดนตรี ให้ผีที่มาประทับร่างทรง เต็มใจให้หายโรค หรือเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษได้เต็ม ใจได้รำ สนุกสนาน ในการเล่นดนตรีแต่ละครั้งจะต้องเสียค่ายกครู 24 บาท และอุปกรณ์ยกครูดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และมีค่าจ้างในการเล่นครั้งละ 3,500 บาท ถ้าอยู่นอกเขตตำบลพุดซา คิด 4,000-4,500 บาท และคนที่เล่นดนตรีจะเป็นคนคอยแนะนำว่าต้องทำอะไร ทำอะไร ในช่วงใด แม้แต่วันที่ทำการประกอบพิธีว่าควรจะเป็นวันใดจึงจะเหมาะสม และจะเป็นผู้แนะนำในเรื่องของการเตรียมพิธีเตรียมโรง อุปกรณ์ที่จะใช้ในการประกอบพิธี

ฉ. เครื่องญาติ คือ ญาติของผู้ป่วยที่จัดให้มีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ โดยผู้ป่วยจะบอกกล่าวไปยังเครื่องญาติว่าจะประกอบพิธี ซึ่งเมื่อเครื่องญาติทราบว่าจะมีการประกอบพิธีไม่ว่าจะอยู่ใกล้หรือไกล ก็จะต้องมาร่วมในงานอย่างน้อยบ้านละหนึ่งคน โดยไม่จำกัดว่าจะจะเป็นใครหรือเพศใด แต่เท่าที่สังเกตมักจะเป็นผู้หญิง

2) **อาหาร** สำหรับอาหารที่ใช้ในประเพณีพิธีการเลี้ยงผีมอญ (ของเช่นไหว้วาง) ประกอบด้วยอาหารคาว อาหารหวานและผลไม้ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. **อาหารคาว** จะเป็นการนำเนื้อหมูและเนื้อวัวที่ใช้ประกอบพิธีมาใช้ประกอบอาหารชนิดต่างๆ ประกอบด้วย

- a. ลาบหมูสุก (เรียกว่า ลาบขาวหมู)
- b. ลาบหมูดิบ (เรียกว่า ลาบแดงหมู)
- c. ลาบวัวสุก (เรียกว่า ลาบขาววัว)
- d. ลาบวัวดิบ (เรียกว่า ลาบแดงวัว)
- e. เครื่องในวัวต้มสุก
- f. คั้วหมู 3 ชั้น
- g. น้ำจิ้มพริกป่น (จิ้มกับเครื่องในวัว)
- h. ไก่ต้มสุก 1 ตัว (ต้มเป็นตัว ไม่หันเป็นชิ้น) เนื้อ

หมูกับเนื้อวัว ปิ้ง เป็นก้อนๆ จำนวน 3 ก้อน (เรียกว่า เนื้อโดนด)

ข. **อาหารหวาน** ประกอบด้วยขนมต่างๆ จัดใส่จานอย่างละ 3 ชั้น ขนมประกอบด้วย

- a. ขนมต้ม
- b. ขนมลิ้นหมา
- c. ขนมขี้กวาง
- d. ขนมกวน
- e. ข้าวต้มมัด
- f. ข้าวเหนียว

ค. **ผลไม้**

- a. กล้วย 2 หวี
- b. มะพร้าวอ่อนๆ แก่ๆ ปลูกเปลือก 2 ลูก

3) **อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ** ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีและเครื่องไหว้ครู โดยมีรายละเอียดดังนี้

ก. **อุปกรณ์ประกอบพิธี** ประกอบด้วย

- a. โรงสำหรับประกอบพิธี
- b. เสื้อผ้าสำหรับคนทรง
- c. เหล้า
- d. ดาบ

- e. ธนู
- f. หัวหูก
- g. ผ้าสำหรับโหน
- h. ห่อผ้า
- i. ถาดเสี้ยงทาย
- j. ร่ม
- k. ตะกร้า
- l. ข้าวตอก
- m. หัวกล้วย
- n. ถังน้ำและขัน

ข. เครื่องไหว้ครู สิ่งของที่นำมาเป็นเครื่องไหว้ครู

ประกอบด้วย สิ่งของต่างๆ ดังนี้

- a. ขัน (เอาไว้ใส่ของยกครู)
  - b. เงินค่ายกครู 24 บาท
  - c. ธูป 3 ดอก
  - d. เทียน 1 เล่ม
  - e. ดอกไม้ 3 ดอก
- } เอาใส่กรวย ทั้งหมด 6 กรวย

(ซึ่งในที่นี้ต้องใช้ดอกบานไม่รู้โรยเพราะเป็นดอกไม้ที่ คงทนไม่มีวันโรยรา)

- f. หมาก 2 ขัน
  - g. พลุ, ปูนกินหมาก 2 ใบ
  - h. สีเสียด 2 ขัน
  - i. ยาสูบ 2 มวน
  - j. เหล้าขาว 1 ขวด
- } จัดเป็น 2 คำใส่ในกรวย

2.1.5.2 ขั้นตอนการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ ในการประกอบพิธี

การเลี้ยงผีมอญ ก่อนวันงานจะเป็นการเตรียมประกอบอาหารคาวหวานและปลูกโรง เมื่อถึงวันงานจะเริ่มพิธีตั้งแต่เช้าในเวลาประมาณ 08.00 น. และเสร็จพิธีในเวลาประมาณ 16.00 น. โดยมีขั้นตอนการประกอบพิธีดังนี้

- 1) การเชิญผีจากบนเรือน เพื่อเป็นการเชิญผีทั้งเครือญาติ ทั้งนี้ ผู้ที่ขึ้นไปเชิญจะประกอบด้วยคนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี ผู้ป่วยและญาติ

2) **ผู้ป่วยและคนทรงโหนดผ้า** เพื่อเริ่มพิธี วงปี่พาทย์จะ
เริ่มบรรเลง

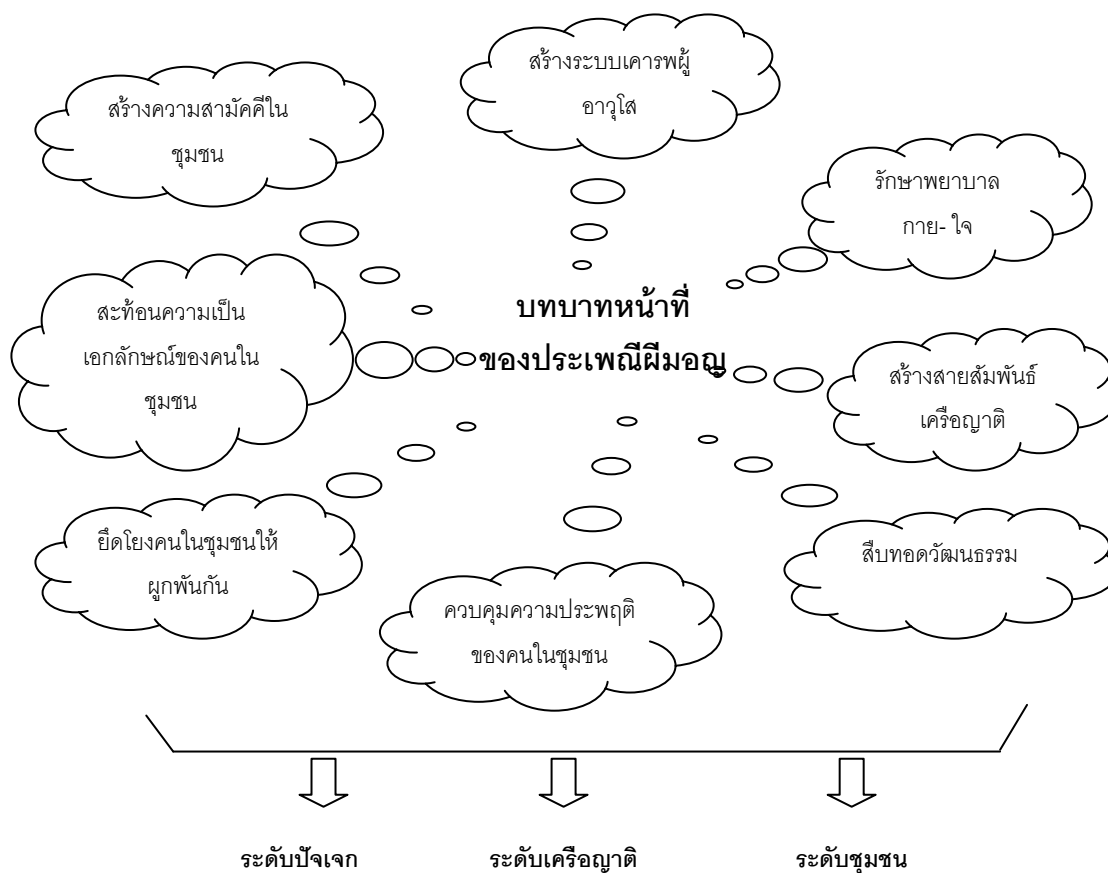
3) **การเริ่มเข้าทรง** คนทรงจะผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าให้
เป็นไปตามเพศและลักษณะของผีที่ประทับทรง หลังจากเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วจะคนทรงจะเดิน
ทักทายลูกหลานพร้อมกับรับประทานอาหารที่ลูกหลานจัดเตรียมมา และจะเดินไปมาระหว่างโรง
พิธีใหญ่และโรงเล็ก โดยจะทำการเข้าทรงจนครบองค์ องค์ใหญ่ที่สุดในการเข้าทรงคือ เจ้าบั้ง
ซึ่งหากมีวัวเป็นเครื่องประกอบพิธี คนทรงจะใช้ขันตักน้ำมารดหัววัว
ทำท่าจูงวัวและเหยียบหัววัว โดยจะทำสลับกันไปมาจนเสร็จพิธี

4) **การเสี่ยงทาย** เป็นขั้นตอนสุดท้ายของพิธี โดยจะมี
การเสี่ยงทายข้าวสารซึ่งถ้าเป็นวงสวยจะดี และการเสี่ยงทายหมากพลูถ้าหงายจึงจะดี
นอกจากนี้มีการล้างและทอนหัวกล้วย การปล่อยไก่และการขโมยวัวเพื่อให้สิ่งไม่ดีหมดไป
สำหรับสิ่งของอาหารที่นำมาประกอบพิธี เมื่อเสร็จพิธีเจ้าของงานจะแจกจ่ายให้ผู้มาร่วมงาน โดย
มิได้เก็บเอาไว้ ทั้งนี้โดยเชื่อว่าจะทำให้หมดทุกข์หมดโศก

(รายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญพร้อมรูปภาพ
สามารถดูรายละเอียดจากภาคผนวก ค)

2.2 บทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของชุมชนพุดซา

ประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีบทบาทหน้าที่ต่อวิถีชีวิตของชุมชนตำบลพุดซา โดย
ช่วยรักษาคนป่วยที่เป็นคนในชุมชนซึ่งไม่สามารถรักษาอาการป่วยกับแพทย์แผนปัจจุบันได้แล้ว
(โรคที่หาสาเหตุไม่พบ) นอกจากนี้ยังเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจคนในชุมชนให้ทำแต่ความดี มี
ความเคารพบรรพบุรุษและผู้อาวุโส สร้างโอกาสให้ญาติพี่น้องได้มาพบปะสังสรรค์กันและสร้าง
ความรักความสามัคคีให้คนในชุมชน และเป็นประเพณีที่ยึดโยงคนในชุมชนให้รวมกันเป็นกลุ่ม
ก้อน โดยคณะผู้วิจัยได้จัดทำแบบจำลองบทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของ
ชุมชนพุดซา ดังภาพที่ 5.2

ภาพที่ 5.1 ภาพแสดงบทบาทหน้าที่ของประเพณีผีมอญในชุมชนตำบลพุดซา

2.3 การสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

ประชาชนในชุมชนมีความคิดเห็น ในส่วนทั้งที่ควรและไม่ควรสืบทอดประเพณี โดยผู้เห็นด้วยกับการสืบทอด ให้ความเห็นว่า ควรมีการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญต่อไป แต่สำหรับประชาชนบางส่วนเห็นว่าไม่ควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ เนื่องจากผู้ร่วมประกอบพิธี ต้องเหน็ดเหนื่อยกับการเตรียมงานและการประกอบพิธีแต่ละครั้งในปัจจุบันต้องเสียค่าใช้จ่ายที่สูงมาก

3. การสร้างแผนชีวิตชุมชนจากประเพณีผีมอญ

คณะผู้วิจัย ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญและศึกษาถึงข้อมูลเกี่ยวกับ

ชุมชน จนทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนในระดับหนึ่ง จากนั้นจึงศึกษาถึงการสร้างแผนชีวิตของชุมชนแห่งนี้ที่จะมีต่อไปในอนาคต จนทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 วิถีชีวิตของประชาชนในชุมชนตำบลพุดซา

เนื่องจากพื้นที่ตำบลพุดซาอยู่ใกล้เมืองนครราชสีมา ชาวบ้านเดินทางเข้าไปทำงานในเมืองมากขึ้น หรืออีกนัยหนึ่งคนต่างถิ่นที่เข้ามาทำงานในเขตเมืองนครราชสีมาได้เข้ามาซื้อที่ดินสร้างบ้านในเขตตำบลพุดซามากขึ้น การดำเนินชีวิตของประชาชนชาวตำบลพุดซาปัจจุบันมีลักษณะใกล้เคียงความเป็นสังคมเมือง กล่าวคือ มีความซับซ้อนและยุ่งเหยิงไปตามสังคมใหญ่ การบริโภคต่าง ๆ อาศัยตลาด ทั้งตลาดประจำหมู่บ้าน และตลาดเร่ขายของหรือตลาดนัด

3.1.1 การดำเนินชีวิตในรอบปี

การดำเนินชีวิตของชาวตำบลพุดซานั้นขึ้นอยู่กับฤดูกาลตามธรรมชาติ การดำเนินชีวิตที่ไม่ได้มีรูปแบบตายตัว อาศัยฤดูกาล และสภาพการณ์ภายนอกที่อื่น ๆ เช่น การจ้างแรงงานจากในเมือง เขตโรงงานอุตสาหกรรม แต่อาชีพหลักของประชากรส่วนใหญ่ก็คือเกษตรกรรม ที่ต้องดำเนินไปตามฤดูกาลของธรรมชาติดังนี้

ฤดูฝนตั้งแต่เดือนมิถุนายน ถึงกันยายน เป็นฤดูทำนาหลักหรือนาปี ชาวบ้านจะเริ่มลงมือทำนาตั้งแต่ปลายเดือนพฤษภาคมหรือไม่กี่ต้นเดือนมิถุนายน ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับการตกต้องตามฤดูกาลของฝนในแต่ละปีหรือไม่

ฤดูหนาวตั้งแต่เดือนตุลาคมถึงมกราคม เป็นฤดูการปลูกผัก หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จ ชาวบ้านจะปรับพื้นที่นาข้าวเป็นแปลงปลูกผักสวนครัว แต่การปลูกผักนี้ถือเป็นรายได้สำคัญของตำบลพุดซา โดยเฉพาะต้นหอม ตำบลพุดซาถือได้ว่าเป็นแหล่งผลิตใหญ่ของนครราชสีมา และสามารถส่งออกไปขายต่างจังหวัด ถึงกรุงเทพมหานครด้วย

ฤดูร้อนตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์พฤษภาคม เป็นฤดูการออกรับจ้างขายแรงงาน เมื่ออากาศร้อนขึ้น ความแห้งแล้งของแผ่นดิน การทำการเกษตรไม่สามารถกระทำได้ หรือหากทำก็ต้องเสี่ยงกับการขาดน้ำ โรคพืช ชาวบ้านจึงออกไปทำงานนอกชุมชน เช่น รับจ้างในเมืองนครราชสีมา ในเขตโรงงานอุตสาหกรรม หรือกรุงเทพมหานคร

3.1.2 จุดเด่นของชุมชนตำบลพุดซา

ตำบลพุดซามีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองหลายประการ คือ

- 1) ด้านพื้นที่ ตำบลพุดซาเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์

เพราะมีแหล่งน้ำขนาดใหญ่คือบึงพุฒา ทำให้เกิดพื้นที่ชุ่มน้ำเหมาะแก่การทำเกษตรเกือบตลอดปี แม่น้ำฝิวดินจะแห้งไปแต่น้ำใต้ดินยังให้ความชุ่มชื้นเพียงพอต่อพืชที่ต้องการน้ำน้อย เป็นแหล่งผลิตพืชผักที่สำคัญของจังหวัดนครราชสีมา นอกจากนี้ระยะทางจากเมืองนครราชสีมา ก็ไม่ไกลนักสามารถเดินทางเข้าออกได้หลายทางโดยสะดวก

2) **ด้านสังคมและวัฒนธรรม** ตำบลพุฒาเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์ทางด้านสังคมที่น่าสนใจหลายประการ เช่น นามสกุลของคนในชุมชนที่ลงท้ายด้วยคำว่า “พุฒา” พิธีกรรมในการรักษาผู้ป่วยที่เรียกว่า “ประเพณีการเลี้ยงผีมอญ” ซากโบราณสถานหลายแห่งที่แสดงถึงความเป็นชุมชนที่เก่าแก่สืบทอดมาตั้งแต่สมัยทวารวดี เช่น ปรางค์วัดปรางค์วัดบน

ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของนักเรียนนักศึกษาในพื้นที่ และใกล้เคียง เช่น นักศึกษาและอาจารย์จากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

3.1.3 ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน

ปัญหาทั่วไปของชุมชนตำบลพุฒานั้นก็เป็นเช่นเดียวกับชุมชนอื่น คือ ปัญหาเยาวชน ปัญหาการประกอบอาชีพ ปัญหาสิ่งแวดล้อม และปัญหาทางเศรษฐกิจ

3.1.4 สิ่งที่ประชาชนในชุมชนฝันถึงในอนาคต

ความฝันที่อยากให้เกิดขึ้นในชุมชน ในอนาคตของชาวบ้านตำบลพุฒานั้นยังไม่มีคำตอบชัดเจนว่ามีอะไรบ้าง หรืออยากให้เกิดอะไรขึ้นเป็นพิเศษ พอสรุปสิ่งที่ชาวบ้านอยากให้เกิดขึ้นในชีวิต ดังนี้

1) **เด็กและเยาวชน** หากสอบถามถึงความฝันของผู้เฒ่าผู้แก่สิ่งแรกสุดที่อยากเห็นคืออนาคตของลูกหลานที่เป็นเด็กเยาวชน คืออยาก让孩子มีการศึกษา มีความรู้ ชยันในการศึกษาหาความรู้ ให้มีสัมมาคารวะ มีความประพฤติที่ดีงาม มีการรวมตัวกันกระทำในสิ่งที่สร้างสรรค์ ไม่ทำความเดือดร้อนให้พ่อแม่

2) **ผู้ใหญ่** ในด้านความฝันเกี่ยวกับผู้ใหญ่ สิ่งที่อยากให้เกิดในอนาคตคืออยากให้มีสุขภาพแข็งแรง ไม่เจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย มีการรักษาพยาบาลที่ดี มีรายได้มาเลี้ยงครอบครัวอย่างพอเพียง

3) **วัฒนธรรมประเพณี** อยากให้วัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม เช่น ปัจจุบัน เช่น การทำบุญในเทศกาลต่าง ๆ การรู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน ความรักสามัคคีแบบญาติพี่น้อง คงอยู่ อยากให้ประเพณีเก่าบางอย่างที่สูญหายไปกลับคืนมา เช่น สมัยก่อนการทำบุญตักบาตรเทโวจะทำกันที่วัดปรางค์แห่งเดียวในตำบล แต่ปัจจุบันนั้นแต่ละวัดแต่ละชุมชนก็

แยกกันทำซึ่งทำให้เกิดการห่างเหินกันของญาติพี่น้อง หากมีการฟื้นฟูขึ้นมาอีกก็น่าจะดีเหมือนแต่ก่อน อยากให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีไปถึงลูกหลาน

4) **สิ่งแวดล้อม** ชาวชุมชนพุทซาอยากเห็นสภาพแวดล้อมที่ดีเกิดขึ้นในชุมชน ไม่ว่าจะเป็น ความสะอาด ความสะดวกสบาย ไม่มีสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิต อยากเห็นบึงพุทซามีความอุดมสมบูรณ์เช่นเดิม

สิ่งที่เป็นความปรารถนาสำคัญคืออยากให้ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นแหล่งท่องเที่ยว ที่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

อภิปรายผล

ผลการวิจัยเรื่อง“ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุทซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามคำถามการวิจัย ได้ดังนี้

1. จากคำถามการวิจัยข้อที่ 1 ประเพณีผีมอญมีความเป็นมาอย่างไร มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอย่างไร ผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในการศึกษาความเป็นมาของประเพณีผีมอญ และความสัมพันธ์ของประเพณีที่มีต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คณะผู้วิจัยพบว่า ชุมชนตำบลพุทซามีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานมากกว่าร้อยปี และจากข้อมูลที่ศึกษาทำให้ทราบว่าประเพณีผีมอญนั้นมีความเป็นมาที่ยาวนานคู่มากับชุมชน แต่เนื่องจากชุมชนถูกผสมกลมกลืนทางชาติพันธุ์ (Ethnic) จนกลายเป็นไทยโคราชโดยไม่เหลือเค้ารอยวัฒนธรรมดั้งเดิม ปัจจุบันถึงแม้ว่าประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ตามกระแสสังคม แต่ยังคงมีการสืบทอดประเพณีผีมอญซึ่งนับเป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนแห่งนี้ ความเชื่อในเรื่องการนับถือผีของคนในชุมชน เป็นการสะท้อนภูมิปัญญาในเรื่องการจัดการทางสังคมของคนในชุมชนพุทซา เนื่องจากคนในชุมชนจะมีความเชื่อว่าหากทำสิ่งที่ไม่ดีจะถูกผีบรรพบุรุษลงโทษหรือถูกผีกิน ประเพณีผีมอญจึงเป็นสิ่งที่เหมือนการควบคุมทางศีลธรรมในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอดุลย์ ดวงดีทวีรัตน์ (2548, หน้า 184) ที่ศึกษาเรื่อง “กินหอมต่อมม่วน ความสุขที่กินได้ : ผีปู่ย่า” โดยพบว่า การนับถือผีได้แสดงออกถึงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดของผู้คนในสังคม ซึ่งถือเป็นลักษณะอันสำคัญของชุมชน ระบบเครือญาติชาวล้านนา เพราะระบบของการนับถือผีมิได้เป็นเพียงกิจกรรมตามจารีต เพื่อต่อยกย่องคุณการณหรือเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมเท่านั้น แต่หากเป็นภูมิปัญญาของชุมชนที่พัฒนาการขึ้นมาอย่างหลากหลายและซับซ้อน ทั้งนี้ เพื่อจัดระเบียบหรือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับธรรมชาติและมนุษย์กับอำนาจ

เหนือธรรมชาติให้อยู่ด้วยกันอย่างสันติ โดยสะท้อนหลักการร่วมกันที่ว่า เพื่อความอยู่รอดของสภาพแวดล้อมและผู้คนในสังคม

จากการสังเกตของคณะผู้วิจัย พบว่า คนในชุมชนแห่งนี้ถึงแม้จะอยู่ในเขตอำเภอเมืองก็ตาม แต่ยังคงมีระบบเคารพผู้อาวุโสและความเป็นเครือญาติสูง ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนมักจะเป็นผู้ที่อาศัยมานาน โดยสังเกตจากนามสกุลที่มักจะลงท้ายด้วย “พุดชา” เช่น ฉายพุดชา ตีมพุดชา เตยพุดชา ถนอมพุดชา คมพุดชา แซ่มพุดชา ฯลฯ

ในการสืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากประเพณีผีมอญ คณะผู้วิจัยพบว่า ประเพณีผีมอญเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยมุ่งประเด็นเกี่ยวกับสำนึกชาติพันธุ์ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวทางคำนิยามเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ของเฟรดริก บาร์ท (Fredric Barth อ้างถึงใน มนตรา พงษ์นิล, 2546, หน้า 3) ที่กล่าวว่า **“ชาติพันธุ์เป็นเรื่องของสำนึกพื้นฐานและภูมิหลังของสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีร่วมกัน”** ซึ่งน่าจะเป็นประเด็นที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ซึ่งสะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากการศึกษาประเพณีผีมอญ โดยคณะผู้วิจัยขอเสนอในประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) สำนึกชาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนตำบลพุดชาแสดงออกผ่านทางประเพณีผีมอญโดยเป็นกิจกรรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการรวมกลุ่มแก้ปัญหาและปลดปล่อยจิตใจของชุมชนเวลาเผชิญกับปัญหา ในที่นี้หมายถึงเมื่อเวลาเกิดการเจ็บป่วยโดยแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถรักษาให้หายได้ และยังเป็นกิจกรรมที่สร้างโอกาสในการสนทนาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างเครือญาติและคนในชุมชนที่มาช่วยงาน โดยจะพบว่าการรวมกลุ่มดังกล่าวเป็นพลังในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติ จึงนับเป็นกลวิธีในการรวมตัวกัน**ยึดโยง**ความสัมพันธ์ทางเครือญาติและคนในชุมชนที่แสดงความเป็นกลุ่มก้อน ซึ่งก่อให้เกิดสำนึกทางชาติพันธุ์

2) สำนึกชาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนตำบลพุดชาถูกแสดงออกผ่านประเพณีผีมอญ ซึ่งนับเป็นประเพณีที่มี**เอกลักษณ์**ที่สะท้อนให้เห็นความแตกต่างทางชาติพันธุ์ของคนในชุมชนตำบลพุดชากับคนในตำบลที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ทั้งนี้ สอดคล้องกับแนวคิดของแอบเนอร์ โคเฮน (Abner Cohen อ้างถึงในมนตรา พงษ์นิล, 2546, หน้า 5) ที่เห็นว่าพิธีกรรมเป็นการรวมสำนึกของคนในชุมชนที่มีเชื้อสายเดียวกันให้มารวมตัวกันเพื่อร่วมประกอบพิธีกรรม ขณะที่ สีลาภรณ์ บัวสาย (2547, หน้า 17) พบว่า “วัฒนธรรม” นอกจากจะเป็นเครื่องยึดโยงสายสัมพันธ์ของกลุ่มคนเอาไว้ด้วยกันแล้ว ยังแสดงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มได้ชัดมาก ซึ่งทำให้เห็น

ว่าวัฒนธรรมเป็นทั้งเครื่องบ่งบอกเอกลักษณ์ของกลุ่มชนและเป็นเครื่องผูกร้อยยึดโยงคนเอาไว้ด้วยกัน

3) สำนึกชาติพันธุ์ของประชาชนในชุมชนตำบลพุดซาถูกแสดงออกด้วยการที่คนในชุมชนเกิดความภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเอง ที่สะท้อนได้จากประเพณีผีมอญซึ่งเป็นประเพณีที่คนในชุมชนปฏิบัติสืบทอดกันมายาวนานจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ จากคำกล่าวเกี่ยวกับชื่อของชุมชนแห่งนี้ที่กล่าวว่า “พุดซามอญ ดอน-กระทิง” จึงทำให้คนในชุมชนตำบลพุดซาเห็นว่าตนเองมีอดีตมีประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสำนึกความเป็นชาติพันธุ์ร่วมกัน ดังที่สุเทพ สุนทรภัสส์ช(2548, หน้า 43) ได้กล่าวไว้เกี่ยวกับการมีชื่อร่วมกันว่า “การมีชื่อร่วมกันโดยทั่วไปก็เป็นสัญลักษณ์ที่ประชาคมทางชาติพันธุ์ (Ethnic Communities) อยู่ร่วมกัน” ซึ่งใช้แยกความแตกต่างของสมาชิกของประชาคม เท่ากับเป็นการย่นย่อ “คุณลักษณะสำคัญ” ของพวกเขา เสมือนหนึ่งว่าภายใต้ชื่อนี้มีมนต์ขลังของความเป็นอยู่และหลักประกันความอยู่รอดของพวกเขา ไม่ต่างกับเครื่องรางของขลัง และการมีชื่อร่วมกันยังมีศักยภาพเป็นรหัสยะ (มีลักษณะลับ) นอกจากนี้ในปริมปราศติชื่อยังมีความสำคัญในการศึกษาลักษณะความเป็นชาติพันธุ์ยิ่งกว่ากำเนิดและธรรมเนียมปฏิบัติอื่นๆ ซึ่งถือว่ามี ความสำคัญรองลงมา ชื่อร่วมกันจะกระตุ้นให้เกิดบรรยากาศ การกระทำอันทรงพลัง และความหมายสำหรับสมาชิกของประชาคม รวมทั้งคนภายนอกที่ไม่ใช่สมาชิก

จากที่กล่าวมาข้างต้นประกอบกับแนวคิดของ สุเทพ สุนทรภัสส์ช (2548, หน้า 14-15) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง กลุ่มชาติพันธุ์ เชื้อชาติ และประชาชาติ ว่า เป็นแนวความคิดที่มีศูนย์กลางหรือแกนอันเดียวกัน มีความหมายย่อยร่วมกันและมีความแตกต่างที่เห็นได้ชัด โดยลักษณะร่วมที่สำคัญ คือ ความคิดเกี่ยวกับการมีการสืบเชื้อสาย (Descent) และ บรรพบุรุษ (Ancestry) ร่วมกัน และในสามคำยังพบความหมายร่วมกันเกี่ยวกับความคิดทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ ตำนานปรับปรายเกี่ยวกับอดีต ความเชื่อเกี่ยวกับประเพณีของกลุ่มชน และแนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่ใช้กำหนดกลุ่ม ซึ่งอาจจะเป็นภาษา เครื่องแต่งกาย และจารีตประเพณี ทำให้คณะผู้วิจัยยังมองเห็นว่า ประเพณีผีมอญเป็นกลไกที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อการอ้างสำนึกทางชาติพันธุ์ ที่ถูกใช้ในการรวมกลุ่มชาติพันธุ์อย่างไม่เป็นทางการซึ่งสามารถที่จะเป็นพลังพื้นฐานในการต่อสู้และรักษาไว้ซึ่งผลประโยชน์ประการใดประการหนึ่งของกลุ่มตน โดยประเพณีผีมอญนี้เป็นประเพณีดั้งเดิมของคนในชุมชนตำบลพุดซาที่มีความสำคัญมีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน และคนในชุมชนมุ่งให้ความสำคัญกับการประกอบพิธีดังกล่าวเฉพาะในชุมชนของตน โดยไม่ได้ให้ความสำคัญว่าคนภายนอกชุมชนจะสนใจหรือให้ความสำคัญกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญของตน

หรือไม่ คณะผู้วิจัย พบว่า ประเพณีดังกล่าวเป็นเครื่องมือในการสร้างสำนึกร่วมทางชาติพันธุ์ของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี และหากสามารถสืบทอดและเผยแพร่ประเพณีนี้ไปยังกลุ่มลูกหลานของคนในชุมชนได้ ย่อมจะเป็น “กระบวนการสร้างเสริมความเป็นกลุ่ม” (re-tribalization) ของคนในชุมชน ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำหรับการสร้างความเข้มแข็งให้กับคนในชุมชนที่จะเผชิญกับกระแสสังคมในปัจจุบัน (รายละเอียดเกี่ยวกับเวทีผู้อาวุโสและการสัมภาษณ์เจาะลึกอยู่ในภาคผนวก ก)

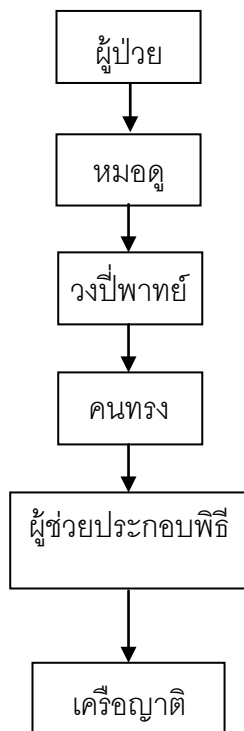
2. จากคำถามการวิจัยข้อที่ 2 ประเพณีผีมอญสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนในลักษณะใด ผลการวิจัยสามารถอภิปรายผล โดยมีรายละเอียดดังนี้

ในการศึกษาวิจัยพบว่า ประเพณีผีมอญหรือการเลี้ยงผีมอญนั้นมีรูปแบบและองค์ประกอบที่สัมพันธ์กับวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน โดยคณะผู้วิจัยขอล่าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญในส่วนของโครงสร้าง ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้ดำเนินการประกอบพิธีองค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณี ตลอดจนความสัมพันธ์ของประเพณีผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตชุมชน ตำบลพุดซา โดยจะกล่าวถึงรายละเอียดต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 โครงสร้าง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า มีโครงสร้าง (structure) หรือมีกลุ่มผู้ดำเนินการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญอย่างชัดเจนในชุมชน ตำบลพุดซา โดยประกอบด้วย หมอดู นักดนตรีวงปี่พาทย์ คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี ซึ่งทั้งหมดจะมีการรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ เมื่อมีผู้ป่วยในชุมชนแล้วไม่สามารถรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันแล้วหายได้ จึงต้องไปพบหมอดูประจำชุมชนเพื่อให้ทำนายว่าจะให้ทำอย่างไรจึงจะหาย หากหมอดูทำนายว่าต้องประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ กลุ่มผู้ประกอบพิธีก็จะมารวมตัวเพื่อประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ โดยในเวลาปกติเมื่อไม่มีการประกอบพิธี ทุกคนก็จะดำเนินวิถีชีวิตปกติ

โดยโครงสร้างของผู้มีส่วนร่วมในประเพณีการเลี้ยงผีมอญสามารถแสดงให้เห็นได้ดังภาพที่ 5.1 ดังนี้

ภาพที่ 5.2 ภาพแสดงโครงสร้างผู้เกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอดู

สำหรับรายละเอียดเกี่ยวกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีการเลี้ยงผีมอดูดังภาพที่ 5.1 นั้น ประกอบด้วยบุคคล 6 กลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ผู้ป่วย คนทรง หมออดู ผู้ช่วยประกอบพิธี วงปีพาทย์ และเครื่องญาติ จะได้กล่าวถึงรายละเอียดในตอนต่อไป

2.2 องค์ประกอบของประเพณีการเลี้ยงผีมอดู จากการศึกษาทำให้ทราบว่าในการประกอบประเพณีผีมอดูนั้น จะมีรูปแบบหรือองค์ประกอบแบบใดตั้งขึ้นอยู่กับการทำนายของหมออดู โดยทั่วไปจะเลี้ยงผีโดยใช้เนื้อสุกรเป็นหลัก แต่บางครั้งหมออดูอาจจะทำนายให้เลี้ยงผีมอดูด้วยเนื้อวัวซึ่งต้องใช้วัวทั้งตัวประกอบพิธีซึ่งเรียกว่า “การเลี้ยงผีปะกำ” สำหรับองค์ประกอบประเพณีการเลี้ยงผีมอดู มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 คน ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในประเพณีผีมอดู ประกอบด้วยบุคคล 6 กลุ่ม ได้แก่ ผู้ป่วย คนทรง หมออดู ผู้ช่วยประกอบพิธี วงปีพาทย์ และเครื่องญาติ

2.2.2 อาหาร สำหรับอาหารที่ใช้ในประเพณีพิธีการเลี้ยงผีมอดู (ของเช่นไหว้) ประกอบด้วยอาหารคาว อาหารหวานและผลไม้

2.2.3 อุปกรณ์ เครื่องใช้ต่างๆ ในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ มีอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธีและเครื่องไหว้ครู

2.3 ขั้นตอนการประกอบพิธี ในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ ก่อนวันงานจะเป็นการเตรียมประกอบอาหารคาวหวานและปลุกโรง เมื่อถึงวันงานจะเริ่มพิธีตั้งแต่เช้าในเวลาประมาณ 08.00 น. และเสร็จพิธีในเวลาประมาณ 16.00 น. เริ่มจากการเชิญผีจากบนเรือนหลังจากนั้นจึงเริ่มพิธีโดยเป็นการเข้าทรง วงปีพาทย์เริ่มบรรเลงไปพร้อมกัน ซึ่งพิธีจะจบลงด้วยการเสี่ยงทายและเมื่อเสร็จพิธีเจ้าของงานจะนำสิ่งของอาหารแจกจ่ายให้ผู้มาร่วมงาน โดยมีได้เก็บเอาไว้ ทั้งนี้โดยเชื่อว่าจะทำให้หมดทุกข์หมดโรค

(รายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญพร้อมรูปภาพสามารถดูรายละเอียดจากภาคผนวก ค)

2.5 ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชุมชน

จากการศึกษาของคณะผู้วิจัย พบว่า ประเพณีผีมอญเป็นสื่อประเพณีเฉพาะกิจเกิดขึ้นมาเพื่อรับใช้คนในชุมชน (Community-oriented) ด้วยการทำหน้าที่ต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชนตำบลพุดซาอยู่หลายประการ โดยขอนำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.5.1 บทบาทหน้าที่ระดับปัจเจก

1) หน้าที่ในการรักษากาย-ใจของผู้ป่วย โดยผู้ป่วยเมื่อประกอบประเพณีผีมอญแล้วสามารถที่จะหายจากอาการเจ็บป่วย ขณะเดียวกันในการประกอบพิธีในแต่ละครั้งผู้ป่วยได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับเหล่าเครือญาติย่อมทำให้มีกำลังใจที่ดีขึ้น

2) หน้าที่ในการพัฒนาตนเอง โดยฝึกทักษะ (Skill) ให้ผู้เข้าร่วมพิธีบางคนได้พัฒนาตนเองเพื่อทำหน้าที่ต่างๆ เช่น นักดนตรีในวงปีพาทย์ ผู้ช่วยประกอบพิธี เป็นต้น การประกอบพิธีผีมอญมีบทบาทในการฝึกฝนให้นักดนตรีและผู้ช่วยประกอบพิธีได้พัฒนาฝีมือตนเอง

3) หน้าที่ในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตให้กับประชาชนในชุมชนตำบลพุดซา ทั้งนี้ เนื่องจากเมื่อผู้ป่วยหายจากอาการเจ็บป่วยหลังจากประกอบประเพณีผีมอญย่อมจะส่งผลดีต่อคุณภาพชีวิตทั้งของตนเอง ครอบครัวและสังคมโดยรวม

4) หน้าที่ในการสอนคนให้รู้จักเอื้อเฟื้อแบ่งปัน โดยเจ้าของบ้านที่ประกอบพิธีเมื่อพิธีเสร็จสิ้น อาหารหรืออุปกรณ์ต่างๆ เจ้าของบ้านจะทำการแจกจ่ายให้กับผู้

ที่มาร่วมงาน โดยจะไม่นำกลับเข้าบ้านหรือนำไปรับประทาน จึงเปรียบเหมือนกับประเพณีเป็นวิถีในการให้มนุษย์รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

2.5.2 บทบาทหน้าที่ระดับเครือข่าย

1) **หน้าที่ในการแลกเปลี่ยนข่าวสาร** ประเพณีผีมอญแม้จะเป็นสื่อประเพณีแบบเฉพาะกิจแต่นับเป็นเวทีให้ประชาชนในชุมชนใช้เป็นกิจกรรมในการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ข่าวสารระหว่างเครือข่าย ซึ่งทำให้เกิดความกระชับในระบบเครือข่ายและเพื่อนบ้าน

2) **หน้าที่ในการกระชับความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย** และช่วยส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในหมู่ญาติพี่น้อง ในการประกอบประเพณีผีมอญนั้นเครือข่ายที่ได้รับเชิญให้มาร่วมการประกอบพิธี แต่ละครอบครัวจะส่งตัวแทนอย่างน้อยครอบครัวละหนึ่งคนมาร่วมพิธี ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีในการที่จะได้กระชับความสัมพันธ์

3) **หน้าที่ในการสร้างระบบเคารพผู้อาวุโส** ซึ่งจากประเพณีผีมอญจะพบว่า เป็นประเพณีที่ให้ความสำคัญกับการเคารพผู้อาวุโส นับตั้งแต่ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีบรรพบุรุษที่แสดงออกโดยประเพณีผีมอญ และการที่ถูกกำหนดให้ทำหน้าที่ต่างๆ ในการประกอบพิธี เช่น การเป็นผู้ช่วยประกอบพิธี ก็มักจะถูกกำหนดโดยผู้อาวุโสซึ่งลูกหลานจะเคารพนับถือเชื่อฟังและปฏิบัติตามแต่โดยดี

2.5.3 บทบาทหน้าที่ระดับชุมชน

1) **หน้าที่ในการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณี** ประเพณีผีมอญเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของคนในชุมชนตำบลพุดซา ซึ่งก่อให้เกิดการรู้จักตนเองและความภาคภูมิใจของคนในชุมชน โดยประเพณีมีการสืบทอดมาพร้อมกับการก่อตั้งชุมชนจนถึงปัจจุบัน

2) **หน้าที่ในการเป็นแหล่งเรียนรู้ชุมชน** ประเพณีผีมอญเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านวัฒนธรรม

3) **หน้าที่ในการสร้างอาชีพให้กับคนในท้องถิ่น** ประเพณีผีมอญมีบทบาทหน้าที่โดยอ้อมในการสร้างอาชีพนักดนตรีในวงปี่พาทย์ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญในการประกอบพิธี

4) **หน้าที่ในการยึดโยงสมาชิกในสังคมให้ผูกพันกัน** ประเพณีผีมอญเป็นสื่อที่โยงใยสมาชิกในชุมชนให้รู้จักคุณค่าของตนเองจากระบบความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ความกตัญญูกตเวที ความเคารพผู้อาวุโส การทำความดีละเว้นความชั่ว นอกจากนี้ยังเป็น

การสร้างโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงออกซึ่งความรักความสามัคคีของคนในชุมชนในการให้ความช่วยเหลือกันในยามทุกข์ยาก

คณะผู้วิจัย พบว่า ในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญนั้น หากจะพิจารณาถึงโครงสร้างหน้าที่ของผู้ประกอบพิธี ผู้ที่มีบทบาทหน้าที่มักจะเป็นเพศหญิง นับตั้งแต่คนทรง ผู้ช่วยประกอบพิธี หรือแม้แต่บรรดาเครือญาติผู้มาร่วมพิธีก็ตาม ทั้งนี้ อาจจะเป็นเพราะในการเตรียมสิ่งของประกอบพิธีจำเป็นต้องใช้ความประณีตและความชำนาญในการประกอบอาหาร นอกจากนี้ในการประกอบพิธีแต่ละครั้งจะต้องใช้เวลาเกือบทั้งวัน เพศชายซึ่งเป็นผู้นำครอบครัวมักจะต้องประกอบอาชีพจึงต้องมอบให้เพศหญิงมาร่วมประกอบพิธีแทน แต่ในการจัดเตรียมหากเป็นกิจกรรมที่ต้องใช้แรงงานเพศชายก็จะเป็นผู้ดำเนินการ เช่น การสร้างโรงเลี้ยงผี เป็นต้น นอกจากนี้ในอดีตเครือญาติที่มาร่วมพิธีจะมีทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ และผู้อาวุโสทั้งเพศชายและหญิงซึ่งทุกคนต่างมีส่วนร่วมในการประกอบพิธี ทั้งนี้สอดคล้องกับแนวคิดของกาญจนา แก้วเทพ (2549, หน้า 22) ที่กล่าวว่า คนโบราณมีกุศโลบายที่จะให้คนทุกกลุ่ม ทุกเพศ ทุกวัย ทุกชนชั้นได้เข้ามา มี “ส่วนร่วม” ในพิธีกรรมอย่างทั่วถึง ด้วยการมอบบทบาทในการตระเตรียมแจกจ่ายไปให้คนทุกกลุ่ม

จากที่กล่าวมา จะพบว่า ประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีบทบาทหน้าที่และสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเป็นประเพณีที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่มั่นคงกว่าเพียงแค่การมาสัมพันธ์กันเฉพาะช่วงเวลาประกอบพิธีเท่านั้น โดยความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบ้านพุทธาสะท้อนให้เห็นได้จากประเพณีการเลี้ยงผีมอญ ซึ่งในการจัดแต่ละครั้งหากเจ้าของงานบอกกล่าวให้ญาติบ้านได้รู้ข่าว บ้านนั้นจะส่งคนในครอบครัวเข้าร่วมพิธีกรรมอย่างน้อยบ้านละหนึ่งคน และจากการเข้าร่วมพิธีกรรมทำให้ญาติพี่น้องที่อาจจะย้ายถิ่นที่อยู่ไปที่อื่นได้มีโอกาสพบปะกันได้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารของกันและกัน ซึ่งเป็นการกระชับความสัมพันธ์ในเครือญาติ

ปัจจุบันถึงแม้ว่าค่าใช้จ่ายในการจัดประเพณีการเลี้ยงผีมอญแต่ละครั้งจะเสียค่าใช้จ่ายเป็นจำนวนหลักหมื่น แต่คนในชุมชนบ้านพุทธานี้ยังคงพึ่งพาประเพณีนี้อยู่เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ และเพื่อให้การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีความสมบูรณ์ด้านข้อมูลยิ่งขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดทำข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ โดยเป็นข้อมูลเกี่ยวกับผู้ที่ให้สัมภาษณ์เจาะลึกซึ่งเกี่ยวข้องกับพิธีการเลี้ยงผีมอญ โดยได้แนบแผนที่ข้อมูลมาพร้อมกับรายงานการวิจัยฉบับนี้ (รายละเอียดเกี่ยวกับการสัมภาษณ์เจาะลึกสามารถดูรายละเอียดได้ที่ภาคผนวก ข และรายละเอียดเกี่ยวกับองค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีผีมอญอยู่ในภาคผนวก ค)

3. จากคำถามการวิจัยข้อที่ 3 ชุมชนตระหนักในความสำคัญของประเพณีผีผีมอญเพียงใด

จากการศึกษา พบว่า คนในชุมชนตำบลพุดซาตระหนักถึงความสำคัญของประเพณีผีมอญที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ จากการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มโดยการจัดเวทีสนทนาร่วมกับคนในชุมชน ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชน (กลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบล, อาจารย์จากโรงเรียนพุดซาพิทยาคม) ผู้รู้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญและเยาวชน เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2551 แต่ปัจจุบัน ความเชื่อในประเพณีผีมอญหรือผีบรรพบุรุษของคนในชุมชนตำบลพุดซาเริ่มจางหาย สังเกตได้จากผู้ที่มาร่วมประกอบพิธีมักจะมีเฉพาะคนที่อยู่ในวัยกลางคนและผู้อาวุโสเป็นส่วนใหญ่ ผิดกับในอดีตที่ประชาชนในชุมชนมักจะพาลูกหลานซึ่งเป็นเด็กและเยาวชนมาร่วมการประกอบพิธีซึ่งทำให้เด็กๆ ได้ซึมซับประเพณีผีมอญ รวมทั้งการเคารพผู้อาวุโสและการซึมซับความสัมพันธ์ในหมู่เครือญาติ แต่เนื่องจากการหลั่งไหลเข้ามาของกระแสวัฒนธรรมตะวันตก รวมทั้งสื่อสมัยใหม่ ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและระบบการศึกษา ทำให้คุณค่าและความสำคัญของการนับถือผีลดลง ผลที่ตามมาคือ การช่วยเหลือเกื้อกูลระหว่างสมาชิกในกลุ่มเครือญาติเดียวกันเริ่มหายไป คนในชุมชนเริ่มไม่รู้จักกัน ลูกหลานไม่เชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้สูงอายุหรือพ่อแม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ทำให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชนที่สะท้อนถึงความต้องการวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ซึ่งพอสรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนชีวิตชุมชนได้ดังนี้

3.1 ต้องการให้ประชาชนในชุมชนมีสุขภาพที่แข็งแรงสมบูรณ์

3.2 ต้องการให้เยาวชนเป็นผู้มีความรู้ มีความประพฤติที่ดี มีความเคารพผู้อาวุโส และเป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งต้องการให้เยาวชนรวมตัวกันทำในสิ่งที่สร้างสรรค์

3.3 ต้องการให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวด้านวัฒนธรรมชุมชน โดยต้องการให้มีศูนย์รวมใจ ที่ทำให้ประชาชนในชุมชนพึ่งพาได้ทั้งทางใจและความคิด โดยเฉพาะในเรื่องวัฒนธรรมชุมชนอยากให้ชุมชนมีรากเหง้าที่มั่นคง เนื่องจากปัจจุบันกระแสสังคมทำให้คนในชุมชนโดยเฉพาะเยาวชนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ไม่น่าไว้วางใจ

3.4 ต้องการให้คนในชุมชนดำเนินชีวิตอย่างพอเพียง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และยอมรับความเป็นตัวตนของตัวเอง คือ การเป็นคนบ้านพุดซา

3.5 ต้องการให้ครอบครัวไม่แตกแยก หย่าร้าง

3.6 ต้องการให้คนในชุมชนมีความรักและสามัคคีกัน

จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ทำให้คณะผู้วิจัย พบว่า ประชาชนในชุมชนยังมีความต้องการในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เน้นชีวิตความเป็นอยู่ที่ตั้งบนพื้นฐานของความพอเพียง โดยมีได้ต้องการในเรื่องของทรัพย์สินเท่าใดนัก นอกจากนี้ ยังพบว่า ประเพณีผีมอญไม่ได้เป็นเพียงประเพณีหรือสื่อพื้นบ้าน (Traditional Media) หากแต่คือวัฒนธรรม (culture) ซึ่งหมายถึงวิถีชีวิตของผู้คนผู้เป็นเจ้าของประเพณีนั้น โดยในวัฒนธรรมนั้น กาญจนนา แก้วเทพและเธียรชัย อิศรเดช (2549, หน้า 127) กล่าวว่าอาจจะประกอบไปด้วยการสื่อสาร วิถีชีวิต การละเล่น ข้อห้าม กฎระเบียบ โดยสร้างขึ้นบนพื้นฐานความคิด ความเชื่อ ความรู้สึกร่วม การเมือง เศรษฐกิจ และประวัติศาสตร์ของชุมชน จนกล่าวได้ว่า ประเพณีผีมอญ คือ “วัฒนธรรมพื้นถิ่นที่อยู่ในวิถีชีวิตของผู้เป็นเจ้าของ” (lived culture) (รายละเอียดการสนทนาเวทีชาวบ้านสามารถดูได้ที่ ภาคผนวก ง)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 จากการศึกษานี้ พบว่า ปัจจุบันผู้ร่วมประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญจะมีเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยกลางคนและผู้สูงอายุเท่านั้น จึงควรส่งเสริมให้เด็กเยาวชนและคนหนุ่มสาวในชุมชนเข้าไปศึกษาและเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณี รวมทั้งควรเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมเกี่ยวกับประเพณี เพื่อจะได้เป็นกลุ่มคนในชุมชนที่จะสืบทอดประเพณีนี้ต่อไป

1.2 สถานศึกษาควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีผีมอญเพื่อนำไปจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนในเขตตำบลพุดซา และเมื่อมีการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญขึ้น โรงเรียนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนและครูได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ในพิธีเลี้ยงผีมอญ ทั้งนี้ เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้เกิดการเรียนรู้ในประวัติศาสตร์และความ เป็นมาของตนเองจากประสบการณ์ตรง ซึ่งจะทำให้ได้รับทั้งความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีและความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ของตนเอง

1.3 ควรถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับวงปีพาทย์ในลักษณะของการฝึกฝนเด็กและเยาวชนในตำบลให้เกิดความรักความรู้และทักษะในการเล่นดนตรี อันเป็นช่องทางหนึ่งในการซึมซับวัฒนธรรมชุมชน ทั้งนี้เพื่อให้เด็กและเยาวชนเป็นกลุ่มผู้อนุรักษ์และสืบทอดวงดนตรีพาทย์ให้คงอยู่ในชุมชนต่อไป

1.4 ไม่ควรส่งเสริมให้มีการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญในลักษณะเชิงพาณิชย์ แต่ควรให้เป็นประเพณีที่จัดขึ้นตามโอกาส เพียงแต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในตำบลพุดซาควรมีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีผีมอญเพื่อเผยแพร่ให้กับผู้ที่สนใจ และในแต่ละปีอาจจะกำหนดให้มีการจัดแสดงความรู้ด้านวัฒนธรรมในลักษณะนิทรรศการ ในโอกาสที่เหมาะสม เช่น งานประจำปี หรือเทศกาลต่างๆ ที่จัดขึ้นในชุมชนพุดซา

1.5 ควรมีหน่วยงานที่เป็นแกนนำในการชักชวนให้คนในชุมชนทั้งผู้รู้ ผู้อาวุโส ประชาชนในชุมชนและเยาวชนได้รวมกลุ่มเพื่อดำเนินงานด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชนอย่างแท้จริง โดยจัดทำเป็นโครงการอย่างต่อเนื่องร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกขั้นตอน เช่น อาจจะทำคู่มือในการศึกษาศิลปกรรมที่อยู่ในชุมชน หรือ อาจจะทำกรอบมอญให้เป็นมรดกเทศก์ หรือ อาจจะทำพิพิธภัณฑ์ภายในชุมชนโดยเก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ในอดีต เป็นต้น

1.6 ควรมีการเผยแพร่ข้อมูลความรู้ด้านวัฒนธรรมชุมชนในลักษณะต่างๆ เพื่อเผยแพร่ให้คนในชุมชนได้รับทราบเป็นระยะๆ โดยอาจจะให้เด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ในชุมชนหรือในสถานศึกษา เช่น เสียงตามสาย วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์กำแพง นิทรรศการเคลื่อนที่ ทั้งนี้ อาจจะให้เยาวชนเป็นผู้ค้นคว้าข้อมูลจากผู้อาวุโส หรือผู้รู้แล้วเผยแพร่ผ่านสื่อที่ได้กล่าวไปแล้วในรูปแบบของข่าว สปอต การสัมภาษณ์ สารคดี เรื่องเล่า ฯลฯ โดยควรมีผู้รู้ในชุมชนเป็นที่ปรึกษา เป็นต้น ทั้งนี้ อาจขอความร่วมมือในการฝึกอบรมเยาวชนในการจัดทำสื่อดังกล่าวจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนของตนร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะเป็นหน่วยงานด้านวัฒนธรรมและสถานศึกษา เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและกระตุ้นประชาชนในชุมชนจนเกิดทิศทางและความเป็นรูปธรรม

2.2 ควรมีการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับประเพณีผีมอญ และประเพณีต่างๆ รวมทั้งภูมิปัญญาของคนในชุมชน

2.3 ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างประเพณีผีมอญของตำบลพุดซาและประเพณีผีมอญของชุมชนมอญในพื้นที่อื่น เพื่อสืบค้นประวัติศาสตร์ของชุมชนต่อไป

2.4 ควรมีการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ ก่อนที่จะจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังกล่าว ชุมชนจำเป็นต้องมีการจัดการด้านวัฒนธรรมในชุมชนให้เกิดความชัดเจน

2.5 ควรมีการศึกษาหารูปแบบของการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์หรือโครงการด้านวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนเข้ามาเป็นผู้ดำเนินการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์เองเพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ

บรรณานุกรม

- กาญจนา แก้วเทพ. (2539). **สื่อสองวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (บก.). (2549). **ยึดหลักปักแน่นกับงานสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุขภาวะ**. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข (สพส.).
- กาญจนา แก้วเทพและเธียรชัย อิศรเดช.(2549). **สื่อพื้นบ้านชาวบ้านรับงานสุขภาพ**. กรุงเทพฯ: โครงการสื่อพื้นบ้านสื่อสารสุข(สพส.).
- ชนิษฐา นิลผึ้ง.(2550). **การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของสื่อพื้นบ้าน :ศึกษากรณีงานปูนปั้น จังหวัดเพชรบุรี**. วารสารนิเทศศาสตร์ ปีที่ 25 ฉบับที่ 2 (เม.ย.-มิ.ย. 2550): 14-37.
- ชนิษฐา กาญจนรังสีนนท์. (2546). **เอกสารประกอบการบรรยาย “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” ณ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา**. (เอกสารอัดสำเนา). มปท.
- งามพิศ สัตย์สงวน. (2538). **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประนอม เคียนทอง (2536). **ประเพณีและพิธีกรรมของชาวมอญบ้านพระเพลิง ตำบลนอกออก อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประเพณีรำผีมอญ**. (2550).(ออนไลน์). แหล่งที่มา: <http://www.monstudies.com> (20 พฤษภาคม 2550).
- มนตรา พงษ์นิล. (2546). **พหุลักษณะชาติพันธุ์(Pluralism in Ethnic Identity) บางกรณีของคนชายขอบกับทรัพยากรทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม**. เอกสารหมายเลข 9 ชาติพันธุ์กับการเปลี่ยนแปลง การประชุมประจำปี ทางมานุษยวิทยา ครั้งที่ 2 เรื่อง “ชาติและชาติพันธุ์”. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- รุ่งทิพย์ กัล้าหาญ (2538).**การขัดเกลาทางสังคมด้านความเชื่อ โดยผ่านพิธีกรรม ในชุมชนชนบท** . เชียงใหม่: วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วาสนา ภาณุรักษ์. (2549). **โครงการศึกษาเพื่อประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมบ้านพุดซา**. หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดนครราชสีมา.

- วีระยุทธ ไชยเพชร (2542). **ประเพณีพิธีกรรมเกี่ยวกับเจ้าแม่สองนางพี่น้องจังหวัด
มุกดาหาร**. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สนธยา พลศรี.(2545). **หลักสังคมวิทยา**. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2545). **ทฤษฎีสังคมวิทยา : เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์
เบื้องต้น**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สีลาภรณ์ บัวสาย (2547). **พลังท้องถิ่น: บทสังเคราะห์งานวิจัยด้านชุมชน**. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย.
- สุเทพ สุนทรภัสส์. (2548). **ชาติพันธุ์สัมพันธ์: แนวคิดพื้นฐานทางมานุษยวิทยาใน
การศึกษาอัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ ประชาชาติ และการจัดองค์การความสัมพันธ์
ทางชาติพันธุ์**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- แสงอรุณ กนกพงศ์ชัย (2548). **วัฒนธรรมในสังคมไทย**. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องค์การบริการส่วนจังหวัดนครราชสีมา. (2546). **โครงการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ
ภูมิศาสตร์**. โปรแกรมวิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อดุลย์ ดวงดีวีรัตน์. (2548). **กินหอมต่อม่วน ความสุขที่กินได้ : ฝึบ่อย่า**. **สื่อพื้นบ้าน สื่อสาร
สุข**. ปรารภณา จันทรพันธุ์ (บก.): กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อพฤดี ธีพล. (2550). **แพทย์พหุลักษณะ แนวทางสาธารณสุขยุคใหม่**. (ออนไลน์).
แหล่งที่มา : http://203.157.147.7/webboard/view.php?category=php&wb_id=195
(1 กรกฎาคม 2550).
- อระโห ไชยมา (2535). **ชีวิต พิธีกรรม และเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนมอญ ใน
เมืองไทย กรณีศึกษาในเขตอำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี**. วิทยานิพนธ์
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุสา สุทธิสาคร. (2544). **ดนตรีพัฒนาปัญญา (IQ) อารมณ์ (EQ)**. กรุงเทพฯ: แพลน พับลิชชิ่ง.

ภาคผนวก ก
เวทีผู้อาวุโสและการสัมภาษณ์เจาะลึก

เวทีผู้อาวุโส

(สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากผู้อาวุโส วันที่ 4 ธันวาคม 2551 ณ วัดปรางค์ทอง)

ผู้อาวุโสที่ให้ข้อมูลในการจัดเวทีมีจำนวน 4 ท่าน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.นางผล ราบพุดชา, นางบัว ศรีโคกกรวด กล่าวว่า เมื่อครั้งที่เมืองได้มีการถล่มยังมีสองแม่ลูกเป็นผู้รอดชีวิตจากเมืองถล่มในครั้งนี้ และบริเวณที่สองแม่ลูกได้อาศัยอยู่นั้นคือ เกาะช้าง ซึ่งเป็นบริเวณบึงพุดชาในปัจจุบัน สองแม่ลูกนี้ต่างก็ไปหาเก็บเอาแก้วแหวนเงินทองมาเก็บไว้รักษาในวังกระทะหรือเกาะช้างในปัจจุบัน พร้อมกับทอผ้าเพื่อเป็นการอนุรักษ์และเฝ้าทองไปด้วย ภายหลังมีคนไปขอยืมมาใช้ในงานเทศกาล ก็จะได้รับอนุญาตให้นำออกมาใช้ แต่เมื่อเสร็จงานแล้วให้นำมาส่งคืน แต่ต่อมาภายหลัง คนที่เคยไปยืมมิให้นำมาคืน สิ่งของที่มีอยู่นั้นจึงเริ่มที่จะหมดและหายไปเป็นที่สุด

2. นางหมั่น เทียนพลกรัง กล่าวว่า เดิมในบริเวณวัดสุริยาเย็นเคยมีเสาหงส์ ตั้งอยู่ในบริเวณวัด ภายหลังได้มีการสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ได้มีการชุดออกไป และไม่นำมาติดตั้งตามเดิมที่เคยมีอยู่ ภายหลังก็ได้หายไปโดยไม่มีสาเหตุ และไม่ปรากฏให้พบเห็นอีกในปัจจุบัน นางหมั่น เทียนพลกรัง ยังกล่าวเพิ่มเติมอีกว่า เสาหงส์นี้มีลักษณะเป็นตัวหงส์สีทองติดอยู่ที่บนยอดเสาสูง ตั้งอยู่ที่หน้าอุโบสถหลังเก่า

3. นางสงวน ธรรมดี กล่าวว่า เดิมในอดีตบริเวณวัดนี้มีแต่ของโบราณ มีโบราณสถานที่ตั้งให้เห็นเด่นชัดและยังคงให้พบเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้ คือปรางค์ ที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของวัด ที่วัดมีพระพุทธรูปเก่าในสมัยโบราณ มีรอยพระพุทธรูปบาทโบราณ แผ่นจารึกภาษาขอมโบราณ

นอกจากผู้อาวุโสที่สามารถถอดเทปเป็นคำพูดแล้ว คณะผู้วิจัยยังสามารถสรุปสิ่งที่ผู้อาวุโสพูดคุยในเวทีได้ เป็นข้อสรุปดังนี้

ความเชื่อในเรื่องของผีมอญ

การเลี้ยงผีมอญของคนในชุมชนจะมีการทำเมื่อมีผู้ป่วยโดยไม่รู้สาเหตุซึ่งทำการรักษาโดยแพทย์แผนปัจจุบันรักษาแล้วไม่หาย ญาติพี่น้องจะพามาให้หมอดูทำนาย หลังจากนั้นหากหมอดูทำนายว่าต้องเลี้ยงผี คนนั้นจะต้องไปประกอบพิธีที่บ้านของตน หรือหากมีการย้ายถิ่นฐานหรือไปประกอบอาชีพในที่อื่นจะต้องกลับมาทำพิธีที่บ้านพุดชา แต่ในเรื่องนี้เป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อแต่ก็ต้องเชื่อเพราะมีคนป่วยแล้วจัดทำพิธีเลี้ยงเสร็จก็หายมาหลายคนแล้ว

ความยึดโยงกันระหว่างประเพณีการเลี้ยงผีมอญกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน

เป็นสิ่งที่อยู่คู่บ้านคูเมืองกับบ้านพุดซาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นสิ่งที่นับถือของคนในชุมชนประเพณีการเลี้ยงผีมอญ มีบทบาททางสังคมหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นในการรักษาโรค บทบาทในการเป็นเครื่องกำกับควบคุมความประพฤติของคนสมาชิกในชุมชน บทบาทในการสร้างให้เกิดความเคารพในบรรพบุรุษ เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการยึดโยงทางสังคมและชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างระบบเครือญาติ เป็นการสร้างความซื่อสัตย์ต่อบรรพบุรุษ

การละเล่นของสมาชิกในชุมชน

มีการละเล่น เช่น รำวง รำโทน เล่นสะบ้า มอญซ่อนผ้า

ความเปลี่ยนแปลงของประเพณีผีมอญจากอดีตสู่ปัจจุบัน

ความเปลี่ยนแปลงของประเพณีจากอดีตสู่ปัจจุบันนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก แต่สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นก็คือวิถีชีวิตของคนในชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปมากจากเดิม สาเหตุหนึ่งที่ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเปลี่ยนไปนั้น ก็คือการขยายของเมืองก่อให้เกิดการขยายตัวของโรงงานอุตสาหกรรมเพิ่มเข้ามาในชุมชน สมาชิกในชุมชนก็เริ่มให้ความสำคัญกับประเพณีนี้น้อยลง คนรุ่นหลังๆหรือเยาวชนก็เริ่มให้ความสำคัญน้อยลง จึงอาจเป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่จะทำให้ประเพณีอาจขาดการสืบต่อไปได้

บทสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชน

วันที่ 23 มกราคม 2551

บทสัมภาษณ์ พ.ต.ท.เผด็จศักดิ์ รัตนพันธุ์ (กลุ่มรักษ์พุดซา)

การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดของประเพณีผีมอญมีหรือไม่ อย่างไร

จากอดีตจนถึงปัจจุบันสิ่งที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากประเพณีผีมอญที่เห็นชัดมากที่สุดคือการเข้าร่วมประเพณีของเยาวชนรุ่นหลังเริ่มหดหายไปจากการเข้าร่วมประเพณี คนรุ่นหลังๆเริ่มไม่ค่อยให้ความสำคัญมากสักเท่าไร ในอดีตเด็กและเยาวชนนั้นให้ความสำคัญมากเมื่อจะมีการประกอบพิธีในแต่ละครั้งเด็กและเยาวชนจะมาเข้าร่วมพิธีจำนวนมาก เช่น ในหมู่บ้านหนึ่งมีการประกอบพิธีผีมอญหมู่บ้านใกล้เคียงก็จะมาร่วมพิธีด้วยในครั้งนั้น แต่ในปัจจุบันนั้นการมาร่วมพิธีในแต่ละครั้งนั้นจะเป็นแค่เพียงกลุ่มเครือญาติเท่านั้น ในส่วนของกลุ่มเยาวชนก็มีมาร่วมเป็นส่วนน้อย

สาเหตุที่มีการเข้าร่วมน้อยก็คือ 1.ความเชื่อความศรัทธาเริ่มหมดไป 2.ได้รับอิทธิพลสมัยใหม่ที่ไม่เชื่อในเรื่องของสิ่งเหล่านี้ 3.อาจจะเป็นในเรื่องของการเรียนในชั้นเรียนที่ไม่ได้ให้ความสำคัญในเรื่องนี้ หรือให้เป็นกรณีศึกษา

ผลที่ได้รับจากการเข้าร่วมพิธี

1. เป็นการรักษาในทางด้านกายและจิตใจของคนในชุมชน
2. เป็นการสร้างความสัมพันธ์ของคนในเครือญาติ
3. ระบบของการเคารพผู้อาวุโส

ผีมอญมีชื่อเรียกอีกชื่อว่า “ผีโรงใหญ่” เป็นที่รู้จักของคนในชุมชนว่า “ผีโรงใหญ่” คือผีมอญ

การสืบทอดของผู้ประกอบพิธี

1. วงปี่พาทย์จะเป็นตามสายวงศ์ตระกูล เป็นการรับช่วงต่อกันจากรบรรพบุรุษ เพราะเขามีความเชื่อที่ว่าหากมีการขายเครื่องดนตรีไปแล้วครอบครัวจะมีอันเป็นไป
2. ร่างทรงนั้นจะเป็นแล้วแต่ใครก็ได้ ไม่จำเป็นต้องสืบทอดเชื้อสาย หรือจะเป็นเครือญาติด้วยก็ได้
3. ผู้ช่วยในการประกอบพิธีนั้นจะเป็นในกลุ่มของเครือญาติของร่างทรง

ชุมชนที่มีการประกอบประเพณีผีมอญ

- ชุมชนในตำบลพุดซา
- ชุมชนรอบๆข้าง เช่น คนในชุมชนพุดซาไปมีครอบครัวกับคนในชุมชนอื่นเป็นต้น

ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเกี่ยวพันในการสืบสายมอญ

เชื่อว่าตนมีเชื้อสายเป็นชาวมอญ สาเหตุหนึ่งนั้นอาจจะเป็นการเล่าและปลุกฝังมาว่าตนนั้นเป็นชาวมอญ โดยมีบรรพบุรุษเป็นคนเล่า และได้เห็นพร้อมกับได้เข้าร่วมในพิธีกรรมดังกล่าวนี้มาโดยตลอด และมีการสืบทอดกันมา จากแหล่งโบราณสถานต่างๆ โบราณวัตถุที่มีอยู่ เรื่องเก่าๆ ที่คนรุ่นเก่าได้เล่าให้ฟังเป็นต้น และผู้ให้สัมภาษณ์ยังคงกล่าวอีกในเรื่องของรอยพระพุทธรูปที่อยู่ที่วัด ว่าตามหลักฐาน หรือหนังสือโบราณบอกไว้ว่าการที่จะมีการสร้างรอยพระพุทธรูปได้นั้น จะต้องมีการเผยแพร่ทางพุทธศาสนา และในดินแดนนั้นๆ ต้องมีความเจริญรุ่งเรืองทางพุทธศาสนาสูงมากจึงจะสร้างรอยพระพุทธรูปได้

ในส่วนของ การสืบทอดประเพณีผีมอญนั้นจะต้องมีการสืบทอดต่อไป เพราะจะได้ช่วยสร้างความสามัคคีให้กับคนในชุมชน ช่วยในเรื่องของการเยียวยาจิตใจให้กับผู้ป่วย ทำให้เกิดการเคารพบรรพบุรุษ หรือผู้อาวุโส เกิดความรักในถิ่นฐานบ้านเกิด

หมอดูที่มีอยู่ในชุมชน

1. คุณปู่ขาว อายุ 90 ปี ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านกล้วย ตำบลพุดซา
2. คุณปู่ปั้น ที่อยู่ปัจจุบัน บ้านดอนกระทิง ตำบลพุดซา

วิถีชีวิตของในชุมชน

คนในชุมชนมีอาชีพเกษตรกรรม ปัจจุบันมีการออกไปรับจ้างตามโรงงานอุตสาหกรรมในเมืองใหญ่ บางส่วนมีการเพาะปลูกผัก แล้วส่งขายตามท้องตลาด วิถีชีวิตของชุมชนในอดีตมีการพึ่งพาอาศัยกันมีการรวนกัน ไม่มีการว่าจ้าง แต่ในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปมีการว่าจ้างกันเพิ่มมากขึ้น ความเป็นอยู่ของคนในมีเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตเพิ่มมากขึ้น

มีการอพยพย้ายถิ่นฐานเพิ่มมากขึ้นของคนในชุมชน มีการตั้งโรงงานในชุมชน ระบบเศรษฐกิจของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ประชากรในชุมชนเกิดอาชีพเพิ่มขึ้น

บทสัมภาษณ์

วันที่ 23 มกราคม 2551

บทสัมภาษณ์ (คุณยายจันทร์ รัตนพันธุ์)

เรื่องเล่าการตั้งถิ่นฐานในอดีต

ในอดีตมีการย้ายถิ่นฐานมาตั้งชุมชนที่บ้านพุฒา เป็นชาวมอญ บริเวณบึงพุฒาในปัจจุบันเดิมเคยเป็นเมืองในอดีตมีการตั้งบ้านเรือนอยู่โดยรอบ มีอยู่วันหนึ่งมีกระรอกต่างวิ่งผ่านเมืองมีคนจับไปฆ่าแล้วนำมาแจกชาวเมืองทานกันทั้งเมือง มียายกับหลานสองคนที่ไม่ได้รับประทาน สาเหตุที่ไม่ได้รับประทานก็เพราะว่าชาวเมืองรังเกียจ หลังจากที่ชาวเมืองรับประทานเสร็จแล้วต่างก็พากันตายและเมืองเกิดถล่ม เหลือคนรอดเพียงสองชีวิตคือยายและหลานที่ไม่ได้รับประทานเนื้อกระรอกต่างตัวนั้น ยายและหลานได้ใช้เกาะที่เหลืออยู่หนึ่งเกาะอาศัย คนรุ่นหลัง

เรียกเกาะนี้ว่าเกาะยายหลาน เดิมบริเวณวัดบนในปัจจุบันเคยมีถ้ำอยู่หนึ่งถ้ำ ภายในถ้ำนั้นมีแก้วแหวนเงินทองมากมายไว้ให้ชาวบ้านไว้ยืม แต่ภายหลังมีการยืมแล้วไม่ส่งคืนถ้ำก็ถูกปิดโดยไม่มีสาเหตุ ในปัจจุบันไม่มีถ้ำปรากฏให้เห็นแล้ว

ความเชื่อในความเป็นมอญ

คุณยายมีความเชื่อว่าเป็นคนมอญเพราะว่ามีการสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษจนถึงตน มีการร่วมประกอบพิธีกรรมในการเลี้ยงผีมอญ

การละเล่น

- เล่นสะบ้า
- เปี้ยลิบ

สภาพของบึงในอดีต

มีอาณาเขตที่กว้างใหญ่มีสัตว์น้ำมากมาย มีปลา กบ บึงไม่เคยแห้ง ชาวบ้านใช้น้ำในบึงในการอุปโภค และบริโภค

การเกิดของประเพณีผีมอญ

ในอดีตจะต้องมีการเลี้ยงผีมอญเฉพาะในหมู่บ้านพุดซาเท่านั้น ปัจจุบันจะทำที่ใดก็ได้ มีวงปี่พาทย์ร่วมการประกอบพิธี มีการยกโรงในการประกอบพิธีสองโรง มีการกล่าวถึงบรรพบุรุษที่ได้เสียชีวิตไปแล้วโดยมีการใช้ร่างทรงเป็นสื่อ

ทำไมบางงานมีวัวบางงานมีหมู?

- มีวัว 1 ตัว หมู 1 ตัว ถ้าเป็นผีโรงเล็กจะใช้หมู 1 ตัว แต่ถ้าเป็นผีประจำก็จะใช้หมู 1 ตัว วัว 1 ตัว

ขนมไหว้พระจันทร์?

- ขนมต้ม , ขนมบัวลอย , ขนมท้อ , ขนมเทียน , ฯลฯ ก็จะใช้ขนมเหมือนที่เรากินกันในชีวิตประจำวัน

อาหารที่ใช้ไหว้ผีมอญมีอะไรบ้าง?

- ที่ต้องมีแน่ๆในการทำพิธีไหว้ผีมอญคือ เนื้อหมู , เนื้อวัว มาทำลาบ , ก้อย และอาหารประเภทผัก

ทำไมถึงต้องเลี้ยงผีมอญ?

- สาเหตุที่ต้องเลี้ยงผีมอญก็เพราะผีมาเข้าฝันว่าจะกินอะไร จะกินหมูกินไก่ เราก็ต้องนำความฝันนี้ไปให้หมอดูทำนายก่อน และชาวบ้านมีความเชื่อว่าจะถ้าผีมอญไปเข้าฝันใครก็จะถือว่าผู้นั้นจะมีเคราะห์ จึงต้องมีการเลี้ยงผีมอญ

หมอดูตั้งในชุมชนตำบลพุดซา มีใครบ้าง?

- ปู่ขาว , พ่อใหญ่จ้อย , อาจารย์พรหมเป็นเจ้าของวัดนี้

พื่อนำความฝันไปให้หมอดูทำนายแล้วเขาก็จะท้วงว่าถูกอะไร ถูกใคร ต่อไป คนที่ถูกของ ก็จะต้องไปบนบานศาลกล่าว โดยมีหมอดูเป็นคนบอกว่าผีต้องการอะไร อยากกินอะไร เพื่อที่จะได้ให้คนที่ผีกระหังไปทำพิธีตามคำที่หมอดูบอก

การเลี้ยงผีจะต้องเลี้ยงที่ไหน?

- จะต้องเลี้ยงที่บ้านคนป่วย

เมื่อก่อนทราบว่ามีมีการขุดดินสอพองเพื่อนำไปขาย ช่วยเล่าให้ฟังด้วยคะ?

- มี ดินสอพองก็มีอยู่ในบ่อชาวบ้านก็จะพากันไปเอามาจากบ่อแล้วจะนำมาหยอดให้เป็นแผ่น ตากไว้ให้แห้งแล้วก็เก็บไปขายในเมือง ชาวบ้านก็จะพากันหาไปขายราคาก็ไม่ค่อยดีเท่าไร แล้วเวลาที่นำดินสอพองไปขาย ชาวบ้านมักจะติด ขมิ้นไปขายร่วมด้วย

ชาวบ้านใช้ดินสอพองไหม?

- ชาวบ้านก็จะใช้ดินสอพองในการนำไปทาหน้า ทาตัว ทาให้เด็ก และนำดินสอพองมาเป็นส่วนผสมของยา

ประเพณีแต่งงานที่นี่ทำอย่างไร?

- เริ่มจากฝ่ายหญิงจะคิดสินสอดเท่าไร แต่ก็คิดไม่มากหรอก 20บาทบ้าง 30 บาทบ้าง แต่ถ้าใครให้ถึงร้อยบาทก็แสดงว่าเป็นคนรวย

อาหารที่ใช้ในพิธีแต่งงานมีอะไรบ้าง?

- ก็ใช้อาหารเหมือนกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

สมัยก่อนการแต่งกายของที่นี่แต่งกันอย่างไร?

- ใส่เสื้อแขนกระบอก คอกกลม

คุณยายช่วยร้องบทเพลงกล่อมลูกให้ฟังได้ไหมคะ

“ โอละเห่ เอเหเอ นอนชนะนำลูกน่า นอนชนะนอนลูกนอน แมงหิ้งห้อยบินยาว หมูนกเค้าบินร่อน หมูนกกาเหว่าก็บินบินวน กระจีกระจงอยก็ดังแงง ตะคองตะแกหรือก็ดังโง่ง ลูกเอยเอยก็ม ลูกเอยหลายเอยอย่าหัดนอนกรน”

บทเพลงกล่อมลูก เพลงแมวขาว

“ แมวขาวเอย ตามันขาว หางยาวโยนโยน หูข้าวไม่ทันเพล เนื้อเย็นเอยลูกนอน นอนชนะนำลูกน่า นี่แมวขาวมา จะกัดลูกน้อย นอนชนะนอนลูกนอน แม่จะกล่อม นอนชนะนอนลูกนอน”

สมัยก่อนเมื่อมีการเจ็บป่วย มีการรักษาพยาบาลกันอย่างไร

- ก็นำรากไม้มาต้มเป็นยา

ภาคผนวก ข
รายละเอียดการสัมภาษณ์เจาะลึก
และตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เจาะลึก

โครงการ : ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา
จังหวัดนครราชสีมา

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

หมอดู

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

หมอบั่น เตยพุดซา บ้านเลขที่ 66 (บ้านดอนกระทิง) ตำบลพุดซา จังหวัดนครราชสีมา
วันที่ 9 พฤศจิกายน 2550

1. เพศชาย
2. อายุ อยู่ในช่วง 75 ปีขึ้นไป คือ 86 ปี
3. ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา (ป.4)
4. ทำอาชีพเกษตรกรรม
5. มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท
6. มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 6 คน
7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มากกว่า 21 ปี คือ 86 ปี คืออยู่มาตั้งแต่เกิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

1. เข้าร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญเพื่ออะไร
  - จากการให้สัมภาษณ์ หมอบั่นเป็นหมอดู เพื่อให้ความช่วยเหลือคนที่ได้รับความเจ็บป่วย

และได้รับความเดือดร้อน การที่ได้เป็นหมอดูนั้นเป็นมรดกที่หมอบ้านได้รับจากปู่ตายาย แต่ตัวหมอบ้านเองบอกว่าตัวเองเป็นคนไทย แต่มีความเชื่อในเรื่องของผีมอญ

2. เหตุใดจึงได้มาเป็นผู้ประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ แล้วเริ่มประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญมาตั้งแต่เมื่อใด

- หมอบ้านนั้นเป็นหมอดูมา ประมาณ 20 ปีแล้ว หมอบ้านบอกว่าคนที่จะมารักษานั้นมักเป็นคนในพื้นที่ของบ้านพุดซา และสิ่งหนึ่งที่ทำให้หมอบ้านนั้นได้เข้ามาอยู่ตรงนี้ก็คือน้องการที่จะช่วยเหลือคนที่ได้รับความเดือดร้อน หมอบ้านยังกล่าวต่อไว้อีกว่าคนที่จะมาเป็นหมอดูต่อจากหมอบ้านคือ หลานของหมอบ้านนั่นเอง

3. มีการเรียนรู้ในการประกอบพิธีมาจากใคร/ มีครูหรือไม่/ ถ้ามีครู มีการไหว้ครูอย่างไร

- คนที่ถ่ายทอดพิธีกรรมนี้ก็คือ ตัวครอบครัวของหมอบ้านนั่นเอง โดยได้เริ่มจาก ปู่ ไปยังพ่อ และต่อไปยังพี่น้อง ซึ่งในการประกอบพิธีกรรมนั้นจะมีครู / โดยจะมีค่ายกครูแล้วแต่จะให้

4. การเลือกผู้ประกอบพิธีควรเลือกอย่างไร

- หมอบ้านนั้นได้บอกว่า ญาติของคนป่วยจะเป็นผู้ที่มาหา เป็นไข้ไม่หายบางรายเป็นมา 2-3 เดือนแล้ว การดูนั้นหมอบ้านกล่าวว่า ท่านจะดูจากวันเดือนปีเกิดของผู้ที่ป่วย ถ้าหากว่าเป็นผีมอญก็บอกเขาว่าจะต้องทำพิธีในแบบไหน ถ้ามีการเลี้ยงบนเรือน ไม่จำเป็นต้องมีวงปี่พาทย์ แต่ถ้าเป็นที่กลางแจ้งจะต้องมีวงปี่พาทย์

5. มีบทบาทอย่างไรบ้างในการประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ (รายละเอียดของหน้าที่ ที่ทำเกี่ยวข้องกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ)

- หมอบ้านจะเป็นผู้กำหนดว่าจะต้องเลี้ยงแบบไหนอะไรยังไง โดยที่จะมีการจัดใน 2 ลักษณะ ก็คือ ผีมอญและผีปะกำ

6. ประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกิดขึ้นมาเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร แล้วทำเพื่ออะไร

- มีมานานตั้งแต่ครั้งสมัยโบราณ โดยที่ไม่ปรากฏปีที่แน่ชัด จุดประสงค์ในการจัดทำคือเพื่อรักษาผู้ที่เจ็บป่วย และเป็นการรักษาเพื่อนมนุษย์อีกด้วย

7. ประเพณีผีมอญมีองค์ประกอบอะไรบ้าง แล้วจะต้องทำอย่างไรบ้าง มีความแตกต่างจากประเพณีอื่นๆ หรือไม่ถ้าแตกต่างต่างอย่างไร (เช่น การเลี้ยงศาล)

- ไม่มีรายงานจากการสัมภาษณ์ในครั้งนี้

8. อยากให้ท่านเปรียบเทียบการประกอบพิธี จากอดีตที่ท่านเคยทำจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดบ้าง และเป็นอย่างไร

- จากการให้สัมภาษณ์ของหมอบ้านถ้าหมอมรดกก็คงจะปล่อยให้เขาช่วยเหลือตัวเองไป

ตามยถากรรม ในปัจจุบันและอนาคตคนที่จะหายก็มีน้อยเพราะหมอดูก็ไม่ค่อยมีสักทำไร
ประเพณีการรำผีมอญก็คงจะสูญหายไปได้

9. ท่านคิดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน
อย่างไร / ในความคิดเห็นของท่าน

- หมอปั้นกล่าวว่า มีความเกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก เพราะหากมีการเจ็บป่วยเกิดขึ้นก็ไม่สามารถที่ประกอบอาชีพได้ หรือถ้ามีการป่วยเกิดขึ้นก็หาความสุขในครอบครัวได้

10. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร

- หมอปั้นกล่าวว่า ควรมีสืบต่อไปเรื่อยๆ ควรมีตัวแบบประกอบพิธีสืบต่อไปเรื่อยๆ

11. หากไม่มีประเพณีผีมอญ หรือไม่มีการสืบทอดจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของท่านและ
ชาวบ้านอย่างไรบ้าง

- ถ้าไม่มีการรักษาก็ไม่หายป่วยก็ไม่สามารถที่จะทำงานได้

12. ท่านคิดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีผลต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ หรือไม่ เช่น การถือ
ศีล การห้ามรับประทานอาหารบางอย่าง เป็นต้น จงอธิบาย

- มี เพราะจะต้องเข้าไปข้องเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่น การกิน การประกอบอาชีพ

13. ท่านมีการได้รับค่าตอบแทนจากการทำพิธีผีมอญอย่างไรบ้าง

- ไม่มีการเรียกร้อยค่าใช้จ่ายใดๆ เคยได้แต่เพียงดอกไม้กับดิน

14. มีหน่วยงานที่มีความสนใจมาดู หรือเข้าร่วมพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญบ้างหรือไม่
แล้วได้เข้ามาทำอะไรบ้าง

- สถาบันการศึกษา , โรงเรียน หน่วยงานของรัฐ

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์ ผศ. นันทพร อติเรกโชติกุล

9 พฤศจิกายน 2550

ผู้ถอดเทป นางสาววิษุณี โชคเจริญ , นายศุภวัฒน์ มาศรี

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

คนทรง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

นางหมั่น ดิมพุดชา บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 6 (บ้านกล้วย) ตำบลพุดชา จังหวัดนครราชสีมา (สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2550)

1. เพศหญิง
2. อายุ 59 ปี
3. ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 4
4. อาชีพเกษตรกรรม
5. มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท
6. มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 8 คน
7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มากกว่า 21 ปี คือ 59 ปี คืออยู่มาตั้งแต่เกิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

1. เข้าร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญเพื่ออะไร

- เมื่อ 6 ปี ก่อนหน้านี้ไม่เคยทำหลังจากนั้นก็มาได้เข้ามาร่วมกับประเพณีผีมอญ สาเหตุที่ได้มาร่วมพิธีนี้ก็คือ มีเจ้าพ่อ 9 เจ้าพ่อเข้ามาประทับร่างทรง จากนั้นเป็นต้นมาก็ได้เข้าร่วมมาตลอด และเป็นการช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วย

2. เหตุใดจึงได้มาเป็นผู้ประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ แล้วเริ่มประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญมาตั้งแต่เมื่อใด
  - มีเจ้าพ่อ 9 เจ้าพ่อมาเข้าประทับร่างของนางหมั้น ต่อมพุดซา เมื่อ 6 ปีก่อนแล้ว นางหมั้น ต่อมพุดซา ก็ได้รับเป็นร่างทรงมาตลอด บ้างก็เป็นหมอทำขวัญ
3. มีการเรียนรู้ในการประกอบพิธีมาจากใคร/ มีครูหรือไม่/ ถ้ามีครู มีการไหว้ครูอย่างไร
  - ไม่ได้มีการเรียน เกิดจากการเรียนรู้เอง โดยมีเจ้าพ่อเป็นผู้สื่อผ่านร่างของนางหมั้น ต่อมพุดซา มีค่าครู 24 บาท ก่อนที่จะเริ่มการทรงนั้นนางหมั้น ต่อมพุดซา จะต้องมีการกล่าวเชิญดวงวิญญาณของเจ้าพ่อเข้าประทับร่างและกล่าวเชิญดวงวิญญาณผีมอญทุกครั้งเมื่อมีการประกอบพิธีรำผีมอญ
4. การเลือกผู้ประกอบพิธีควรเลือกอย่างไร
  - การคัดเลือกผู้ประกอบพิธีนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธี
5. มีบทบาทอย่างไรบ้างในการประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ (รายละเอียดของหน้าที่ ที่ทำเกี่ยวข้องกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ)
  - เป็นคนทรง โดยจะเป็นผู้ที่โหนผ้าขาวที่ผูกมัดไว้กับชื่อไม้ด้านบนโรง มีการแต่งตัว ปิพาทย์บรรเลงเพลง แล้วเชิญผีมาประทับร่างต่อจากนั้นจะเป็นการเริ่มทรง
6. ประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกิดขึ้นมาเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร แล้วทำเพื่ออะไร
  - ไม่รู้แน่ชัด เกิดมาก็เห็นแล้ว ไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด แต่มีการทำพิธีสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ
7. ประเพณีผีมอญมีองค์ประกอบอะไรบ้าง แล้วจะต้องทำอย่างไรบ้าง มีความแตกต่างจากประเพณีอื่นๆ หรือไม่ ถ้าแตกต่างต่างอย่างไร

องค์ประกอบ ได้แก่ คน อาหาร และเครื่องแต่งตัว

  - 1) คนประกอบด้วย คนป่วย คนทรง 2 คน ผู้ประกอบพิธี 2-3 คน วงปี่พาทย์ 3-4 คน
  - 2) อาหารประกอบด้วย ขนมต้ม ข้าวต้ม กล้วย แป้งกวน มะพร้าว หัวหมู ไก่ วัว
  - 3) เครื่องแต่งตัวประกอบด้วย ผ้าใส่รอง ผ้าถุง แป้ง หวี เข็มขัด ทอง

- ขั้นตอนของพิธีกรรม

ผู้ป่วยจะมาหาตาน้อยซึ่งอยู่ในวงปีพาทย์ก่อน จากนั้นตาน้อยจะเป็นผู้นำวันในการประกอบพิธีแล้วมาแจ้งคนทรงและผู้ประกอบพิธี เมื่อถึงวันประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญทางญาติของผู้ป่วยจะมารับผู้ประกอบพิธีไปช่วยจัดแต่งอาหารและเสื้อผ้า โดยจัด ขนมต้ม, ข้าวต้ม, กั๊วย, และแป้งกวน อย่างละ 9 จาน, มะพร้าวจำนวนหลายลูก, หัวหมู 1 หัว, ไก่ 1 ตัว, และวัว ซึ่งมีการแบ่งอาหารไปไว้ 2 โรง คือโรงใหญ่ 5 จาน และโรงเล็ก 4 จาน เมื่อเข้าทรงแล้วผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ที่แต่งตัวให้โดยถ้าเป็นผู้ชายก็จะนุ่งผ้าโสร่ง ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ส่วนแป้ง หัวี่ จะถามหาและจะแต่งเอาเอง บางคนชอบแต่งก็จะถามหาเข็มขัด และทอง พิธีจะเสร็จสิ้นประมาณ 4 ทุ่มเย็น

8. อยากให้ท่านเปรียบเทียบการประกอบพิธี จากอดีตที่ท่านเคยทำจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดบ้าง และเป็นอย่างไร

- ก่อนหน้านั้นไม่มีการกำหนดราคาของคนทรงที่แน่ชัด แต่ระยะหลังมีการกำหนดราคาที่ชัดเจน

9. ท่านคิดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างไร / ในความคิดเห็นของท่าน

- เป็นการช่วยรักษาคนที่ป่วยในชุมชนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือไปอยู่นอกชุมชนก็ตาม ถ้าหากเกิดในชุมชนนี้แล้วก็ถือว่าเป็นคนที่นี่ เพราะถ้าไปอาศัยอยู่ที่อื่นแล้วเกิดป่วยขึ้นมาไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่หายหรือหาโรคไม่เจอ ก็ต้องมาหาหมอคุณหากหมอทุกที่ว่าปู่ ย่า ตา ยาย จะกินผู้ป่วยก็ต้องทำการรักษาด้วยประเพณีเลี้ยงผีมอญ ซึ่งก็ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก และยุ่งยากลำบาก แต่เมื่อทำการรักษาแล้วก็หายเป็นปกติทุกคน

10. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร

- มีการสืบทอดไป เพราะไม่สามารถที่จะล้มเลิกได้ จะต้องสืบทอดไปเรื่อยๆ หรือไม่ฝึก็อาจจะมาติดต่อเอง

11. หากไม่มีประเพณีผีมอญ หรือไม่มีการสืบทอดจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของท่านและชาวบ้านอย่างไรบ้าง

- น่าจะมีการทำสืบทอดๆกันไปเรื่อยๆ

- ช่วยคนเจ็บไข้ได้ป่วย

- ช่วยให้กำลังใจ,สุขภาพแก่คนในชุมชน

12. ท่านคิดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีผลต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ หรือไม่ เช่น การถือศีล การห้ามรับประทานอาหารบางอย่าง เป็นต้น จงอธิบาย

- ยายหมั้นบอกว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญนี้จะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับหรือมีผลต่อการดำเนินชีวิต หรือมีข้อห้ามอะไรมากมาย เพียงถ้าไม่เชื่อในการประกอบพิธีก็อย่าไปลบหลู่ผี ให้นับถือด้วยใจ ส่วนเรื่องการถือศีล หรือไหว้พระของชาวบ้านก็ยังคงนับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาอยู่ และมีความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีมอญเพื่อใช้เป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่วนทางพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ การทำความดีมีศีลธรรม ซึ่งนำมาประกอบกันได้

13. ท่านมีการได้รับค่าตอบแทนจากการทำพิธีผีมอญอย่างไรบ้าง

- ค่ายกครูเพียง 24 บาทจนเสร็จงานทั้งปีพาทย์ ค่าอาหารโดยส่วนมากเป็นการช่วยเหลือกันของคนในหมู่บ้านไม่คิดเงิน แต่ปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีที่แยกออกตามประเภทการทำพิธี และตามอาการของผู้ป่วย ปัจจุบันค่ายกครู 999 บาท หรือ 529 บาท เรียกขวัญตามบ้านค่ายกครู 129 บาท

14. มีหน่วยงานที่มีความสนใจมาดู หรือเข้าร่วมพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญบ้างหรือไม่ แล้วได้เข้ามาทำอะไรบ้าง

- สถาบันการศึกษา หน่วยงานของรัฐ เป็นต้น

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์ นันทพร

10 พฤศจิกายน 2550

ผู้ถอดเทป นางสาววิษุณี ไชคเจริญ , นายศุภวัฒน์ มาศรี

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี

คนทรง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

นางปิ่น ชวรงาน เกิดเมื่อวันที่เสาร์ เดือน 6 ปีถุน พ.ศ. 2490 อยู่บ้านเลขที่ 26 หมู่ 6 บ้านกล้วย ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นบุตรคนที่หนึ่งในจำนวน 4 คน ของพ่อเปลี่ยนและแม่แดงอ่อน มะสันเทียะ

1. อายุ 61 ปี
2. ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษาปีที่ 4
3. อาชีพเกษตรกรรวม
4. มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท
5. มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 6 คน
6. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน อยู่มาตั้งแต่เกิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

1. เข้าร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญเพื่ออะไร
  - เป็นคนทรงเข้าร่วมพิธีเพื่อช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์
2. เหตุใดจึงได้มาเป็นผู้ประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ แล้วเริ่มประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญมาตั้งแต่เมื่อใด

- ยายปิ่นเริ่มเป็นคนทรงเมื่ออายุประมาณ 40 ปี เหตุการณ์เกิดเมื่อตอนท้องลูกสาวคนสุดท้าย(น.ส. ศรีพลอย) นางปิ่นเกิดอาการป่วยมาก โดยไม่ทราบว่าจะรักษาอย่างไร ไปหาหมอก็ไม่ทราบสาเหตุ รับประทานยาจากโรงพยาบาล อาการปวดหัววิงเวียนศีรษะ ปวดเมื่อตาม

ร่างกายก็ไม่ดีขึ้น จนวันหนึ่งจึงมีองค์(หมายถึงเทพเจ้า)มาลงเข้าร่าง ซึ่งก่อนหน้านั้นท่านมาเข้าฝันก่อนบอกว่า เป็นหลวงปู่พระฤๅษีตาไฟ เอาไม้เท้ามาเคาะหัวให้ จากนั้นอีก 3 วัน ท่านก็ลงมาสวมร่าง โดยมีภาพในนิมิตว่าท่านลอยมา ท่านนุ่งชุดขาว พอท่านมาลงก็มีมือข้างขวาแข็งแรงขึ้น พวกลูกหลานก็พากันมาดู ท่านก็บอกว่ามาครอบให้องค์หญิงแล้ว จากนั้นก็สามารถรู้คาถาภาษาบาลีและบทสวดต่าง ๆ โดยที่นางปิ่นไม่รู้เพราะอะไร เพราะตัวเองไม่ใช่คนรู้หนังสือดีขนาดนั้น หลังจากเป็นคนทรงแล้วท่านก็จะให้ความคุ้มครองชีวิตมาตลอด เช่น การได้รับอุบัติเหตุ หก ล้ม ก็จะไม่มีอาการเจ็บปวด หรือหลังจากนั้นอาการป่วยของยายปิ่นก็ไม่มีอีกเลย อาจปวดหัวเป็นไข้เป็นหวัดธรรมดาบ้าง แต่ไม่เคยป่วยหนักเหมือนตอนก่อนจะเป็นร่างทรง

3. มีการเรียนรู้ในการประกอบพิธีมาจากใคร/ มีครูหรือไม่/ ถ้ามีครู มีการไหว้ครูอย่างไร

- ไม่ได้มีการเรียน เกิดจากการมีองค์มาประทับเรียนรู้เอง โดยมีเจ้าพ่อเป็นผู้มาประทับ มีค่าครู 24 บาท

4. การเลือกผู้ประกอบพิธีควรเลือกอย่างไร

- การคัดเลือกผู้ประกอบพิธีนั้นไม่มีกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้เข้าร่วมในการประกอบพิธีใครทำหน้าที่อะไรก็ทำไป

3. มีบทบาทอย่างไรบ้างในการประกอบพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญ (รายละเอียดของหน้าที่ ที่ทำเกี่ยวข้องกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ)

- คนทรงจะเป็นผู้ที่โหนผ้าขาวที่ผูกมัดไว้กับชื่อไม้ด้านบนโรง มีการแต่งตัว ปีพาทย์บรรเลงเพลง แล้วเชิญผีมาประทับร่างต่อจากนั้นจะเป็นการเริ่มทรง

4. ประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกิดขึ้นมาเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร แล้วทำเพื่ออะไร

- ไม่รู้แน่ชัด ไม่สามารถบอกได้ว่าเกิดขึ้นมาตั้งแต่เมื่อใด

5. ประเพณีผีมอญมีองค์ประกอบอะไรบ้าง แล้วจะต้องทำอย่างไรบ้าง มีความแตกต่างจากประเพณีอื่นๆ หรือไม่ถ้าแตกต่างอย่างไร (เช่น การเลี้ยงศาล)

- องค์ประกอบ ได้แก่

1) คน ประกอบด้วย คนป่วย คนทรง 2 คน ผู้ประกอบพิธี 2-3 คน วงปีพาทย์ 3-4

คน

2) อาหารประกอบด้วย ขนมต้ม ข้าวต้ม กล้วย แป้งกวน มะพร้าว หัวหมู ไก่ ไข่

3) เครื่องแต่งตัวประกอบด้วย ผ้าโสร่ง ผ้าถุง แป้ง หวี เข็มขัด ทอง

- ขั้นตอนของพิธีกรรม

ผู้ป่วยจะไปหาหมอดู เมื่อหมอดูบอกให้เลี้ยงผีมอญ ก็จะไปหาตาน้อยซึ่งอยู่ในวงปีพาทย์ก่อน จากนั้นตาน้อยจะเป็นผู้นำดวนในการประกอบพิธีแล้วมาแจ้งคนทรงและผู้ประกอบพิธี เมื่อถึงวันประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญทางญาติของผู้ป่วยจะมารับผู้ประกอบพิธีไปช่วยจัดแต่งอาหารและเสื้อผ้า โดยจัด ขนมต้ม, ข้าวต้ม, กั๊วย, และแป้งกวน อย่างละ 9 จาน, มะพร้าวจำนวนหลายลูก, หัวหมู 1 หัว, ไก่ 1 ตัว, และวัว ซึ่งมีการแบ่งอาหารไปไว้ 2 โรง คือโรงใหญ่ 5 จาน และโรงเล็ก 4 จาน เมื่อเข้าทรงแล้วผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ที่แต่งตัวให้โดยถ้าเป็นผู้ชายก็จะนุ่งผ้าใส่รอง ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ส่วนแป้ง หวี จะถามหาและจะแต่งเอาเอง บางคนชอบแต่งก็จะถามหาเข็มขัด และทอง พิธีจะเสร็จสิ้นประมาณบ่ายสามโมงครึ่งถึงสี่โมงเย็น

6. อยากให้ท่านเปรียบเทียบการประกอบพิธี จากอดีตที่ท่านเคยทำจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดบ้าง และเป็นอย่างไร

- ก่อนหน้านี้ไม่มีการกำหนดราคาของคนทรงที่แน่นอน แต่ปัจจุบันจะได้ค่าตอบแทนในแต่ละครั้ง 529 บาท

7. ท่านคิดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างไร ในทัศนคติของท่าน

- เป็นการช่วยรักษาคนป่วยซึ่งเป็นคนในชุมชน

8. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร

- มีการสืบทอดไป

9. หากไม่มีประเพณีผีมอญ หรือไม่มีการสืบทอดจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของท่านและชาวบ้านอย่างไรบ้าง

- คนป่วยด้วยผีปุกก็คงไม่มีใครช่วยรักษา สำหรับตัวเองก็คงไม่มีผลกระทบอะไร เพราะในการประกอบพิธีแต่ละครั้งต้องบอกว่าเหนื่อยมาก

10. ท่านคิดว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีผลต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ หรือไม่ เช่น การถือศีล การห้ามรับประทานอาหารบางอย่าง เป็นต้น จงอธิบาย

- ไม่มีข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามอะไร

11. ท่านมีการได้รับค่าตอบแทนจากการทำพิธีผีมอญอย่างไรบ้าง

- เมื่อก่อนมีค่ายกครูเพียง 24 บาทจนเสร็จงานทั้งปีพาทย์ ค่าอาหารโดยส่วนมากเป็นการช่วยเหลือของคนในหมู่บ้าน โดยไม่คิดเงิน แต่ปัจจุบันค่ายกครู 999 บาท หรือ 529 บาท เรียกขวัญตามบ้านค่ายกครู 129 บาท

12. มีหน่วยงานที่มีความสนใจมาดู หรือเข้าร่วมพิธีประเพณีการเลี้ยงผีมอญบ้างหรือไม่
แล้วได้เข้ามาทำอะไรบ้าง

- สถาบันการศึกษา

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์ สุชาติ

10 พฤศจิกายน 2550

ผู้ถอดเทป นางสาววิษุณี ไชคเจริญ , นายศุภวัฒน์ มาศรี

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี

ผู้ช่วยประกอบการพิธี

ข้อมูลทั่วไป

ยายหมั่น เทียนพลกรัง อยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ให้ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2550 ยายหมั่นอายุ 72 ปี ระดับการศึกษาสำเร็จ การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม (ทำนา เลี้ยงหมู ฯ) มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน ยายหมั่นอาศัยอยู่คนเดียว ไม่มีสามี ไม่มีลูก มีเฉพาะหลานที่อยู่ อาศัยอยู่ที่บ้านพุดซามาตั้งแต่เกิด คือ 72 ปี

ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

ความรู้เรื่องประเพณีการเลี้ยงผีมอญยายหมั่นบอกว่าไม่ทราบแน่นอนคือจำมาจากคำพูดที่ว่า “พุดซามอญดอนกระทิง” ผีมอญก็คือ ผีปู่ย่าตายาย(หมู่บ้านแถบนี้ในปัจจุบันเป็นมอญแต่เดิม คนในปัจจุบันก็มีเชื้อสายมอญ) เป็นการเลี้ยงเพื่อขอโทษขออภัยผีปู่ย่าตายายที่ลูกหลานได้

ทำผิดผี หรือลบลูกโดยไม่รู้ตัว ให้ผีปู่ย่าตายายยกโทษให้ และเพื่อให้หายจากอาการป่วยในการเลี้ยงครั้งนี้ เป็นต้น

ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีในประเพณีเลี้ยงผีมอญยายหมั่นเข้าร่วมพิธีเพื่อคอยช่วยผู้ทำพิธี ซึ่งผู้ทำพิธีในที่นี้คือ คนทรง และผู้ป่วยเจ้าของงานในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ เพราะ ยายทำเป็นคนช่วยทำพิธีมานานแล้วตั้งแต่สมัยเด็กๆ แต่ยายเริ่มไปช่วยงานอย่างจริงจังตั้งแต่อายุ 40 ปี ยายหมั่นจะไปช่วยงานในฐานะผู้ช่วยในการทำพิธีในหมู่บ้านทุกงาน โดยยายหมั่นเรียนรู้ในการประกอบพิธีมาจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ยายหมั่นช่วยประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญโดยไม่มีครู ไม่ต้องไหว้ครูเหมือนคนทรงในเวลาเช้าทรง ยายบอกว่าคนทรงจะมีการไหว้ครูในการเข้าทรงแต่ละครั้ง คือ มีค้ายกครูแล้วแต่อาการป่วย แล้วแต่ว่าจะทำอะไรคือ ป่วยไม่สบาย ป่วยแบบเป็นบ้าไม่สมประกอบ หรือทำบุญเรียกขวัญตามบ้านก็จะมีค้ายกครูที่มากกว่า

การเลือกผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีจะเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ และเคยช่วยในการประกอบพิธีมานานจนมีความชำนาญในการเตรียมของไหว้ พวงอาหาร หมากพลู บายศรี เตรียมเครื่องแต่งกายคนทรง (ให้ผีที่จะมาทำการเลี้ยง) เช่น ตัวยายหมั่นเองมีความชำนาญทำเกี่ยวกับการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญได้เกือบทุกอย่าง ซึ่งในการทำพิธีเลี้ยงผีมอญในแต่ละงานจะมีหน้าที่หลักๆ คือ เป็นคนคุยหรือช่วยเจรจากับผีที่มาเข้าทรง โดยมีการถามไถ่ว่าผีที่มาเข้าทรงชื่ออะไร เป็นญาติใคร ทำไม่ถึงมาทำให้ผู้ป่วย(เจ้าของงาน) ต้องมีอาการเช่นนี้ หรือป่วย รักษาอย่างไรก็ไม่หาย ฯ และงานอีกอย่างของยายหมั่นก็คือ การคอยบอกให้ผู้มาช่วยงานว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง แล้วต้องเตรียมของอย่างละเท่าใดในการเลี้ยงผีมอญ ซึ่งการเลี้ยงผีมอญจะมีองค์ประกอบดังนี้

หนึ่งคือ คน ประกอบด้วย คนทรง ผู้ช่วย(คนเรียกผี, พุดกับผี, เชิญผีมาลงที่คนทรง = ยายหมั่น) สองคือ ปี่พาทย์ สามคือ สิ่งของที่ใช้ในการทำพิธี ประกอบด้วย มีบายศรี 9 ซาม(9 ชุด) 3 ชั้น/1 ชุด มีข้าวเหนียว กล้วย 3 ลูก ขนมต้ม ขนมกวน ขนมข้าวเหนียว ขนมลั่นทมฯ อย่างละ 3 ชั้น คั่วหมู 3 ชั้น และมีขันกิน ขันหมากขันพลู เครื่องแต่งกายของผี (ผ้าแพร ผ้าถุง ฯ) ขั้นตอนในการทำพิธี

- ไปดูหม่อว่าผี ปู่ย่าตายาย ออยากกินอะไร ถึงทำให้ลูกหลานคนที่ป่วย ป่วย
- หมอดูก็จะดูหมอบอกว่าผี ปู่ย่าตายายอยากกินอะไร...แล้วบอกให้ทำพิธีการเลี้ยงผีมอญ ผู้ป่วยจึงจะหายจากอาการป่วย
- เตรียมหมากพลู และข้าวของเครื่องเซ่น หรือของไหว้ผีปู่ย่าตายายไว้ ถือเป็นขั้นตอนในการเตรียมของก่อนที่จะไปหาคนทรงมาทำพิธีให้

- ไปหาคนทรงเพื่อมาทำพิธีให้พร้อมดูฤกษ์ยามว่าเป็นพาลหรือไม่พาล (พาล คือ วันที่แข็งหรือตรงกับแรม 1 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ จะเป็นวันที่แข็งไม่ดี)
- เมื่อได้วันทำพิธีแล้วก็ลงมือทำขนมหวาน บายศรี หมากพลู เป็นต้น
- ทำการยกโรง (โรงที่ใช้ในพิธี)
- เมื่อนคนทรงมาถึงก็ทำการยกครู แต่งตัวให้ผีแล้วยายหมั้นจะถามผีที่มาลงว่าอยากกินอะไร ยายก็จะหา หรือยกของที่ผีอยากกินมาให้กิน ฯลฯ
- แล้วผีก็ออกจากคนทรงแล้วเข้าใหม่ แล้วแต่งตัว หาข้าว อาหารให้กิน ฯ อยู่อย่างนี้ทั้งวัน คือ ประมาณ 9.00 น – 15.30 น.

การทำพิธีเลี้ยงผีมอญจะการทำพิธีเลี้ยง ผีปู่ตายาย เพื่อขอโทษ ขอภัย และขอบคุณ พร้อมให้ดูแลการเป็นอยู่ของลูกหลานคนอื่นที่มาร่วมงานด้วย ยายหมั้นบอกว่ากระบวนการทำพิธีเลี้ยงผีมอญไม่เหมือนกับการเลี้ยงศาลปู่ตา เพราะวัตถุประสงค์ในการเลี้ยงผีและขั้นตอนการเตรียมการต่างกันทำพิธีต่างกัน ทั้งองค์ประกอบ ด้านคน สิ่งของ และวันเวลาก็ต่างกันด้วย เลี้ยงศาลปู่ตา เลี้ยงปีละครั้ง ของไหว้ก็น้อยกว่า เป็นต้น

ยายหมั้นบอกว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญนี้จะไม่ค่อยเกี่ยวข้องกับหรือมีผลต่อการดำเนินชีวิต หรือมีข้อห้ามอะไรมากมาย เพียงถ้าไม่เชื่อในการประกอบพิธีก็อย่าไปลบหลู่ผี ให้นับถือด้วยใจ ส่วนเรื่องการถือศีล หรือไหว้พระของชาวบ้านก็ยังคงนับถือและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาอยู่ - และมีความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีมอญเพื่อใช้เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่วนทางพุทธศาสนาเป็นเรื่องของการปฏิบัติ การทำความดีมีศีลธรรม ซึ่งนำมาประกอบกันได้

ความเชื่อเกี่ยวกับการเลี้ยงผีมอญของยายหมั้น เป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อแต่ก็ต้องเชื่อเพราะยายเคยเห็นมากับตาแล้วว่าคนป่วยหายมาหลายคนแล้ว และคนป่วยไปหาหมออยู่โรงพยาบาลก็ตรวจโรคก็ไม่พบโรคที่เป็น บางครั้งหมอโรงพยาบาลก็บอกว่าทำอะไรผิดผีปู่ตายายหรือเปล่า และหลานของยาย(ลูกพี่สาวยาย)ก็เคยรักษาด้วยวิธีเลี้ยงผีมอญ อาการป่วยก็คือเป็นบ้าเป็นประสาท เมื่อรักษาแล้วอาการบ้าก็หาย ไปทำงานได้ ใช้ชีวิตปกติได้จนถึงทุกวันนี้

เมื่อเปรียบเทียบการประกอบพิธีในการเลี้ยงผีมอญจากอดีตที่ยายหมั้นเคยทำมาจนทุกวันนี้ เป็นเรื่องของค่าใช้จ่ายในการทำพิธีที่เพิ่มขึ้นจากอดีตจะมีราคาถูกค่ายกครูเพียง 24 บาท จนเสร็จงานทั้งปีพาทย์ ค่าอาหารโดยส่วนมากเป็นการช่วยเหลือกันของคนในหมู่บ้านไม่คิดเงิน แต่ปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายในการทำพิธีที่แยกออกตามประเภทการทำพิธี และตามอาการของผู้ป่วย ปัจจุบันค่ายกครู 999 บาท หรือ 529 บาท เรียกขวัญตามบ้านค่ายกครู 129 บาท และ

ค่าปีพาทย์ 3,500 บาทต่องาน (หมู่บ้านเดียวกัน) ถ้าต่างบ้านจะคิดเพิ่มอีก 500 บาท รวมทั้งหมด 4,000บาทต่องาน

ยายหมั้นบอกว่าประเพณีการเลี้ยงผีมอญควรสอนให้ลูกหลานโดยการพาไปร่วมงานแล้วบอกว่าในการทำพิธีการเลี้ยงผีมอญทำอะไรบ้าง ทำไมถึงต้องทำเช่นนั้น คือเป็นการบอกถึงความจำเป็นมาให้เขาเหล่านั้นได้ทราบ และเห็นภาพว่าประเพณีมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชาวบ้าน คือเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชาวบ้าน ทั้งด้านจิตใจ และเป็นหมอรักษาโรคที่ไม่รู้สาเหตุคนที่สองรองจากการรักษาจากแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อให้ลูกหลานรุ่นต่อไปดำรงรักษาประเพณีการเลี้ยงผีมอญไว้ต่อไปอีกหลายชั่วคน

แต่ถ้าหากไม่มีการสืบทอดประเพณีการเลี้ยงผีมอญจะมีผลต่อชาวบ้านอย่างไรนั้น ตัวยายหมั้นเองก็ยังตอบไม่ได้ว่า บอกเพียงว่า ถ้าหมดคนรุ่นของพวกยายแล้วจะไม่มีคนสืบทอดต่อแล้ว เพราะสังคมปัจจุบันมีอะไรหลายอย่างที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งด้านความคิดส่วนบุคคล และปัจจัยที่เอื้อต่อความสะดวกสบาย จึงอาจจะไม่มีผู้สืบทอดต่อ

ค่าตอบแทนจากการเป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธี ก็แล้วแต่งาน คือถ้างานเล็กยายก็ได้ 200 บาท งานใหญ่หน่อยก็ได้ 300 บาทต่อครั้ง แต่บางงานก็ได้ไม่ได้เลยแล้วแต่เจ้าของงานจะให้

ส่วนเรื่องความต้องการในการช่วยเหลือสนับสนุนจากหน่วยงานนั้นยายบอกว่าเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็นเพราะการเลี้ยงผีมอญเป็นกิจกรรมที่ไม่ได้ทำเป็นประจำทุกวัน คือทำเฉพาะเวลามีคนป่วยเท่านั้น และเป็นเรื่องของผู้ป่วยทั้งหมดที่จะต้องออกค่าทำพิธีทั้งหมด หน่วยงานคงจะเข้ามาช่วยไม่ได้เสมอไป

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี

ผู้ช่วยประกอบการพิธี

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ยายแปว ธรรมดี บ้านพุดซา หมู่ที่ 3 ตำบล ในเมือง จังหวัดนครราชสีมา อายุ 73 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันเลี้ยงหลานอยู่บ้าน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 6 คน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมา 73 ปี วันที่ให้ข้อมูล 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบพิธีประเพณีเลี้ยงผีมอญ

1. ท่านเข้าร่วมในพิธีเลี้ยงผีมอญเพื่ออะไร

- เพื่อไปช่วยแต่ง ขนมห่ม ข้าวต้ม กล้วย แเป้งกวน มะพร้าว หาเสื้อผ้าให้ผีมอญ เครื่องแต่งตัว เช่น หวี แเป้ง เข็มขัด ทอง แล้วแต่ว่าเค้าจะถามหาอะไร

2. เหตุใดท่านจึงได้มาเป็นผู้ประกอบการพิธีประเพณีเลี้ยงผีมอญ และเริ่มประกอบการพิธีมาตั้งแต่เมื่อใด

- เพราะผู้ประกอบการพิธีคนเก่าตาย ปู่ ย่า ตา ยาย จึงให้ยายแปวมาเป็นผู้มาทำหน้าที่แทนคนเก่า เนื่องจากแต่ก่อนนั้นยายแปวจะชอบมาช่วยผู้ประกอบการพิธีจัด ปู่ ย่า ตา ยาย ชอบและชมว่าจัดดี จัดครบ ถูกใจ ยายแปวจึงต้องเป็นผู้ประกอบการพิธีเลี้ยงผีมอญมาโดยตลอด เป็นเวลา 2-3 ปี

3. ท่านเรียนรู้ในการเป็นผู้ประกอบการพิธีจากใคร / มีครูหรือเปล่า / ไหว้ครูอย่างไร

- ดูจากผู้ใหญ่ เนื่องจากเคยไปช่วยผู้ประกอบการพิธีแต่ง ก็ดูเอาเองว่าจัดอย่างไร อย่างละกี่จาน มีอะไรบ้าง

4. การเลือกผู้ประกอบพิธีควรเลือกอย่างไร

- เกิดจากการสืบทอดมาเรื่อย ๆ ใครที่เคยไปช่วยแล้วทำถูกใจ ปู่ ย่า ตา ยาย ก็จะได้เป็นผู้ช่วยประกอบพิธีคนต่อไป แต่ปัจจุบันไม่มีใครมาช่วย เพราะกลัวว่าตนจะต้องมาเป็นผู้ช่วยประกอบพิธีแทนเป็นคนต่อไป เนื่องจากการปฏิบัติหน้าที่นี้เหนื่อยมากและถ้าปู่ ย่า ตา ยาย บอกให้ทำ ก็ต้องทำ และต้องทำไปตลอด

5. ท่านมีบทบาทอย่างไรบ้างในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ (รายละเอียดของหน้าที่ ที่ทำเกี่ยวข้องกับประเพณี)

- มีหน้าที่จัด แต่ง เตรียมอาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งตัว โดยจัด ขนมต้ม, ข้าวต้ม, ก๋วยเตี๋ยว, และแป้งกวน อย่างละ 9 จาน, มะพร้าวจำนวนหลายลูก, หัวหมู 1 หัว, ไก่ 1 ตัว, และวุ้น ซึ่งมีการแบ่งอาหารไปไว้ 2 โรง คือโรงใหญ่ 5 จาน และโรงเล็ก 4 จาน เมื่อเข้าทรงแล้วผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ที่แต่งตัวให้โดยถ้าเป็นผู้ชายก็จะนุ่งผ้าโสร่ง ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ส่วนแป้ง หวี จะถามหาและจะแต่งเอาเอง บางคนชอบแต่งก็จะถามหาเข็มขัด และทอง ซึ่งผู้ประกอบพิธีก็ต้องไปหามาเตรียมไว้

6. ประเพณีเลี้ยงผีมอญเกิดขึ้นมาเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร แล้วทำเพื่ออะไร

- ไม่รู้ว่ามันมีที่ไปที่มาอย่างไร

7. ประเพณีเลี้ยงผีมอญมีองค์ประกอบอะไรบ้าง และต้องทำอะไรบ้าง แล้วมีความแตกต่างจากประเพณีอื่นๆ หรือไม่อย่างไร (เช่น การเลี้ยงศาลปู่ตา)

องค์ประกอบ ได้แก่

1) คน ประกอบด้วย คนป่วย คนทรง 2 คน ผู้ประกอบพิธี 2-3 คน วงปี่พาทย์ 3-4

คน

2) อาหาร ประกอบด้วย ขนมต้ม ข้าวต้ม ก๋วยเตี๋ยว แป้งกวน มะพร้าว หัวหมู ไก่ วุ้น

3) เครื่องแต่งตัว ประกอบด้วย ผ้าโสร่ง ผ้าถุง แป้ง หวี เข็มขัด ทอง

ขั้นตอนของพิธีกรรม

ผู้ป่วยจะมาหาตาน้อยซึ่งอยู่ในวงปี่พาทย์ก่อน จากนั้นตาน้อยจะเป็นผู้นำวันในการประกอบพิธีแล้วมาแจ้งคนทรงและผู้ประกอบพิธี เมื่อถึงวันประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญทางญาติของผู้ป่วยจะมารับผู้ประกอบพิธีไปช่วยจัดแต่งอาหารและเสื้อผ้า โดยจัด ขนมต้ม, ข้าวต้ม, ก๋วยเตี๋ยว, และแป้งกวน อย่างละ 9 จาน, มะพร้าวจำนวนหลายลูก, หัวหมู 1 หัว, ไก่ 1 ตัว, และวุ้น ซึ่งมีการแบ่งอาหารไปไว้ 2 โรง คือโรงใหญ่ 5 จาน และโรงเล็ก 4 จาน เมื่อเข้าทรงแล้วผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้ที่แต่งตัวให้โดยถ้าเป็นผู้ชายก็จะนุ่งผ้าโสร่ง ถ้าเป็นผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง ส่วน

แป้ง หวี จะถามหาและจะแต่งเอาเอง บางคนชอบแต่งก็จะถามหาเข็มขัด และทอง พิธีจะเสร็จสิ้นประมาณ 4 โมงเย็น

เหมือนหรือแตกต่างจากการเลี้ยงศาลปู่ตา

แตกต่างกันตรงการรักษาซึ่งประเพณีเลี้ยงผีมอญทำเพื่อรักษาคนป่วยที่ปู่ตายายจะกินส่วนการเลี้ยงศาลปู่ตาไม่ได้ทำขึ้นเพื่อรักษาแต่ทำขึ้นเพื่อขอบคุณผีปู่ผีย่าที่ช่วยคุ้มครองบ้านเรือนให้ปลอดภัยและสงบสุข การประกอบพิธีก็แตกต่างกัน ส่วนที่เหมือนกันคือ คนทรงเป็นคนเดียวกัน เสื้อผ้า และอาหารมีการจัดเป็น 2 โรงเหมือนกัน

8. อยากให้ท่านเปรียบเทียบการประกอบพิธีจากอดีตท่านเคยทำจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดบ้าง และเป็นอย่างไร

- การประกอบพิธีจากอดีตจนถึงปัจจุบันเหมือนเดิม ไม่มีการเปลี่ยนแปลง

9. ท่านคิดว่าประเพณีเลี้ยงผีมอญเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างไร / ในทัศนคติของท่าน

- ช่วยรักษาคนป่วยในชุมชนไม่ว่าจะอยู่ในชุมชนหรือไปอยู่นอกชุมชนก็ตาม ถ้าหากเกิดในชุมชนนี้แล้วก็ถือว่าเป็นคนที่นี่ เพราะถ้าไปอาศัยอยู่ที่อื่นแล้วเกิดป่วยขึ้นมาไปรักษาที่โรงพยาบาลไม่หายหรือหาโรคไม่เจอ ก็ต้องมาหาหมอคุณหากหมอคุณทักว่าปู่ ย่า ตา ยาย จะกินผู้ป่วยก็ต้องทำการรักษาด้วยประเพณีเลี้ยงผีมอญ ซึ่งก็ต้องใช้ค่าใช้จ่ายมาก และยุ่งยากลำบาก แต่เมื่อทำการรักษาแล้วก็หายเป็นปกติทุกคน

10. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร

- ไม่ควร ไม่อยากให้มี เพราะเหนื่อย และการประกอบพิธีแต่ละครั้งต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูง

11. หากไม่มีประเพณีผีมอญหรือไม่มีการสืบทอดจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของท่านและชาวบ้านอย่างไรบ้าง

- ตอบไม่ได้ ไม่รู้

12. ท่านคิดว่าประเพณีผีมอญมีผลต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ อย่างไร เช่น การถือศีล การห้ามรับประทานอาหารบางอย่าง จงอธิบาย

- ไม่มีผลต่อการดำเนินชีวิต ใช้ชีวิตปกติ

13. ท่านมีการได้รับค่าตอบแทนจากการทำพิธีผีมอญอย่างไรบ้าง

- ได้ค่าตอบแทนครั้งละ 200 – 500 บาท ซึ่งญาติผู้ป่วยจะใส่ซองให้

14. มีหน่วยงานที่มีความสนใจมาดู หรือเข้าร่วมพิธีผีมอญบ้างหรือไม่ แล้วเข้ามาทำอะไรบ้าง

- ไม่มี

การสัมภาษณ์ผู้ป่วย

ผู้ป่วย

ข้อมูลทั่วไป

ยายเสงี่ยม ถนนพุดซา อยู่บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 3 ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ให้ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2550 ยายเสงี่ยมอายุ 80 ปี ระดับการศึกษาสำเร็จ การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพเกษตรกร (ทำนา, เลี้ยงไก่) มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน มีสมาชิกในครอบครัว 8 คน อาศัยอยู่ที่บ้านพุดซามาตั้งแต่เกิด คือ 80 ปี

ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

สาเหตุที่ยายเสงี่ยมเข้ารับการรักษาดังกล่าวด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญ คือ เกิดอาการป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ โดยมีอาการผอม ทрудโทรม กินข้าวได้แต่ไม่อ้วนไม่แข็งแรง ตาฝ้าฟาง อาการเกิดเมื่อยายเสงี่ยมอายุประมาณ 30 ปี หลังคลอดลูก เมื่อไปหาหมอที่โรงพยาบาลก็ตรวจอาการหาโรคไม่พบ ไม่ทราบสาเหตุของโรคดังกล่าว ซึ่อยากอะไรมากินก็ไม่หาย อาการไม่ดีขึ้น แถมอาการยังทรุดลงเรื่อยๆ อีก

หลังจากการเข้ารับการรักษาดังกล่าวด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญยายเสงี่ยมมีอาการดีขึ้นเรื่อยๆ กินข้าวอร่อย อ้วนพลี แข็งแรงขึ้นกว่าตอนที่ไม่ได้ได้รับการรักษา

ยายเสงี่ยมเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ เพราะเคยเข้าร่วมพิธีตอนที่ญาติของยายเสงี่ยมป่วย และเคยไปช่วยงานหลายครั้ง

ส่วนการนับถือผีมอญนั้นยายเสงี่ยมนับถือมาตั้งแต่จำความได้เพราะพ่อแม่พาไป เข้าร่วมพิธี คนในครอบครัวก็นับถือผีมอญกันทุกคน เพราะกลัวว่าจะติดอีก หรือผีจะมากิน (คือ

การมีอาการป่วยโดยไม่รู้สาเหตุ หรือเกิดอาการคุ่มคั่ง เหมือนคนป่วยคนอื่น) ยายเสียมบอกว่า อาการ หรือโรคดังกล่าวสามารถติดต่อกันได้ ถ้าหากไม่ไปเข้าพิธี หรือร่วมงานเมื่อญาติป่วยเลยต้องนับถือ เพราะกลัว

คนในครอบครัวของยายเสียมไม่มีใครที่เคยรักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญมีเพียงยายเสียมคนเดียว รักษาเมื่ออายุ 30 ปี (หลังคลอดลูก) หลังเข้ารับการรักษานั้นยายเสียมบอกว่าไม่มีข้อที่ต้องปฏิบัติเป็นพิเศษ เลี้ยงแล้วก็ใช้ชีวิตตามปกติ

ในการทำพิธีครั้งนั้นยายเสียมเสียค่าใช้จ่ายรวมทั้งหมดยกกว่าบาท (รวมทั้ง ีพาทย์ และอาหาร ทุกอย่างในการทำพิธี) แต่ปัจจุบันต้องเสียค่าทำพิธีเป็นหมื่นต่อครั้ง

ในช่วงการรักษายายเสียมมีสิ่งที่จะต้องปฏิบัติคือ ตอนคนทรงรดน้ำมนต์ยายเสียมต้องพนมมือไหว้ และพูดเพื่อขอโทษของอภัยผีปู่ย่าตายายซึ่งก็คือ ผีมอญ พร้อมกับขอบคุณที่ทำให้หายจากอาการป่วย หรือออกจากอาการผีโดยไม่รู้ตนเองว่าทำผิดอะไร

ในการรักษาใช้เวลาในการรักษาวันเดียว คือประมาณ เก้าโมงเช้า ถึง ป่ายสามโมง แต่ถ้ารวมการไปดูหมอด และหาฤกษ์ยามในการทำพิธีก็หลายวันอยู่ทั้งเตรียมงาน

การเชิญญาติมาเข้าร่วมพิธีโดยคนในครอบครัวเป็นคนไปบอกเพราะยายป่วยไปเองไม่ได้ “บอกว่ายายป่วยต้องรับการรักษาดูแลด้วยการเลี้ยงผีมอญ” ซึ่งบอกทุกคนที่อยู่ในเครือญาติเดียวกัน และทุกคนต้องมาร่วมพิธี เพราะ ถ้าไม่มาจะเกิดการติดต่อกับอาการดังกล่าวที่ว่าเกิดจากการทำผิดผีมอญ ญาติทุกคนก็เลยมาครบ

เรื่องการรู้ตัวเองว่าเป็นเชื้อสายมอญหรือไม่นั้นยายเสียมบอกว่ารู้มาตั้งแต่สมัยเป็นเด็ก พ่อแม่ปู่ย่าตายายบอกว่าต้องนับถือผีมอญ(เป็นการรู้แบบไม่รู้สาเหตุ โดยการทำตามบรรพบุรุษ) แต่รู้ตัวแน่ชัดเมื่อตอนที่ยายป่วยแล้วไปดูหมอด หมอดูบอกว่าต้องรักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญ ไม่ต้องใช้เวลาในการยอมรับในการที่จะประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ เพราะ ป่วยรักษาด้วยหมอดแผนปัจจุบันไม่หายก็ต้องทดลองรักษาด้วยวิธีเลี้ยงผีมอญดูบ้างก็ไม่เสียหายอะไร

ผู้พิมพ์ - ถอดเทป นางสาววิษุณี โชคเจริญ

ผู้สัมภาษณ์ นางสาววิษุณี โชคเจริญ และนายจักรพงษ์ ไชยปัญญา

เวลาสัมภาษณ์ 16.50 น.

วันที่ 27 กรกฎาคม 2550

การสัมภาษณ์ผู้ป่วย

ผู้ป่วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ยายอูย เพชรระบก หมู่ที่ 9 ตำบลพุดซา จังหวัดนครราชสีมา
วันที่ 10 พฤศจิกายน 2550

1. เพศหญิง
2. อายุ อยู่ในช่วง 64 – 74 ปี คือ 73 ปี
3. ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา (ป.4)
4. ทำอาชีพเกษตรกรรม
5. มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท
6. มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 3 คน
7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มากกว่า 21 ปี คือ 73 ปี คืออยู่มาตั้งแต่เกิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีมอญ

1. สาเหตุที่เข้ารับการรักษาด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญ
  - มีอาการพูดไม่ได้ เดินไม่ได้ ลูกไม่ขึ้น เหนื่อยเพลียนอนไม่ตื่น เหนื่อย ลูกไม่ได้ ไปหาหมอที่โรงพยาบาลหมอบอกว่าเป็นหลายโรคแทรกซ้อนกันอาการไม่ดีขึ้นก็เลยดูหมอ แล้วยังบอกที่บ้านพุดซาจะเลี้ยงผีมอญบ่อยที่สุดก็ได้
2. หลังการได้เข้ารับการรักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญแล้วอาการเป็นอย่างไรบ้าง

- อาการเหนื่อย เพลียทุเลาลง คืออาการจะดีขึ้น โดยแต่เดิมลุกไม่ได้พอทำพิธีเลี้ยงผี มอญเสร็จวันรุ่งเช้าก็สามารถลุกขึ้นใส่บาตรได้

3. ท่านเคยมีประสบการณ์ในประเพณีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่ อย่างไร

- เคยไปดูเขาทำพิธีเลี้ยงผีมอญ ครั้งหนึ่งผู้ปวยคนนั้นเป็นคนที่เกิดที่บ้านพุดซาแต่ไปมีแฟนหรือแต่งงานที่สุโขทัยป่วยแล้วรักษาอย่างไรก็ไม่หาย แม่คนปวยที่อยู่บ้านพุดซาก็เลยไปดูหมอให้ หมอตอบว่า ผีปู่ย่าตายายจะเล่นจะกินต้องทำพิธีเลี้ยงผีมอญ พอกลับมาทำพิธีที่บ้านเกิดแล้ว อาการป่วยก็ดีขึ้นแล้วก็หายเป็นปกติ แล้วยายยังบอกว่า มอญมี 2 มอญ คือ มอญธรรมดา เป็นการเลี้ยงหัวหมูเลี้ยงแบบธรรมดา แต่มอญระกำจะต้องฆ่าวัวเป็นตัวๆ คือขึ้นเหยียบหัวตัดคอแล้วถลกหนัง ๆ เพื่อเป็นเครื่องสังเวณี โดยคนปวยจะรู้ว่าต้องเลี้ยงแบบธรรมดา หรือแบบมอญระกำเมื่อตอนไปดูหมอผีจะบอกว่าจะกินอะไร

4. ท่านมีการนับถือผีมอญมาตั้งแต่เมื่อใด และมีการนับถือทั้งครอบครัวหรือไม่ อย่างไร

- นับถือมาตั้งแต่จำความได้ หรือตั้งแต่เกิดก็ได้ โดยนับถือกันหมดทั้งครอบครัว

5. ท่านและคนในครอบครัวของท่านมีใครเคยได้รับการรักษาด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่ ถ้ามีได้รับการรักษามาตั้งแต่เมื่อใด

- เมื่อ 20 ปีมาแล้ว แม่ของยายเคยเป็นคนที่เคยได้รับการรักษาด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญ และลูกชายคนโตของคุณยาย เมื่อประมาณ 2 ปีที่แล้ว

6. หลังการรับการรักษา มีข้อที่ต้องปฏิบัติเป็นพิเศษหรือไม่ อย่างไร

- ไม่ต้องปฏิบัติอะไรเป็นพิเศษ มีเฉพาะช่วงสุดท้ายของการทำพิธีจะมีการเสี่ยงทาย โดยการทอนกล้วย(เป็นการตัดต้นกล้วยให้ขาดเป็นท่อนๆ โดยไม่มีใย)ถึงจะหาย คุณางไก่ และการทำพิธีขอทาน โดยให้ลูกหลานเดินต่อแถวกันเรียงลำดับจากคนอาวุโสสุด ไปหาคนเล็กสุด ๆ

7. ในการเข้ารับการรักษา หรือทำพิธีการเลี้ยงผีมอญต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณเท่าใด

- เสียค่าใช้จ่ายทั้งหมด 13,000 บาท มีค่าอัญเชิญครู 24 บาท (ปีพาทย์) ค่าจ้าง 3,500 บาท ค่าคนทรง 2 คน คนละ 999 บาท และค่าอาหาร แล้วยายบอกว่า เมื่อเราซื้อของมาเตรียมงาน และใช้ในพิธีมีข้อห้ามว่า ห้ามนำเอาเข้าบ้านเด็ดขาด เมื่อเสร็จจากการประกอบพิธีแล้วให้เอาให้คนที่เข้ามาร่วมงานกลับบ้านเขาไป หรือไม่ก็ให้เอาทิ้งให้หมดภายในวันที่ทำพิธี เพราะสิ่งเหล่านี้ชาวบ้านถือว่ามันเป็นสิ่งที่ไม่ดีกับบ้านเรือน และคนในบ้าน

8. ในช่วงรับการรักษา มีข้อที่ต้องปฏิบัติอย่างไรบ้าง

- ไม่ได้ทำอะไรมาก เพียงแต่ให้ผู้ที่ได้รับการรักษานั่งคอยยกมือไหว้เพื่อขอขมาลาโทษ กับผีที่มาเข้าทรงร่างคนทรงในขณะประกอบพิธีกรรม โดยที่ชาวบ้านเชื่อว่าผีจะให้พรให้หายจากการเจ็บป่วย

9. ในการรักษาจะใช้เวลาในการรักษากี่วัน

- จะใช้ระยะเวลาในการรักษา 2 วัน คือวันเตรียมของหรือที่ชาวบ้านมักเรียกกันว่าวันสุกดิบ และอีกวันก็เป็นวันเลี้ยงผี วันที่ 2 ตั้งแต่ 9 โมงเช้าถึงบ่ายสามโมงเย็น จะมีการทำพิธีตลอดทั้งวัน โดยจะมีผีมาเข้าร่างทรง โดยที่ผีนั้นมักจะมีหลายตนจึงทำให้การประกอบพิธียาวนาน

10. ท่านเชิญญาติผู้มาเข้าร่วมพิธีอย่างไร /ใครบ้าง /ถ้าไม่มาต้องทำอย่างไร

- จะมีการเชิญกลุ่มเครือญาติของผู้ที่จะทำการรักษามาร่วม ตามธรรมเนียมเมื่อมีการเชิญชาวบ้านมักจะเอาข้าวสารมาคนละถุง เพื่อมาช่วยงานซึ่งต้องเป็นเครือญาติที่เป็นเชื้อสายเดียวกัน โดยไปบอกญาติว่ายายจะทำการเลี้ยงผีมอญ ซึ่งต้องบอกก่อน 3 – 4 วัน ที่จะมีการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวญาติบางคนติดธุระไม่มาก็ได้ แต่ต้องบอกผีว่าคนคนนั้นติดงานมาไม่ได้

11. ท่านรู้ตัวว่าเป็นคนเชื้อสายมอญหรือไม่ /ถ้ารู้รู้เมื่อใด /แล้วต้องใช้เวลาในการยอมรับหรือไม่ ใช้เวลานานเท่าใด

- รู้ตัวมาเองรู้ตั้งแต่จำความได้ (รู้มาตั้งแต่กำเนิด) และไม่ต้องการใช้เวลายอมรับ เพราะป่วยรักษาไม่หาย หรือป่วยจึงต้องรักษาอย่างนี้ โดยการเลี้ยงผีมอญ โดยรู้ตัวเองมาจากอีกส่วนหนึ่งคือการได้รับและรู้ได้เห็นการทำพิธีเลี้ยงผีมอญมาตั้งแต่เล็กๆเมื่อครั้งที่ยายพาไปร่วมในงานครั้งต่างๆ

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์ นางสาววิษุณี โชคเจริญ, นายศุภวัฒน์ มาศรี และนายกัลฉัตรรงค์ แก้วปักษา

10 พฤศจิกายน 2550

ผู้ถอดเทป นางสาววิษุณี โชคเจริญ, นายศุภวัฒน์ มาศรี

การสัมภาษณ์ผู้ป่วย

ผู้ป่วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ยายเปลื้อง คมพุดชา บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 3 ตำบลพุดชา จังหวัดนครราชสีมา
วันที่ 10 พฤศจิกายน 2550

1. เพศหญิง
2. อายุ อยู่ในช่วง 64 – 74 ปี คือ 66 ปี
3. ระดับการศึกษา ระดับประถมศึกษา (ป.4)
4. ทำอาชีพเกษตรกรรม
5. มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 5,000 บาท
6. มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมด 3 คน
7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน มากกว่า 21 ปี คือ 66 ปี คืออยู่มาตั้งแต่เกิด

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีมอญ

1. สาเหตุที่เข้ารับการรักษาด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญ
  - จากการสัมภาษณ์คุณยายเคยได้รับการรักษาถึง 2 ครั้ง ครั้งที่ 1 คุณยายบอกว่ามี
อาการพูดไม่ได้ เดินไม่ได้ ไปหาหมอแล้วก็ไม่หายหมอจ่ายยามาทานก็ไม่ได้มีอาการที่ดีขึ้น ครั้งที่ 2 มีอาการป่วยลุกไม่ขึ้น เดินไปไหนมาไหนไม่ได้ ไปหาหมอก็ไม่หาย หนทางสุดท้ายที่คุณยาย

เลือกรักษา ก็คือ ไปดูหมอ หมอดูทายทักว่า ฝี่จะเล่นจะกิน นั่นจึงเป็นสาเหตุที่ทำให้คุณยายต้องทำการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงหรืออีกอย่างที่บ้านมักเรียกกันว่า "รำผีมอญ"

2. หลังการได้เข้ารับการรักษาดูด้วยการเลี้ยงผีมอญแล้วอาการเป็นอย่างไรบ้าง

- คุณยายบอกว่ามีอาการที่ดีขึ้นเป็นอย่างมาก สามารถที่จะทำกิจส่วนตัวได้เหมือนคนทั่วไป และเป็นที่น่าสังเกตเป็นอย่างมากก็คือ คุณยายได้บอกกับผู้สัมภาษณ์ว่าทุกครั้งที่ยายป่วย ยายจะไปพบแพทย์แล้วรับยามาทานก็หายแต่ทั้ง 2 ครั้งที่ยายป่วยเมื่อรับยามาทานก็ไม่หาย แต่เมื่อยายได้เข้าร่วมพิธีการรำผีมอญก็มีอาการที่ดีขึ้นจนเป็นปกติ

3. ท่านเคยมีประสบการณ์ในประเพณีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่ อย่างไร

- คุณยายบอกว่าเคยรักษามา 2 ครั้งแล้ว ครั้งที่ 1 เมื่อปี 2546 มีอาการพูดไม่ได้ เดินไม่ได้ ไปหาหมอแล้วก็ไม่หายหมอย้ายมาทานก็ไม่ได้มีอาการที่ดีขึ้น และเมื่อครั้งที่ 2 เมื่อปี 2550 มีอาการป่วยลุกไม่ขึ้น เดินไปไหนมาไหนไม่ได้ ไปหาหมอก็ไม่หาย หนทางสุดท้ายที่คุณยายเลือกรักษา ก็คือ ไปดูหมอ หมอดูทายทักว่า ฝี่จะเล่นจะกิน

4. ท่านมีการนับถือผีมอญมาตั้งแต่เมื่อใด และมีการนับถือทั้งครอบครัวหรือไม่ อย่างไร

- จากการสัมภาษณ์คุณยายได้กล่าวว่ามี การนับถือตามกันมาครั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ ตั้งแต่จำความได้มีการนับถือมากันหมดทั้งครอบครัว

5. ท่านและคนในครอบครัวของท่านมีใครเคยได้รับการรักษาดูด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่ ถ้ามีได้รับการรักษามาตั้งแต่เมื่อใด

- เคย เมื่อ 2 สัปดาห์ที่ผ่านมา ยายเคยรับการรักษาดูด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญ

6. หลังการรับการรักษา มีข้อที่ต้องปฏิบัติเป็นพิเศษหรือไม่ อย่างไร

- ไม่มี เพียงแต่จะต้องมีการรื้อถอนโรงที่ใช้ในการประกอบพิธีออกให้หมดในวันเดียว และในส่วนที่เป็นเครื่องสังเวชนั้นให้นำไปจัดเลี้ยงผู้ที่มาร่วมงานหรือจัดห่อให้ผู้มาร่วมงานให้หมดในวันเดียว โดยที่เจ้าบ้านจะนำสิ่งของเข้าบ้านไม่ได้โดยเด็ดขาด ถ้าเหลือไม่มีคนเอาไปก็ให้นำไปทิ้ง ส่วนไม้ที่ใช้ในการทำโรงพิธีนั้นชาวบ้านมักจะนำไปทำเป็นคอกปศุสัตว์ เป็นต้น

7. ในการเข้ารับการรักษา หรือทำพิธีการเลี้ยงผีมอญต้องเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณเท่าใด

- ค่าใช้จ่ายโดยประมาณการก็อยู่ที่ 10,000 – 15,000 บาท โดยที่จะต้องมีการใช้จ่ายเกี่ยวกับค่าปีพาทย์, ค่าคนทรง, ค่าครู, ค่าอาหาร และเครื่องดื่ม, ค่าเครื่องเส้นสังเวช เป็นต้น

8. ในช่วงรับการรักษาที่มีข้อที่ต้องปฏิบัติอย่างไรบ้าง
  - ผู้ที่รับการรักษาจะต้องนั่งอยู่ในพิธีขณะมีการประกอบพิธีเพื่อที่จะคอยรับพรจากผีเพื่อรักษาอาการป่วยและชาวบ้านเชื่อกันว่าจะทำให้หายป่วยเมื่อได้รับพร
9. ในการรักษาจะใช้เวลาในการรักษาที่วัน
  - จากการสัมภาษณ์จะใช้เวลา 2 วัน คือวันที่ 1 จะเป็นวันเตรียมงาน เตรียมของเพื่อที่จะใช้ในการประกอบพิธีในวันรุ่งขึ้น วันที่ 2 จะเป็นวันที่ประกอบพิธี พิธีจะเริ่มตั้งแต่เช้า และจะแล้วเสร็จในเวลาประมาณบ่าย 3 โมงเย็น
10. ท่านเชิญญาติผู้มาเข้าร่วมพิธีอย่างไร /ใครบ้าง /ถ้าไม่มาต้องทำอะไร
  - จะมีการไปบอกกล่าวกลุ่มเครือญาติที่มีการนับถือผีมอญเช่นกัน จะมีการบอกกล่าวก่อนวันงาน 3-4 วัน
11. ท่านรู้ตัวว่าเป็นคนเชื่อสายมอญหรือไม่ /ถ้ารู้ รู้เมื่อใด /แล้วต้องใช้เวลาในการยอมรับหรือไม่ ใช้เวลานานเท่าใด
  - คุณยายบอกว่ารู้ เพราะจะมีการสืบทอดมาตั้งแต่ครั้ง ปู่ ย่า ตา ยาย คุณยายบอกว่าเคยพบเห็นและเคยร่วมพิธีมาตั้งแต่เด็ก คุณยายกล่าวว่าไม่ต้องใช้เวลาในการยอมรับ เพราะตนเคยพบเห็นมาตั้งแต่เด็ก และมีการนับถือมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์ นางสาววิษุณี โชคเจริญ ,นายศุภวัฒน์ มาศรี และนายก้านรงค์ แก้วปักษา

10 พฤศจิกายน 2550

ผู้ถอดเทป นางสาววิษุณี โชคเจริญ ,นายศุภวัฒน์ มาศรี

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี

นักดนตรีวงเป็พาทย์

ข้อมูลทั่วไป

ลุงน้อย นายพุดชา อายุ 68 ปี อยู่บ้านพุดชา หมู่ 1 ตำบลพุดชา อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จบการศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพเกษตรกรรมและประมง รายได้เฉลี่ยต่อเดือน 6,000 บาท จำนวนสมาชิกในครัวเรือน 6 คน แต่อยู่ปัจจุบัน 4 คน อาศัยอยู่บ้านพุดชา ตั้งแต่เกิด

ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ

นายน้อย นายพุดชา เป็นบุคคลสำคัญในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ เนื่องจากเป็นผู้ดูแลและเล่นเป็พาทย์วงใหญ่ โดยการเจริญรอยตามบรรพบุรุษ คือพ่อของลุงน้อยเอง ซึ่งลุงน้อยได้เรียนรู้การเล่นเป็พาทย์เพื่อการประกอบพิธีจากผู้เป็นพ่อมาตั้งแต่ อายุ 15 ปี

ปัจจุบันในการเล่นจะมีผู้เล่น 5 คน ก่อนเล่น จะต้องมีการยกครูก่อนทุกครั้ง และมีสิ่งที่ต้องใช้ในการไหว้ครู ดังนี้

1. เงิน 24 บาท
2. กววยเล็ก 6 กววย
3. ดอกไม้ธูปเทียน
4. ผ้าขาว 1 ผืน

และทุกคนที่เล่นจะต้องเข้าร่วมพิธียกครูกววยใหญ่ในเดือน สิบสองของทุกปีและมีองค์ประกอบในการทำพิธียกครูกววย ดังนี้

1. เงิน 24 บาท
2. กววยเล็ก 6 กววย
3. ดอกไม้ธูปเทียน
4. ผ้าขาว 1 ผืน
5. บายศรี
6. หัวหมู
7. เป็ด 1 คู่
8. ไก่ 1 คู่
9. ขนม(ขนมต้ม ขนมลั่นหมาเป็นหลัก ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง ถ้วยฟู ขนมแป้ง

ข้าวเหนียวแดง ข้าวเหนียวขาว ถั่วกวน ฯลฯ)

ในตำบลพุดซา จะมีวงปี่พาทย์ที่ใช้เล่นประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญเพียงวงเดียว เครื่องเล่นในวงประกอบไปด้วย

1. ซ้่องใหญ่
2. ตะโพน
3. ปี่ใหญ่ / ปี่ใน
4. ฉิ่ง

ทำไมต้องเล่น

ทำตามบรรพบุรุษ และเชื่อว่าเมื่อทุกคนได้ผ่านการทำพิธีแล้วจะทำให้หายจากโรคภัยที่เป็นอยู่ลงน้อยสามารถเล่นได้ทุกอย่าง แต่ที่เล่นประจำทุกครั้ง คือซ้่องใหญ่

วันเวลาในการประกอบพิธี

จะทำพิธีได้ต้องเป็นช่วงนอกพรรษาคือเดือน ตุลาคม ถึงกรกฎาคม(ก่อนเข้าพรรษา)และต้องเป็นวัน ดี ตามที่หมอดูทำนาย

ขั้นตอนของการเล่นปี่พาทย์ในพิธีกรรม

ตีโหมโรงก่อนทำพิธี เสร็จแล้ว จะเล่นตามใจคนทรงตลอดระยะเวลาทำพิธี ถึงประมาณบ่ายสามโมง

การเล่นในปัจจุบันกับอดีต

ลักษณะการเล่นไม่มีเปลี่ยนแปลงแต่ที่ต่างออกไป คือ ค่าแรงในอดีตค่าแรงของคนในการเล่นในวง เฉลี่ยคนละ 30 บาท ต่อวัน ปัจจุบัน เฉลี่ยคน ละ 700 บาท ต่อวันซึ่งถ้าคิดราคาเหมาทั้งวง หากเป็นคนในหมู่บ้าน ครั้งละ 3,500 บาท และนอกหมู่บ้าน 4,000-4,500 บาท

แนวคิดของลุงน้อยเกี่ยวกับประเพณีเลี้ยงผีมอญ

ลุงน้อยมีความคิดเห็นว่าเป็นกฎของชุมชนอย่างหนึ่งที่ทำให้คนในชุมชนระวังในการทำสิ่งที่ไม่ดีเพราะจะทำให้ผีบรรพบุรุษไม่พอใจและเกิดโรคภัยต่างๆขึ้น แต่หากทำความดีไม่หมิ่นประมาทต่อผีบรรพบุรุษก็จะทำให้อยู่สุขสบาย และมีความคิดว่า ประเพณีดังกล่าวคงจะอยู่กับคนในเขตตำบลพุดซาอย่างนี้ตลอดไปซึ่งปัจจุบันลุงน้อยได้ฝึกหลานสาวให้เล่นปีพาทย์เพื่อสืบทอดต่อจากลุงน้อยและมีแนวคิดที่จะสอนให้กับเด็กๆในชุมชนที่มีความสนใจ และปัจจุบันได้มีหน่วยงานต่างๆให้ความสนใจศึกษาประเพณี ดังกล่าว แม้แต่โรงพยาบาลเองก็ให้ความสนใจในพิธีดังกล่าวที่สามารถทำให้ผู้ป่วยหายจากโรคต่างๆที่ทางโรงพยาบาลรักษาไม่หายได้

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี

ข้อมูลทั่วไป

นายทะ ชูทิพย์ อายุ 55 ปี อยู่บ้านเลขที่ 18 บ้านพุดซา หมู่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา สำเร็จการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีอาชีพเกษตรกร รายได้เฉลี่ยต่อเดือนอยู่ในระดับต่ำกว่า 5,000 บาท อาศัยอยู่บ้านพุดซามาตั้งแต่วัยเด็ก

ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ

นายทะ ชูทิพย์ เป็นบุคคลที่สำคัญคนหนึ่งในการช่วย (เป็นลูกมือ) ช่วยในการประกอบพิธีช่วงเตรียมของในวันเลี้ยงผีบางส่วน และช่วงการล้างหัวกล้วย และการเลี้ยงทวย ฯ ซึ่งนายทะ ชูทิพย์ ได้เริ่มเข้าวงปีพาทย์ในวงของลุงน้อย นายพุดซา ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญในการประกอบ

พิธีเลี้ยงผีมอญ เนื่องจากเป็นผู้ดูแลและเล่นปีพาทย์วงใหญ่ โดยการเจริญรอยตามบรรพบุรุษ คือ พ่อของลุงน้อย ซึ่งลุงน้อยได้เรียนรู้การเล่นปีพาทย์เพื่อการประกอบพิธีจากผู้เป็นพ่อมาตั้งแต่ อายุ 15 ปี แล้วนายทะเลได้ลุงน้อยเป็นครูสอนต่ออีกทอดหนึ่ง ครอบครัวของนายทะเล ชูทิพย์ ก็เป็น ครอบครัวหนึ่งที่ร่วมเล่นดนตรีในวงปีพาทย์กับครอบครัวของลุงน้อยมาตั้งแต่สมัยปู่ >พ่อ เป็นต้น ปัจจุบันในการเล่นจะมีผู้เล่น 4 คน ก่อนเล่น จะต้องมีการยกครูก่อนทุกครั้ง และมีสิ่ง ที่ต้องใช้ในการไหว้ครู ดังนี้

1. เงินค่ายกครู 24 บาท
2. กรวยเล็ก 6 กรวย(ดอกบานไม่รู้โรย 3 ดอก, ฐูป 3 ดอก, เทียน 1 เล่ม, หมาก 2 ซิ่น, สีเสียด 2 ซิ่น, ยาสูบ 2 มวน: 1 กรวย)
3. ผ้าขาว 1 ผืน
4. เหล้าขาว 1 ขวด

และทุกคนที่เล่นจะต้องเข้าร่วมพิธียกครูใหญ่ในเดือน สิบสองของทุกปี ในตำบลพุดซา จะมีวงปีพาทย์ที่ใช้เล่นประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญเพียงวงเดียวโดยมีเครื่องดนตรีที่ใช้เล่นในวงดังนี้

1. ซ้องใหญ่ ผู้เล่นคือ ลุงน้อย ฉายพุดซา
2. ตะโพน ผู้เล่น นายท่า ชูทิพย์ (พี่ชาย)และนายทะเล ชูทิพย์ (เป็นพี่น้องกัน)
3. ปี่ใหญ่ / ปี่ใน ผู้เล่นคือ นายทะเล ชูทิพย์ และนายท่า ชูทิพย์
4. ฉิ่ง ผู้เล่นคือ ลุงเฉลิม เสียพุดซา (เป็นเจ้าของเครื่องดนตรี)

เล่นปีพาทย์เพื่ออะไร

สืบทอด และเล่นตามบรรพบุรุษ ซึ่งเชื่อกันว่าในการเลี้ยงผีมอญต้องมียวงปีพาทย์เป็น องค์ประกอบด้วย ถ้าขาดก็เลี้ยงไม่ได้ หรือเลี้ยงได้ก็ไม่หายเพราะ ผีจะไม่พอใจ ซึ่งทุกคนได้ผ่าน การทำพิธีแล้วจะทำให้หายจากโรคภัย ซึ่งนายทะเลสามารถเล่นได้ 2 อย่างคือ ตะโพนกับ ปี่ในวัน เวลาในการประกอบพิธี จะต้องเป็นวัน ดี ตามที่หมอดูทำนาย ทักไว้

ขั้นตอนของการเล่นปีพาทย์ในพิธีกรรม

ตีโหมโรงก่อนทำพิธี เสร็จแล้ว ช่วงแรกเล่นเพลงเชิญผีลงจากเรือน จากนั้น ช่วงที่สอง เล่นเพลงมอญจับผ้า และจะเล่นเพลงทั่วไปตามคนทอง

นายทะเล ชูทิพย์ มีหน้าที่อีกอย่างหนึ่งคือ ช่วยทำ(พาทำ,สอน) ในช่วงการล้างหัวกล้วย การเลี้ยงทนายอาหารในถาดที่เขาไว้เลี้ยงทนาย (คล้ายการไล่, หรือปัดเป่าสิ่งไม่ดี)โดยการทอนต้น กล้วย 5 ท่อน เป็นต้น

การสัมภาษณ์ผู้ประกอบการ

ลุงเฉลิม เสี่ยพุดชา

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ลุงเฉลิม เสี่ยพุดชา อายุ 66 ปี อยู่บ้านเลขที่ 150 หมู่ที่ 5 ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา อาชีพเกษตรกร เคยย้ายไปอยู่ที่อำเภอวังน้ำเขียว 15 ปี และย้ายกลับมาอยู่ที่ตำบลพุดชาตอนอายุ 50 ปีจนถึงปัจจุบัน ครอบครัวของลุงเฉลิมเป็นเจ้าของเครื่องดนตรี ลุงเฉลิมเป็นลูกของยาจันท์

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีฝีมือของผู้ร่วมพิธี

1. ท่านเข้าร่วมในประเพณีฝีมือเพื่ออะไร

เป็นนักดนตรีในวงปี่พาทย์

2. ท่านสนใจเล่นดนตรีตั้งแต่เมื่อใด

เริ่มเล่นตั้งแต่อายุ 12 ปี

3. ท่านเล่นเครื่องดนตรีชนิดใด

เล่นได้ทุกชนิด ยกเว้นปี่

4. ทำไมถึงสนใจมาเล่นดนตรี

เพราะเป็นของตกทอดมาจากปู่ย่า ที่บ้านเป็นเจ้าของเครื่องดนตรี พี่น้องคนอื่นไปทำที่อื่นกันหมด ไม่มีใครสนใจจะสืบทอด

5. ในการเล่นดนตรี ใครเป็นผู้สอนให้

ลุงน้อยจะเป็นผู้สอนให้ ส่วนใหญ่จะสอนเป็นรุ่นๆ ต่อๆ กันไป

6. เมื่อก่อนค่าใช้จ่ายในการเล่นเปรียบเทียบกับค่าใช้จ่ายในปัจจุบันเป็นเช่นไร ในการประกอบพิธี

เมื่อก่อนค่ายกครูจะเริ่มตั้งแต่ 6 บาท เป็น 12 บาท แล้วก็มาเป็น 24 บาทจนถึงปัจจุบัน สำหรับค่าวงปัจจุบันจะคิดในตำบลเดียวกัน 3,500 บาท ถ้านอกเขตพุดซา คิด 4,000 – 4,500 บาท

8. ประเพณีเลี้ยงผีมอญเกิดขึ้นเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร แล้วทำเพื่ออะไร

ความเป็นมาไม่รู้ ปู่ย่าตายายนำมาอย่างนั้นก็ทำต่อไป ทำมามากกว่า 100 ปี แล้วทำเพื่อให้ผีปู่ย่าตายายยกโทษให้ จะได้ไม่ป่วย

9. อยากให้เปรียบเทียบการประกอบพิธีจากในอดีตกับปัจจุบันว่าแตกต่างกันอย่างไร

พิธีกรรมก็มีองค์ประกอบและขั้นตอนเหมือนเดิมนะ มีแต่ค่าตอบแทนที่เปลี่ยนไป ก็เป็นไปตามสมัย

10. ประเพณีผีมอญมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนอย่างไร

ก็คิดว่าดี ที่ช่วยรักษาคนป่วยได้ เช่นล่าสุด เมื่อเดือนที่ผ่านมาก็ช่วยพระที่เป็นบ้าให้หายจากอาการที่เป็นบ้าชอบแก้ผ้าได้ นอกจากนี้ก็เห็นว่าเป็นประเพณีที่ทำให้ลูกหลานเคารพในผู้อาวุโส ญาติๆ รวมทั้งคนที่มาช่วยงานก็รักสามัคคีกันดี เพราะในวันนั้นทุกคนต้องพูดดีๆ ใส่กัน ห้ามทะเลาะกัน

11. ท่านคิดว่าประเพณีนี้ควรมีการสืบทอดหรือไม่ อย่างไร

ก็ควรสืบทอด แต่คนรุ่นใหม่ๆ ไม่ค่อยสนใจ ถ้าหากไม่มีประเพณีนี้ คนป่วยก็ป่วยไป ไม่มีใครช่วยได้

การสัมภาษณ์ผู้ร่วมพิธี

ผู้ร่วมพิธี

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ยายอิม แซ่มพุดซา บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 1 ตำบล ในเมือง จังหวัดนครราชสีมา อายุ 73 ปี ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันเลี้ยงหลานอยู่บ้าน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 5 คน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมา 73 ปี วันที่ให้ข้อมูล 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีมอญของผู้ร่วมพิธี

1. ท่านเคยรู้ตัวว่าเป็นคนมอญหรือไม่ อย่างไร เมื่อไร ท่านรู้อะไรเกี่ยวกับมอญบ้าง

รู้ว่าเป็นมอญ เพราะมาจากบรรพบุรุษเค้าพูดกันมาว่าพูดขามมอญ หมายความว่าทุกคนที่เกิดหรืออยู่ในบ้านพูดขานั้นคือมอญ เรียกได้ว่าประเพณีผีมอญเป็นประเพณีของบ้าน

2. ท่านเคยเข้าร่วมหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีมอญหรือไม่ เมื่อไร อย่างไร แล้วท่านเชื่อหรือไม่

เคยเข้าร่วมพิธีเลี้ยงผีมอญทุกครั้ง ซึ่งญาติของผู้ป่วยจะมาบอกคนใหญ่ในบ้าน บ้านละคน เช่น ในบ้านนี้มีลูก 3 คน ญาติผู้ป่วยก็จะบอกพ่อหรือแม่ซึ่งเป็นผู้ใหญ่ที่สุดในบ้าน ซึ่งการไปร่วมพิธีไม่จำเป็นต้องไปทุกคนในบ้าน คนใดคนหนึ่งไปก็ได้ถือเป็นตัวแทนไปและถ้าหากไม่สามารถไปได้ก็ต้องฝากข่าวสารกับคนอื่นไปให้และต้องเรียกบอกให้ปู่ ย่า ตา ยาย ไปกิน ไปเล่นในพิธีด้วย เชื่อในเรื่องการรักษาที่มาหาแล้วหายดีทุกคน

3. ท่านมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ป่วย

เป็นญาติกัน

4. ท่านมีหน้าที่อะไรบ้างเมื่อมาร่วมงานนี้

ช่วยทำขนม บายศรี หาของให้

5. ท่านต้องนำสิ่งของอะไรมาร่วมพิธีหรือไม่อย่างไร

ข้าวสาร หมากพลู ใส่งูไปให้คนทรง

6. เมื่อท่านได้รู้ว่าท่านได้เป็นคนเชื้อสายมอญ ท่านได้เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตอย่างไร

การดำเนินชีวิตเหมือนเดิม

7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับวิธีการรักษาแบบเลียงฝีมอญ

เชื่อว่าดี รักษาแล้วหายจริง

8. ท่านคิดว่าการรักษาแบบเลียงฝีมอญกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแบบใดรักษาโรคต่างๆ ดีกว่า เพราะเหตุใด

รักษาดีเท่ากัน เพราะถ้าไม่ถูกผีแล้วไปรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแล้วรักษาถูกโรคหรือหาถูกโรคก็หาย แต่ถ้ารักษาแล้วไม่หายหรือหาโรคไม่เจอก็จะมารักษาแบบเลียงฝีมอญ ซึ่งก็รักษาหาย ซึ่งส่วนมากผู้ป่วยจะไปหาแพทย์แผนปัจจุบันก่อนถ้าไม่หายจึงมาหาหมอผู้ให้ดูว่าถูกผีหรือไม่ ถ้าหมอบอกว่าไม่ได้ถูกผีก็ไปรักษาที่แพทย์แผนปัจจุบันต่อ ถ้าถูกผีก็ต้องรักษาแบบเลียงฝีมอญ บางคนหมอบอกก็บอกให้ทำเพียงเรียกขวัญเฉยๆ ก็หาย แต่บางคนก็จะใช้วิธีการรักษาควบคู่ไปด้วยกันคือรักษาทั้งแพทย์แผนปัจจุบันและแบบเลียงฝีมอญ

9. หากท่านมีอาการป่วยเช่นเดียวกับญาติท่านจะใช้วิธีการรักษาแบบเลียงฝีมอญหรือไม่ เพราะอะไร

ใช้ แต่ต้องไปหาแพทย์แผนปัจจุบันก่อนถ้าไม่หายถึงจะไปหาหมอ

10. ท่านคิดว่าประเพณีเลียงฝีมอญควรมีการสืบทอดและสนับสนุนด้านใดบ้าง อย่างไร

คิดว่าประเพณีเลียงฝีมอญจะต้องสืบทอด จะต้องมีการทำไปเรื่อยๆ ถึงรุ่นลูกหลานไม่สิ้นสุด เพราะถ้าไม่มีการสืบทอดต่อคนก็จะตายหมด

การสัมภาษณ์ผู้ร่วมพิธี

ผู้ร่วมพิธี

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ป่าประหยัด เขียวหมื่นไวย อายุ 43 ปี บ้านเลขที่ 44 บ้านพุดชา หมู่ที่ 1 ตำบลพุดชา อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 5 คน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมา 43 ปี วันที่ให้ข้อมูล 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีมอญของผู้ร่วมพิธี

1. ท่านเคยรู้ตัวว่าเป็นคนมอญหรือไม่ อย่างไร เมื่อไหร่ ท่านรู้อะไรเกี่ยวกับมอญบ้าง

ป่าไม่เคยรู้หรอกนะ เพราะป่าไม่เคยไปดูหมอ พอกับแม่ก็ไม่ได้เป็น รู้แต่ว่าผีมอญมีมาตั้งนานแล้ว เป็นประเพณีมาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย

2. ท่านเคยเข้าร่วมหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีมอญหรือไม่ เมื่อไหร่ อย่างไร แล้วท่านเชื่อหรือไม่

ก็เข้าร่วมพิธีทุกครั้งที่มีเจ้าภาพเขามาบอก ถ้าสุดท้ายประมาณต้นเดือนนี้ ก็ในเมื่อมีคนมาบอกเราก็ต้องไปนะ ส่วนในเรื่องเชื่อหรือไม่เชื่อ ป่าก็เชื่อนะ ก็ในเมื่อประกอบพิธีขึ้นคนป่วยส่วนใหญ่อีกก็หายเป็นปกติ

3. ท่านมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ป่วย

บางครั้งก็ไม่ได้เป็นญาติกันโดยตรงหรอก คือเขาจะบอกพี่คนโตสุดของคนตระกูลนั้นๆ ไป หรือบางครั้งก็เป็นญาติกันนั้นแหละ

4. ท่านมีหน้าที่อะไรบ้างเมื่อมาร่วมงานนี้

ที่ป่าไปในแต่ละครั้ง ก็ไม่ได้ทำอะไรหรอกนะ บอกปู่ย่าตายายที่อยู่ในบ้านเราให้ไปร่วมกันที่บ้านเจ้าภาพ ก็นั่งดูนิดหน่อยหรือถ้าไม่อยู่ดูก็คงจะกลับ

5. ท่านต้องนำสิ่งของอะไรมาร่วมพิธีหรือไม่ อย่างไร
ส่วนมากที่นำไปก็จะเป็นข้าวสาร ก็ไม่เยอะหรือกประมาณครึ่งกิโลกรัมได้
6. เมื่อท่านรู้ตัวว่าท่านเป็นคนเชื่อไสยมอญ ท่านได้เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตอย่างไร
ถ้ารู้ก็คงจะไม่มีเปลี่ยนแปลงการดำรงชีวิตหรือ
7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับวิธีการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญ
ก็ดีนะ เป็นพิธีการที่ทำให้คนป่วยหายเป็นปกติได้
8. ท่านคิดว่าการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแบบใดรักษาโรคต่างๆดีกว่า เพราะเหตุใด
ก็ดีทั้งสองอย่างนั้นแหละ ส่วนใหญ่แล้วก็จะไปพบแพทย์ก่อนเป็นประจำ
9. หากท่านมีอาการป่วยเช่นเดียวกับญาติท่านจะใช้วิธีการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญหรือไม่ เพราะอะไร
ถ้าหากหมอเขาหักมาเราก็ต้องทำ แต่ค่าใช้จ่ายมันก็เยอะนะ
10. ท่านคิดว่าประเพณีเลี้ยงผีมอญควรมีการสืบทอดและสนับสนุนด้านใดบ้าง อย่างไร
ก็ไม่อยากให้มันต่อหรือกนะ คือมันต้องใช้เงินเป็นจำนวนมาก

การสัมภาษณ์ผู้ร่วมพิธี

ผู้ร่วมพิธี

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ยายละม่อม โสตก่าปัง อายุ 67 ปี บ้านพุดชา หมู่ที่ 1 ตำบลพุดชา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ระดับการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันเลี้ยงหลานอยู่บ้าน มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด 6 คน อาศัยอยู่ในหมู่บ้านมา 67 ปี วันที่ให้ข้อมูล 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2550

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับประเพณีผีมอญของผู้ร่วมพิธี

1. ท่านเคยรู้ตัวว่าเป็นคนมอญหรือไม่ อย่างไร เมื่อไหร่ ท่านรู้อะไรเกี่ยวกับมอญบ้าง

ไม่เคยรู้ตัวเลยว่าเป็นคนมอญหรือไม่ เห็นแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย เขาเรียกตามๆกันมาว่า พุดชามอญ แต่ก็ไม่รู้เหมือนกันว่าทำไมเขาถึงเรียกแบบนั้น สำหรับเรื่อง มอญ ยายก็ไม่รู้อะไรเลย

2. ท่านเคยเข้าร่วมหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีเลี้ยงผีมอญหรือไม่ เมื่อไหร่ อย่างไร แล้วท่านเชื่อหรือไม่

ก็เคยเข้าร่วมเหมือนกันนะ ล่าสุตก็เมื่อต้นเดือนที่ผ่านมาตัวเอง ยายจะไปที่ต่อเมื่อมีเจ้าภาพหรือครอบครัวของผู้ป่วยเขามาบอกว่าจะมีการทำพิธีเลี้ยงผีมอญนะ ถ้ามีคนมาบอกยายก็ต้องไปนะก่อนจะไปยายก็จะบอกปู่ย่าตายายว่า ปู่ย่าตายายเคยไปบ้าน(ชื่อเจ้าภาพหรือครอบครัวคนที่จะทำพิธีเลี้ยงผีมอญ) สำหรับที่คำถามที่ว่าเชื่อหรือไม่ ยายขอตอบว่า ยายเชื่อในพิธีนี้ นะ อาจเป็นเพราะจากการทำพิธีที่ผ่านมาเห็นคนที่ป่วยหรือไม่สบายเขาก็หายเป็นปกติเป็นส่วนใหญ่

3. ท่านมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ป่วย

ส่วนมากที่ยายเข้าไปร่วมก็จะเป็นญาติๆ กันทั้งนั้น หรือที่ไม่ใช่ญาติกันตรงๆ แต่เมื่อเขา มาบอกยายก็ต้องไป

4. ท่านมีหน้าที่อะไรบ้างเมื่อมาร่วมงานนี้

ยายก็ไม่เห็นได้ทำอะไรมากนักะ ก็นั่งดูสักพักหนึ่งแล้วยายก็กลับบ้าน

5. ท่านต้องนำสิ่งของอะไรมาร่วมพิธีหรือไม่ อย่างไร

ก่อนที่ยายจะไปร่วมพิธีแต่ละครั้งยายก็จะนำข้าวสารไปด้วยทุกครั้งนะหรือบางครั้งก็จะ นำหมาก พลุไปด้วย แต่ส่วนใหญ่แล้วก็จะไปซื้อข้าวสารนั้นแหละในการนำไปแต่ละครั้งก็ไม่ค่อย เยอะหรือกปรมาณครึ่งกิโลกรัมได้ ส่วนของที่เรานำไปเขาจะไม่ให้นำเข้าบ้านผู้ป่วยนะ

6. เมื่อท่านรู้ตัวว่าท่านเป็นคนเชื่อไสยมอญ ท่านได้เปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตอย่างไร

ยายยังยืนยันคำเดิมนะว่า ยายไม่รู้ตัวว่าเป็นคนมอญหรือไม่ ส่วนที่ถามว่าถ้ารู้ตัวว่าเป็น คนเชื่อไสยมอญจะมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตอย่างไร ถ้ายายรู้ว่าเป็นคนเชื่อไสยมอญ แล้วยายก็คงจะไม่มีเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตหรอกนะ ก็ยายอยู่แบบนี้มาได้ตั้ง 67 ปี แล้วยายจะเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิตทำไมล่ะ

7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับวิธีการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญ

ยายว่ามันก็ดีนะ เห็นคนอื่น ๆ เขารักษากันแล้วก็หายเป็นส่วนใหญ่

8. ท่านคิดว่าการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแบบใด รักษาโรคต่างๆดีกว่า เพราะเหตุใด

ที่ยายพูดมาไม่ใช่ว่าทางการแพทย์ในปัจจุบันไม่ดีนะ ที่เห็นทั่วๆ ไปส่วนใหญ่แล้วเขาก็จะ นำผู้ป่วยไปโรงพยาบาลก่อนนั่นแหละถ้ารักษาหายก็ดีไป แต่เมื่อมันรักษาแล้วไม่หายจากที่ ชาวบ้านเขามีความเชื่อเรื่องพิธีการเลี้ยงผีมอญอยู่แล้ว

9. หากท่านมีอาการป่วยเช่นเดียวกับญาติท่านจะใช้วิธีการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญหรือไม่ เพราะอะไร

ถ้ายายหรือคนในครอบครัวป่วยก่อนที่จะทำพิธีการรักษาแบบเลี้ยงผีมอญก็คงจะไปตรวจ รักษาที่โรงพยาบาลก่อนนะ ถ้ายังไม่หายหรือยังไม่ดีขึ้นก็คงจะทำเหมือนๆ กันนั่นแหละ ก็ในเมื่อ ทำแล้วส่วนใหญ่ก็หายเป็นปกติ

10. ท่านคิดว่าประเพณีเลี้ยงผีมอญควรมีการสืบทอดและสนับสนุนด้านใดบ้าง อย่างไร

ก็อย่างที่ยายว่ามานั้นแหละการประกอบพิธีนี้ขึ้นแล้วทำให้คนป่วยหายเป็นปกติได้ แต่จากการที่ในการประกอบพิธีนี้ขึ้นในแต่ละครั้งต้องใช้เงินมาก ก็ประมาณหมื่นกว่าบาทขึ้น สรูปก็คือ ยายก็ไม่อยากให้มีหรอกนะ เพราะไม่ใช่ของดี หמדเงินเยอะ แล้วจะต้องรบกวนเพื่อนบ้านอีก

การสัมภาษณ์ผู้ร่วมพิธี

ผู้ร่วมพิธี

ข้อมูลทั่วไป

ยายสมบุญ ชัยศิริ อยู่บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ให้ข้อมูลวันที่ 27 กรกฎาคม 2550 ยายสมบุญอายุ 71 ปี ระดับการศึกษาสำเร็จ การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน มีสมาชิกในครอบครัว 4 คน อาศัยอยู่ที่บ้านพุดซามาตั้งแต่เกิด คือ 71 ปี

ยายสมบุญบอกว่าตัวเองไม่ใช่คนมอญและไม่มีเชื้อสายมอญ ผีมอญตามความรู้ของยายสมบุญบอกว่า ผีมอญนั้น ไม่ใช่คนมอญที่ตายไปแล้ว แต่เป็นผีปู่ย่าตายายที่เป็นคนไทยที่ตายไปนานแล้ว ส่วนการเลี้ยงผีมอญนั้นคือ ลูกหลานในหมู่บ้านจัดทำขึ้นเพื่อรักษาโรค หรืออาการป่วยที่ไปหาหมอที่โรงพยาบาลมาแล้วไม่หาย

ยายสมบุญเคยเข้าร่วมพิธีการเลี้ยงผีมอญแต่เป็นการไปดู และไปกินกรรมไม่ได้มีประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีโดยที่บางครั้งยายก็เป็นญาติพี่น้องห่างๆ แต่บางงานก็เป็นเพื่อนกันคือเหมือนเป็นการไปช่วยงานบุญธรรมดาทั่วไป ความเชื่อเรื่องผีมอญนั้นเชื่อว่ามีจริงเพราะใครรักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญก็หายขาด หรือจากที่อาการหนักก็ทุเลาลง หน้าที่ของยายคือช่วยเขาทำกับข้าวบ้าง

แล้วก็นั่งดูการทำพิธีก็กลับบ้าน สิ่งของที่นำไปในการช่วยงานในพิธีเลี้ยงผีมอญส่วนมากคือ ข้าวสาร (ทุกงานที่ไป) เงินบ้างถ้ามี ส่วนคนอื่นที่เห็นก็มีหมากพลูไปด้วย

ความคิดเกี่ยวกับการรักษาด้วยวิธีเลี้ยงผีมอญยายสมบุญบอกว่า มีคนไปนอนอยู่โรงพยาบาลเจ็บ ออดๆ แอดๆ พอเลี้ยงผีมอญก็หาย โดยการเสียวัวเสียควายในการเลี้ยง คือเชื่อว่ารักษาอาการป่วยให้หายได้ เปรียบเทียบการรักษากับหมอที่โรงพยาบาลกับการเลี้ยงผีมอญก็ขึ้นอยู่กับว่าสาเหตุของโรคเกิดจากอะไร คือถ้ารักษาที่โรงพยาบาลไม่หาย หรือตรวจไม่พบโรคมาก็รักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญ กรณีถ้าป่วยจะไปรักษาที่โรงพยาบาลก่อนถ้าไม่หายก็ไปดูหมอ แล้วก็มาแก้ด้วยการเลี้ยงผีมอญ

ควรเก็บรักษา และสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปเพื่อรักษา และช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป ไม่ต้องมีการสนับสนุนก็ได้เพราะเขาทำเฉพาะญาติไครญาติมันแล้วก็บอกบุญกันเฉยๆ

เวลาสัมภาษณ์ 17.15 น วันที่ 27 กรกฎาคม 2550

การสัมภาษณ์เยาวชน

เยาวชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

นางสาวอรอนงค์ ฐปพฤชา อายุ 21 ปี อยู่บ้านเลขที่ 73 หมู่ 1 ตำบลพุดชา อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ให้ข้อมูล 17 มีนาคม พ.ศ. 2551

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญ

1. ท่านเคยเข้าร่วมประเพณีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่

เคยเข้าร่วม ประมาณ 3-4 ครั้ง ที่ไปเพราะเป็นญาติๆ กัน

2. ในการไปร่วมพิธี ท่านได้รับมอบหมายหน้าที่ใดในการประกอบพิธีหรือไม่ อย่างไร
ส่วนใหญ่ก็ไปช่วยทำขนม อย่างขนมลิ้นหมา
3. ท่านรู้สึกอย่างไรกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ
เชื่อถือในประเพณี สามารถช่วยคนป่วยได้
4. เพื่อนๆ ของท่านในชุมชนเคยเข้าร่วมประเพณีนี้หรือไม่ แล้วเพื่อนๆ มีความรู้สึกอย่างไร
มีไปบ้าง แต่คนรุ่นหนุ่มสาวมีไปร่วมน้อย เพื่อนๆ ก็รู้สึกเช่นเดียวกัน
5. ท่านคิดว่าประเพณีนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับข้ออย่างไรกับวิถีชีวิตของชุมชนของท่าน
ทำให้คนหายป่วยกลับมาทำงานได้ ทำให้ญาติมาพบกัน มีความรักสามัคคีกัน
6. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้หรือไม่อย่างไร
สังเกตว่าประเพณีเริ่มหายไป คนหนุ่มสาวไม่ค่อยให้ความสำคัญ แต่อยากให้ประเพณีมีต่อไป และคิดว่าถ้าประเพณีนี้หายไป วัฒนธรรมคงเสื่อมลง เด็กๆ จะลืมวัฒนธรรมของตนเอง
7. ต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไรในอนาคต
อยากให้ทุกคนมีสุขภาพแข็งแรง อยู่อย่างพอเพียง เด็กๆ ไม่ลืมท้องถิ่นตัวเอง

การสัมภาษณ์เยาวชน

เยาวชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

นางสาวเกษทิพย์ นิจจะ อายุ 15 ปี อยู่บ้านพุดซา หมู่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบุญเหลือวิทยานุสรณ์ วันที่ให้ข้อมูล 17 มีนาคม พ.ศ. 2551

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญ

1. ท่านเคยเข้าร่วมประเพณีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่
เคยเข้าร่วม ประมาณ 2-3 ครั้ง
2. ในการไปร่วมพิธี ท่านได้รับมอบหมายหน้าที่ใดในการประกอบพิธีหรือไม่ อย่างไร

ไปดูเฉยๆ

3. ท่านรู้สึกอย่างไรกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

ไม่รู้สึกกลัว แต่อยากรู้ว่าเขาทำอย่างไรกัน แต่เชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษจริง

4. เพื่อนๆ ของท่านในชุมชนเคยเข้าร่วมประเพณีนี้หรือไม่ แล้วเพื่อนๆ มีความรู้สึกอย่างไร

บางครั้งก็ไปด้วยกัน บางครั้งก็ไปพบกันที่ในการประกอบพิธี เพื่อนๆ รู้สึกเช่นเดียวกัน

5. ท่านคิดว่าประเพณีนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนของท่าน

เป็นความเชื่อมาแต่โบราณ คิดว่าช่วยในเรื่องขวัญกำลังใจให้คนในชุมชน ทำให้ญาติๆ มาพบกัน สร้างความเชื่อถือให้กับคนในชุมชนต่อประเพณีผีมอญ

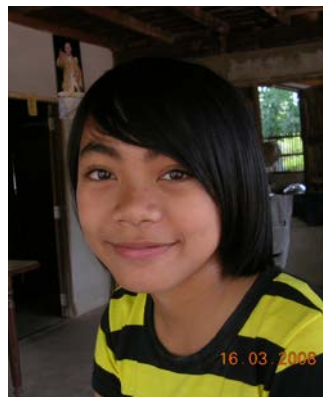
6. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้หรือไม่อย่างไร

ควรมีการสืบทอดและอนุรักษ์ เพราะสมัยนี้ไม่มีให้เห็นบ่อยนัก เด็กๆ ลูกหลานจะได้รู้จัก

7. ต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไรในอนาคต

อยากให้มีความสุข คนในชุมชนสุขภาพแข็งแรง ครอบครัวไม่แตกแยก เด็กๆ ไม่เกเร

การสัมภาษณ์เยาวชน

เยาวชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

เด็กหญิงระพีพร กริชเพชร อายุ 13 ปี อยู่บ้านเลขที่ 151 หมู่ 1 ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา เรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนพุดซาพิทยาคม วันที่ให้ข้อมูล 17 มีนาคม พ.ศ. 2551

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีผีมอญ

1. ท่านเคยเข้าร่วมประเพณีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่

เคยเข้าร่วม ประมาณ 2-3 ครั้ง

2. ท่านรู้สึกอย่างไรกับประเพณีการเลี้ยงผีมอญ

รู้สึกตื่นเต้น ตอนเช้าทรงเพราะเห็นตัวสั้น เชื่อว่าเป็นผีบรรพบุรุษจริง และรู้ว่าเป็นปู่ย่าคนไหนมาเข้าทรง ตัวเองก็เคยมีประสบการณ์คล้ายๆ กัน คือ ไม่สบายไปรักษาโรงพยาบาลไม่หาย ญาติเลยพาไปหาหมอ หมอบอกว่าต้องเรียกขวัญ เพราะว่าถูกผีปู่ย่าตายาย พอเรียกขวัญก็หายป่วยเลย ตัวเองเลยมีความเชื่อในเรื่องผีปู่ย่ามาก

และเวลาจะทำอะไรก็กลัวว่าจะทำอะไรผิดหรือเปล่า เดี่ยวผีปู่ย่าจะโกรธและทำเอา การทำผิดเช่นเวลาไปเที่ยวต่างบ้านแล้วสนุกมากไป ขวัญก็จะอยู่ตรงนั้นไม่ยอมกลับบ้านด้วย ก็ต้องให้ยายเรียกขวัญกลับให้

3. เพื่อนๆ ของท่านในชุมชนเคยเข้าร่วมประเพณีนี้หรือไม่ แล้วเพื่อนมีความรู้สึกอย่างไร

ก็ไปดูพร้อมกันและรู้สึกคล้ายๆ กัน

4. ในการไปร่วมพิธี ท่านได้รับมอบหมายหน้าที่ใดในการประกอบพิธีหรือไม่ อย่างไร

ไม่ได้รับมอบหมายให้ทำอะไร ไปดูเฉยๆ

5. ท่านคิดว่าประเพณีนี้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนของท่าน

เป็นประเพณีที่ดีเพราะทำให้คนป่วยแบบไม่รู้สาเหตุ รักษาหมอบัจจุบันไม่หาย รู้ว่าตัวเองป่วยเป็นอะไร พอทำพิธีก็หายป่วย

6. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้หรือไม่อย่างไร

อยากให้สืบทอด เพื่อให้ลูกหลานได้รู้จักประเพณีในชุมชนเรา

7. ต้องการให้ชุมชนเป็นอย่างไรในอนาคต

อยากให้คนในชุมชนสุขภาพแข็งแรง เด็กๆ ไม่เกเร

ตัวอย่าง

แบบสัมภาษณ์ผู้ประกอบการพิธี

โครงการวิจัย : ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ-สกุล.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วัน/เดือน/ปี ที่ให้ข้อมูล.....

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 20-30 ปี 31-41 ปี 42-52 ปี 53-63 ปี
 64-74 ปี 75 ปีขึ้นไป ระบุอายุ.....
3. ระดับการศึกษา
 ประถมศึกษา ปริญญาตรี
 มัธยมศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี
4. อาชีพ
 เกษตรกรรม ค้าขาย รับจ้างทั่วไป
 รับราชการ อื่นๆ โปรดระบุ.....
5. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
 ต่ำกว่า 5,000 บาท 10,001-15,000 บาท
 5,000-10,000 บาท 15,001-20,000 บาท
 20,001 บาทขึ้นไป
6. มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดกี่คน โปรดระบุ.....
7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
 5-10 ปี 11-16 ปี 17-21 ปี มากกว่า 21 ปี ระบุ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบประเพณีผีมอญ

1. ท่านเข้าร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญเพราะสาเหตุใด
2. เหตุใดท่านจึงได้มาเป็นผู้ประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญ และเริ่มประกอบพิธีมาตั้งแต่เมื่อใด

3. ท่านเรียนรู้ในการประกอบพิธีจากผู้ใด มีครูหรือไม่ ต้องไหว้ครูอย่างไร
4. การเลือกผู้ประกอบพิธีควรเลือกอย่างไร
5. ท่านมีบทบาทอย่างไรบ้างในการประกอบพิธีเลี้ยงผีมอญ (รายละเอียดของหน้าที่ที่ทำเกี่ยวข้องกับประเพณีนี้)
6. ประเพณีผีมอญเกิดขึ้นเมื่อใด มีความเป็นมาอย่างไร แล้วทำเพื่ออะไร
7. ประเพณีเลี้ยงผีมอญมีองค์ประกอบอะไรบ้าง และต้องทำอะไรบ้าง มีความแตกต่างจากประเพณีอื่นๆ หรือไม่อย่างไร (เช่น การเลี้ยงศาล)
  - 7.1 องค์ประกอบ
  - 7.2 ขั้นตอนของพิธีกรรม
  - 7.3 เหมือนหรือแตกต่างจากประเพณีอื่นในชุมชน
8. อยากให้ท่านเปรียบเทียบการประกอบพิธีจากอดีตจนถึงปัจจุบันว่ามีการเปลี่ยนแปลงในส่วนใดบ้าง และเป็นอย่างไร
9. ท่านคิดว่าประเพณีผีมอญเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชนอย่างไร
10. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร
11. หากไม่มีประเพณีผีมอญหรือไม่มีการสืบทอด ท่านคิดว่าจะมีผลต่อการดำเนินชีวิตของท่านและชาวบ้านอย่างไร
12. ท่านคิดว่าประเพณีผีมอญมีผลต่อการดำเนินชีวิตหรือไม่ อย่างไร เช่น การถือศีล การห้ามรับประทานอาหารบางอย่าง ฯลฯ
13. ท่านได้รับคำตอบแทนจากการประกอบพิธีหรือไม่ อย่างไร
14. มีหน่วยงานให้ความสนใจเข้ามาศึกษาประเพณีนี้บ้างหรือไม่ อย่างไร

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์

ชื่อ – สกุล.....

วัน เดือน ปี.....

แบบสัมภาษณ์ผู้ป่วย

โครงการวิจัย : ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ-สกุล.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วัน/เดือน/ปี ที่ให้ข้อมูล.....

3. เพศ ชาย หญิง

4. อายุ 20-30 ปี 31-41 ปี 42-52 ปี 53-63 ปี

64-74 ปี 75 ปีขึ้นไป ระบุอายุ.....

3. ระดับการศึกษา

ประถมศึกษา ปริญญาตรี

มัธยมศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี

6. อาชีพ

เกษตรกรรม ค้าขาย รับจ้างทั่วไป

รับราชการ อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ต่ำกว่า 5,000 บาท 10,001-15,000 บาท

5,000-10,000 บาท 15,001-20,000 บาท

20,001 บาทขึ้นไป

6. มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดกี่คน โปรดระบุ.....

7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน

5-10 ปี 11-16 ปี 17-21 ปี มากกว่า 21 ปี ระบุ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบประเพณีผีมอญ

1. ท่านเข้าร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญเพราะสาเหตุใด

2. หลังจากการได้เข้ารับการรักษาด้วยการเลี้ยงผีมอญแล้วเป็นอย่างไรบ้าง

3. ท่านเคยมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีผีมอญมาก่อนหรือไม่ อย่างไร

4. ท่านมีการนับถือผีมอญมาตั้งแต่เมื่อใด และมีการนับถือทั้งครอบครัวหรือไม่อย่างไร
5. ท่านและคนในครอบครัวของท่านมีใครเคยได้รับการรักษาด้วยวิธีการเลี้ยงผีมอญหรือไม่ ถ้ามี ได้รับการรักษาตั้งแต่เมื่อใด
6. หลังการเข้ารับการรักษา มีข้อที่ต้องปฏิบัติเป็นพิเศษหรือไม่ อย่างไร
7. ในการทำพิธีแต่ละครั้งท่านเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณเท่าใด
8. ในช่วงการรักษาท่านมีข้อที่ต้องปฏิบัติอย่างไร
9. ในการรักษาจะใช้เวลาในการรักษากี่วัน
10. ท่านเชิญญาติผู้มาเข้าร่วมพิธีอย่างไร/ ใครบ้าง/ ถ้าไม่มาต้องทำอย่างไร
11. ท่านคิดว่าตนเองมีเชื้อสายมอญหรือไม่ อย่างไร

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์

ชื่อ – สกุล.....

วัน เดือน ปี.....

แบบสัมภาษณ์ผู้ร่วมพิธี

โครงการวิจัย : ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา

อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

ชื่อ-สกุล.....บ้านเลขที่.....หมู่ที่.....

ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

วัน/เดือน/ปี ที่ให้ข้อมูล.....

1. เพศ ชาย หญิง
2. อายุ 20-30 ปี 31-41 ปี 42-52 ปี 53-63 ปี
 64-74 ปี 75 ปีขึ้นไป ระบุอายุ.....
3. ระดับการศึกษา
 ประถมศึกษา ปริญญาตรี
 มัธยมศึกษา สูงกว่าปริญญาตรี
5. อาชีพ
 เกษตรกรรม ค้าขาย รับจ้างทั่วไป
 รับราชการ อื่นๆ โปรดระบุ.....
6. รายได้เฉลี่ยต่อเดือน
 ต่ำกว่า 5,000 บาท 10,001-15,000 บาท
 5,000-10,000 บาท 15,001-20,000 บาท
 20,001 บาทขึ้นไป
6. มีจำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมดกี่คน โปรดระบุ.....
7. ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้าน
 5-10 ปี 11-16 ปี 17-21 ปี มากกว่า 21 ปี ระบุ.....

ตอนที่ 2 ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการประกอบประเพณีผีมอญ

1. ท่านเข้าร่วมในพิธีการเลี้ยงผีมอญเพราะสาเหตุใด
2. ท่านคิดว่าตนเองมีเชื้อสายมอญหรือไม่ อย่างไร

3. ท่านเคยเข้าร่วมหรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับประเพณีผีมอญหรือไม่ เมื่อใด อย่างไร และท่านรู้สึกอย่างไร
4. ท่านมีความสัมพันธ์อย่างไรกับผู้ป่วย
5. ท่านมีหน้าที่อะไรบ้างเมื่อมาร่วมงานนี้
6. ท่านต้องนำสิ่งของอะไรมาร่วมพิธีหรือไม่ อย่างไร
7. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรกับวิธีการรักษาแบบเลี้ยวผีมอญ
8. ท่านคิดว่าการรักษาแบบเลี้ยวผีมอญกับการรักษาแบบแพทย์แผนปัจจุบันแบบใดรักษาโรคต่างๆ ได้ดีกว่ากัน เพราะเหตุใด
9. หากท่านมีอาการป่วยเช่นเดียวกับญาติท่านจะใช้วิธีการรักษาแบบเลี้ยวผีมอญหรือไม่ เพราะเหตุใด
10. ท่านคิดว่าควรมีการสืบทอดประเพณีนี้ต่อไปหรือไม่ อย่างไร

ผู้เก็บแบบสัมภาษณ์

ชื่อ – สกุล.....

วัน เดือน ปี.....

ภาคผนวก ค
องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีผีมอญ

องค์ประกอบ และขั้นตอนของประเพณีผีมอญ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บข้อมูล เพื่อศึกษาองค์ประกอบ และขั้นตอนของประเพณีผีมอญ เพิ่มเติมจาก นางทิม แก่นสันเทียะ ในวันที่ 18 พฤศจิกายน 2550 ณ บ้านพุดชา ตำบลพุดชา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาประกอบด้วย

1. องค์ประกอบของประเพณีผีมอญ

1.1 คน

1.2 อาหาร

1.3 อุปกรณ์ประกอบพิธี

1.1 คน ซึ่งประกอบด้วย

1) **คนป่วย** คือ บุคคลที่มีอาการเจ็บป่วยไม่สบาย โดยส่วนมากจะมีอาการเหนื่อย ผอมโทรม ปวดขา เดินไม่ได้ ถ้าอาการหนักจะถึงขั้นเป็นบ้า หรือโรคประสาท รักษาเท่าใดก็ไม่หาย ไปรักษาที่โรงพยาบาล กินยาแล้วก็ไม่หาย หรือแพทย์ตรวจหาโรคที่เกิดจากอาการดังกล่าวไม่เจอ คือ มีอาการป่วย แต่ไม่รู้สาเหตุ

2) **คนทรง** คือ บุคคลที่ทำหน้าที่เป็นร่างทรง เพื่อให้ผีที่ต้องการให้ผู้ป่วยทำการเลี้ยง ซึ่งในการทำพิธีในประเพณีการเลี้ยงผีมอญแต่ละครั้งจะมีผีที่มาประทับร่างทรงจำนวนไม่เท่ากันแล้วแต่ว่าคนป่วยมี ผีปู่ย่าตายาย หรือผีในเครือญาติหลายตนเท่าใด ซึ่งถือว่าคนทรงเป็นผู้ประกอบพิธีคนสำคัญ ถ้าขาดร่างทรงก็ไม่สามารถทำพิธีการเลี้ยงผีมอญได้ โดยคนทรงจะเดิน รำ กินของเช่น ของไหว้ที่ญาติของผู้ป่วยจัดเตรียมไว้ให้ ผีที่มาประทับร่างทรงของจะบอกว่าผู้ป่วยได้ไปทำอะไรผิดผีไว้ แล้วต้องทำการแก้อย่างไรผู้ป่วยจึงจะหายจากอาการป่วย ฯลฯ ซึ่งในการทำพิธีแต่ละครั้งใช้คนทรงอย่างน้อย 2 คน มีค่ายกครูคนละ 999 บาท และของยกครูตั้งที่กล่าวมาแล้วข้างต้น

3) **หมอดู** คือ บุคคลที่คอยดูดวงชะตา หรือทำนายว่าผู้ป่วยแต่ละคนป่วยมีอาการดังกล่าว เนื่องจากสาเหตุใด แล้วผีต้องการอะไร ทำแล้วคนป่วยจึงจะหายเป็นปกติ หรือมีอาการดีขึ้นจากเดิม ทั้งจะเป็นคนคอยเรียกขวัญ และทำพิธีอื่นๆ เพื่อคอยช่วยเหลือ เพื่อช่วยเหลือคนที่ตกทุกข์ได้ยาก โดยคนทรงจะไม่คิดเงิน และไม่มีค่ายกครูฯ ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีคือ คนที่คอยช่วย หรือเป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธีการเลี้ยงผีมอญแต่ละครั้ง ญาติของผู้ป่วยจะไปบอกให้มาช่วยในพิธีการเลี้ยงผีมอญ ซึ่งทำหน้าที่ช่วยแต่งตัวให้คนทรง พุดกับผี แล้วคอย

บอกว่าผีต้องการอะไร ในช่วงการทำพิธีการเลี้ยงผีมอญ และเตรียมของไหว้ว่าต้องมีอะไรบ้างแล้ว ทำอย่างไร ซึ่งในการทำพิธีแต่ละครั้งญาติของผู้ป่วยจะมีค่าจ้างในการช่วยงานให้ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธี 100 – 200 บาท แล้วแต่จะให้ บางครั้งก็ไม่ได้ค่าจ้างเลย

4) วงปี่พาทย์ คือ กลุ่มคนที่เล่นดนตรีเป็นวง ประกอบด้วย ปี่ใน ซ้องวง ตะโพน และฉิ่ง เรียกว่าปี่พาทย์ ซึ่งในตำบลพุดซาจะมีวงปี่พาทย์อยู่วงเดียว การประกอบพิธีแต่ละครั้งจะต้องมีวงปี่พาทย์เพื่อบรรเลงเพลง เล่นดนตรี ให้ผีที่มาประทับร่างทรง เดิน จำให้หาย ความโกรธ หรือเพื่อบูชาผีบรรพบุรุษได้เดิน ได้รำ สนุกสนาน ในการเล่นดนตรีแต่ละครั้งจะต้องเสียค่ายกฐน 24 บาท และอุปกรณ์ยกครูดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น และมีค่าจ้างในการเล่นครั้งละ 3,500 บาท ถ้าอยู่นอกเขตตำบลพุดซา คิด 4,000 บาท และ คนที่เล่นดนตรีก็เป็นคนคอยบอกว่า ต้องทำอย่างไร ทำอะไร ในช่วงใด และบอกในเรื่องของการเตรียมพิธี เตรียมโรง อุปกรณ์ที่จะใช้ในพิธีฯ

เครื่องดนตรี

ซ้องวง

ตะโพน

ดิ่ง

ปี่โน

5) **ผู้ร่วมพิธี** คือ คนที่มาช่วยงานรวมทั้งญาติ พี่น้องที่มาช่วยงาน ชาวบ้านในหมู่บ้าน จะช่วยกันเตรียมของไหว้ เตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการประกอบพิธี และมากิน ซึ่งผู้ร่วมพิธีจะนำของมาช่วยงาน เช่น ข้าวสาร หมากพลู เงิน เป็นต้น

1.2 อาหาร

1.2.1 อาหารหวาน ประกอบด้วย จะเอาใส่จานอย่างละ 3 ก้อน

- 1) ขนมต้ม
- 2) ขนมลิ้นหมา
- 3) ขนมขี้กวาง
- 4) ขนมกวน
- 5) ข้าวต้มมัด
- 6) ข้าวเหนียว

ขนมเช่นไหว้เจ้าพวกขนมที่เป็นอาหารหวาน

ถาดของไหว้เฝ้าเชียงใหม่

หมากพลู มวนยาสูบไว้ให้คนทรง

1.2.2 อาหารคาว

- 1) ลาบหมูสุก (เรียกว่า ลาบขาวหมู)
- 2) ลาบหมูดิบ (เรียกว่า ลาบแดงหมู)
- 3) ลาบวัวสุก (เรียกว่า ลาบขาววัว)
- 4) ลาบวัวดิบ (เรียกว่า ลาบแดงวัว)
- 5) เครื่องในวัวต้มสุก
- 6) คั่วหมู 3 ชั้น
- 7) น้ำจิ้มพริกป่น (จิ้มกับเครื่องในวัว)

8) ไก่ต้มสุก 1 ตัว (ต้มเป็นตั๋ว ไม่หันเป็นชิ้น)

9) เนื้อหมู กับเนื้อวัว ปิ้ง เป็นก้อนๆ 3 ก้อน (เรียกว่า เนื้อโดนด)

ไก่ต้มเป็นตั๋ว

ลาบหมูดิบ

ลาบวัวดิบ

เครื่องวัวต้ม

คั่วหมู

ลาบหมูสุก

ลาบวัวสุก

ลาบหมูสุก

น้ำพริก

เนื้อทอด หมู กัว

อาหารคาว

1.2.3 ผลไม้

- 1) กั้วย 2 หวี
- 2) มะพร้าวอ่อนๆ แก่ๆ ปลอกเปลือก 2 ลูก มะพร้าว น้ำหอมก็ลูกก็ได้ (เอาไว้ให้คนทรงกิน = ให้ผีกิน)

น้ำมะพร้าวเอาไว้ให้คนทรงกิน

ผลไม้ที่เป็นของเซ่นไหว้

ขันไหว้ผี

1.2.4 เครื่องไหว้ครู (ของที่ไ้ยกครู, ไห้วครู)

1) ชัน (เอาไว้ใส่ของยกครู)			
2) เงินค่ายกครู	24	บาท	
3) กล้วย	3	ดอก	} เอาใส่กรวย ทั้งหมด 6 กรวย
4) เทียน	1	เล่ม	
5) ดอกไม้	3	ดอก	
(ซึ่งในที่นี้ต้องใช้ดอกบานไม่รู้โรยเพราะเป็นดอกไม้ที่ คงทนไม่มีวันโรยรา)			
6) หมาก	2	ชิ้น	} จัดเป็น 2 คำ ใส่ในกรวยเดียวกัน
7) พลุ, ปูนกินหมาก	2	ใบ	
8) สีเสียด	2	ชิ้น	
9) ยาสูบ	2	มวน	
10) เหล้าขาว	1	ขวด	

ของไหว้

ขันเครื่องไหว้ครู

ผ้าขาว เอาไว้ขมาผี (โดยการที่คนทรงนำผ้าไปวางทับที่หัวของคนป่วย หรือ ญาติคนป่วย)

ช่วงเช้าเลี้ยงอาหารเช้าผู้มาร่วมงาน

วัวที่ฆ่าแล้วเหลือไว้เฉพาะหัว หนัง และข้อเท้า ส่วนส่วยอื่น นำไปทำอาหาร และชา4 ชาเอาหัวไว้ผี

ชาวไร่ไ้เช่นไหว้ผี

อุปกรณ์ที่ใช้ในขั้นตอนการเล่น การรำ มี ดาบ 2 หัวหูก 1 คู่

ธงชัยบอกพี่ว่าทำพิธีเลี้ยงผีอยู่บ้านนี้

หมากพลูที่มัดติดดาบกับ หัวหูก อันละคำ

กระบอกน้ำมน มีใบยี่โถ ดอกลิ้นทม

คูปเทียนไหว้ผี

ลักษณะการวางของไหว้

ห่อผ้า

ผ้าโหนด ผ้าสีขาว 2 ผืน สีดำ 1 ผืน

นำเอาไว้ดับไฟในเตาทำกับข้าว

ถั่ว

ถาดเสียงท่าย อยู่บนข้าวที่ชาวบ้านนำมาช่วยงาน

ร่มบนหลังคาโรงใหญ่เพื่อป้องกันสิ่งไม่ดี

ตะกร้าเก็บของไม่ดีไว้เอาไปทิ้ง

ถังกับขันน้ำเอาไว้ล้างหัวกล้วย

2. ขั้นตอนการประกอบพิธี

ขั้นตอนในการประกอบพิธี สามารถอธิบายได้ดังนี้

2.1 วันเตรียมของ (วันแรก)

2.1.1 ขั้นตอนการเตรียมโรงผี(เพื่อเตรียมของในวันเลี้ยง ซึ่งก็คือวันถัดไปจากการวันเตรียม)

1. โรงใหญ่ ประกอบด้วยเสา 9 ต้น ทำด้วยไม้ไผ่

- คาน ทำด้วยไม้ไผ่ มุงด้วยผ้าใบ

- มีที่วางของ หรือเรียกว่าหิ้งอยู่ด้านข้าง (เอาให้วางของไหว้ผี) ทำไว้เพื่อวางของเช่นไหว้ผี ในขั้นตอนการเลี้ยงผี ซึ่งมุงด้วยหญ้าคา 3 ตับ และจะมีไม้ที่ทำเป็นคานเพื่อมัดติดกับเสาเพื่อกันห้อง ระหว่างบริเวณพิธีและกับบริเวณที่พาทย์

ให้ตั้งหิ้งไว้ทางทิศตะวันออกตลอด

-ที่พาทย์อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

-โรงหันหน้าไปทางทิศตะวันตกเสมอไม่ว่าจะจัดงานที่ไหน

-โรงประจำให้ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

เหตุใดจึงต้องใช้เสา 9 ต้น

- เพื่อความแข็งแรง และพื้นที่ใช้สอยกว้างขวางในการทำพิธีเวลาผีมา

เข้าร่างทรง และช่วงดำเนินการทำพิธีรำ เล่น และกิน ของคนทรง

2. โรงเล็ก (โรงประจำ) ประกอบด้วยเสา 4 ต้น

- หันหน้ามาทางทิศตะวันออก โรงเล็กจะมีไม้ไผ่กันทางด้านทิศตะวันตกกับทิศใต้

- เมื่อทำโรงเสร็จก็จะให้ชาวบ้านผู้หญิงเข้ามาทำขนม ทำอาหารเลี้ยงผีในโรงใหญ่

2.1.2 การเตรียมขนมของหรือหวานที่ใช้เป็นของไหว้

1. ข้าวต้มมัด (ทำเพื่อเลี้ยงผี และเลี้ยงคนร่วมพิธีด้วย)

ส่วนประกอบ

- กลัวยสุกผ่าครึ่งตามแนวยาว

- ข้าวเหนียว (ข้าวสารที่เป็นข้าวเหนียว)

- ถั่วลิสง

- เกลือ

- น้ำ
  - ใบตอง (ใช้ห่อข้าวต้มมัด)
  - ตอกไม้ไผ่ (ใช้มัดเวลาห่อเสร็จ)
- เอากล้วยที่ผ่าครึ่งตามแนวยาวแล้ว ผสมกับเกลือเพื่อทำให้กล้วยนิ่มขึ้น
>>นำข้าวสารเหนียวผสมกับถั่วลิสงพร้อมกับเทน้ำต้มใส่ข้าวสารกับถั่วลิสง (เพื่อไม่ให้ข้าวสารเหนียวและถั่วลิสงไม่แห้งจนเกินไปเพราะจะทำให้ห่อยากขึ้น)>> จากนั้นก็เริ่มห่อด้วยใบตองแล้วมัดด้วยตอกไม้ไผ่

ข้าวต้มลูกโยน

- ส่วนผสมเหมือนกันทุกอย่าง แต่ผ่ากล้วยเป็นครึ่งตามแนวขวาง เป็น 3 ส่วนและใช้ใบตองห่อ โดยเอาใบตองพันรอบไปมาแล้วมัดด้วยตอก
- ข้อสังเกต
- ในการต้มข้าวต้มมัดจะต้องต้มในหม้อเดียวให้หมดไม่ให้ต้มหลายหม้อโบราณท่านว่า สิ่งไม่ดีจะเกิดขึ้นต่อไปเรื่อยๆ ให้ทำให้เสร็จทีเดียว และในเรื่องอื่นก็ไม่ให้เหลือไว้เพื่อทำต่อในครั้งใหม่ ให้ทำให้หมดถึงจะดี

2. ขนมต้มลอย

ส่วนประกอบ

- แป้งข้าวเหนียวผสมน้ำ
  - ไข่ขนมต้มลอย ทำโดยนำส่วนผสมดังนี้ ไปคั่วให้เหลือง
  - น้ำตาลปีบ และน้ำตาลทราย
  - มะพร้าวขูดละเอียด (ขูดด้วยตีนแมว)
- ขั้นตอนการทำ
- ไข่ขนม
- นำมะพร้าวที่ขูดเตรียมไว้มาคั่วกับน้ำตาลให้เข้ากันจนได้ที่ แล้วนำลงมาพักไว้จนเย็น
- แป้งขนม
- นำแป้งมานวดกับน้ำจนได้ที่ เมื่อแป้งนวดได้ที่แล้ว บั่นแป้งให้เป็นแผ่นกลมบางพอประมาณ แล้วจึงนำไข่ที่คั่วไว้มาใส่ แล้วจึงพับแป้งเข้าให้เป็นก้อนกลมโดยจะต้องพับแป้งเข้าให้สนิท (เพื่อไม่ให้ไข่ของขนมแตกออกมาในเวลาต้ม) หลังจากนั้นนำแป้งที่บั่นเป็นก้อนกลมมาต้มน้ำเดือดรอจนแป้งที่ต้มไว้ลอยขึ้นมาจึงตักออก

3. ขนมหกวน

ส่วนประกอบ

- มะพร้าวขูดคั้นน้ำกะทิ
- น้ำตาล
- แป้งข้าวเจ้า
- น้ำปูนใส

ขั้นตอนการทำ

คนส่วนผสมให้เข้ากันและคนให้แป้งแตกแล้วกรองด้วยมุ้ง หรือผ้าขาวบาง >> จากนั้นคั้นน้ำใบเตยใส่ด้วย แล้วเอาไปตั้งไฟ กวนไปเรื่อยๆ

4. ขนมหลีนหมา

ส่วนประกอบ

- กล้วย
- น้ำตาล
- แป้งข้าวเหนียว
- งามขาว
- น้ำมันพืช

ขั้นตอนการทำ

นำส่วนผสมที่เตรียมมาผสมให้เข้ากันจนได้ที่ แล้วจึงนำมาทอดในน้ำมันพืชที่เตรียมไว้ในกระทะ นำแป้งที่ผสมเข้ากันแล้วนั้นมาปั้นให้เป็นแผ่นบางๆ และเป็นก้อนกลมๆ จากนั้นจึงนำมาทอดในกระทะ ใช้ไฟอ่อนๆ พอประมาณ

2.2 วันเลี้ยง (วันที่สองต่อจากวันเตรียมของ)

1

เริ่มพิธี

ปี่พาทย์ไหว้ครู

2

นำเหล้ารดลงดินให้แม่พระธรณีเป็นพยาน

3

ขึ้นไปเรียกผีบนเรือน

ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีพาขึ้นเรือน

4

ผู้ป่วยกับ น้องสาว เดินขึ้นเรียกผีบนเรือน

5

ขึ้นเรือนเพื่อเชิญผีทั้งเครือญาติ

6

พานของไหว้

พานหมากพลู

เครื่องแต่งตัว มีน้ำอบ น้ำหอม แป้ง หวี และกระจก

ผ้าถุงที่ใช้แต่งตัว

7

เอาเหล้ารดลงดินเพื่อบอกแม่พระธรณี

8

ผู้ช่วยประกอบพิธีแต่งงานให้คนป่วย

9

ผู้ปวยโหนดผ้า

10

ผู้ปวยโหนดผ้า

11

ญาติ หรือพี่น้องคนป่วยเข้าร่วมทำพิธี

12

ญาติ หรือพี่น้องคนป่วยเข้าร่วมทำพิธี

13

คนทรงเริ่มทำพิธี

14

คนทรงไหว้ครู

15

พร้อมกับไหว้ครูปีพาทย์และปีพาทย์บรรเลงเพลงมอญจับผ้า

16

คนทรงเริ่มโหนดผ้า

17

การทักทายนลุมของผีบรรพบุรุษผ่านร่างทรง

18

คนทรงเดินไปที่โรงเด็ก เรียกว่าโรงปะกำ

19

ผีบรรพบุรุษที่เข้าร่างทรงทักทายลูกหลานที่มาร่วมงาน

20

การจูงวัว เขี่ยบหัววัว

21

การจูงวัว เขี่ยบหัววัว

โดยคนทรงและปี่พาทย์จะทำการดังกล่าวต่อไปมาเรื่อยเช่นนี้เรียกว่า ผีมาลงองค์ แล้วจะกินจะ
เล่นไปเรื่อยๆ จนครบองค์องค์ใหญ่ที่สุดคือเจ้าบั้ง จะมาปิดพิธี

และจะเปลี่ยนไปมาจนถึงขั้นตอนสุดท้าย คือ เสี่ยงทายด้วยถาดของไหว้ และการล้าง
ทอนหัวกล้วยและทำการปล่อยไก่ ขโมยวัว เพื่อให้สิ่งไม่ดีออกไป

22

ข้าวตอกเพื่อนำมาใช้ในพิธีล้างหัวกล้วย

23

พิธีล้างหัวกล้วย

พิธีล้างหัวกล้วย ประกอบด้วย

หมากพลู 1 คำ, น้ำมัน ข้าวตอก, ดอกไม้ 1 คู่ ต้นกล้วย 1 ต้น (ตัดโคนต้นออก) และมีด

พิธีล้างหัวกล้วย

พิธีล้างหัวกล้วย

การทอนต้นกล้วย

24

แกะกาบกล้วยทำชั้นบันไดให้ผีขมู๊ดเดินทางไปทำพิธีเสีงทาย

25

ล้างมือ ล้างหน้า ผู้ที่ทำพิธีทอนต้นกล้วยเพื่อล้างสิ่งไม่ดีออกไป

26

แต่งตัวให้ผู้ที่เป็นผีขมุ้ง

การทำบันไดกาบกล้วย

การเดินขึ้นบันได

27

เตรียมของเพื่อสลัดสิ่งไม่ดีทิ้งเพื่อทำพิธีเสี่ยงทายคำหมาก

28

สลัดคำหมากพลูให้พ้น เพื่อให้หมดโรค
ถือเป็นการเสี่ยงทาย

29

ลาปีพาทย์

30

เสียงทนายข้าวสาร ถ้าเป็นวงสวยจะดี

31

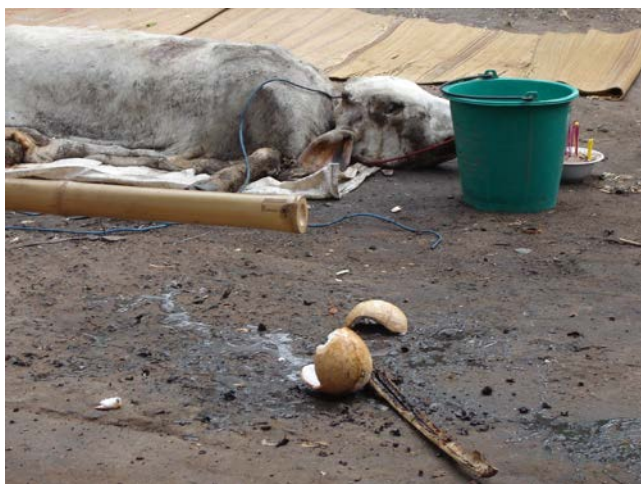
โหนดผ้าลาผี

32

รำของไหว้ เพื่อบูชา ผี

33

โยนมะพร้าวทิ้งให้แตกเพื่อทำลายสิ่งไม่ดีให้หายไป

34

การเสวยทายหมากพลู
ให้หญิงถึงจะดี

35

การเตรียมของเพื่อเรียกขวัญคนป่วย

การเตรียมของเพื่อเรียกขวัญคนป่วยประกอบด้วย
กล้วย 1 ลูก, หมากพลู 1 คำ

พิธีนี้ต้องทำกันหมดทั้งเครือญาติที่มาร่วมงาน เพื่อเรียก ขวัญให้มาอยู่กับตัวคนป่วย

36

การเสียดายหมากพญู

ข้อสังเกต ถ้าหมากหงายแสดงว่าเรียกขวัญได้แล้ว ถ้าคว่ำหรือจม
ให้ทำพิธีรำเรียกขวัญใหม่จนกว่าหมากจะหงาย

37

พอเรียกได้แล้วก็ห่อขวัญด้วยผ้าเอาให้คนป่วยกอดไว้ แล้วเอาข้าวโนชั้นไปหุงใส่บาตรในวันรุ่งขึ้น

38

การหาน้ำ – หาบตะกร้าไปดับไฟในเตา

39

การหาน้ำ – หาบตะกร้าไปดับไฟในเตา

40

การปล่อยไก่เพื่อปล่อยสิ่งไม่ดีให้พ้นไปจากบ้าน และจากคนป่วย

41

คว่ำเตาเพื่อบอกว่าได้ทำการเลี้ยงผีจนเสร็จพิธีแล้ว

42

กายขโมยวัวไปให้พี่น้องบ้านเพื่อเอาสิ่งไม่ดีออกไปให้พี่น้องบ้าน

43

การรำผีหมู่เพื่ออำลาความสนุกสนานของผีปู่ย่าตายาย
ซึ่งเป็นการรำของบรรดาเหล่าลูกสะใภ้และลูกหลานของผู้ป่วย

44

ผลการเสีงทายบอกว่าดี

จากนั้นญาติของผู้ป่วยจะเสีงข้าวกลางวันและ แจกข้าวแจกน้ำให้หมดทุกซ้หมดศึก
เริ่มพิธีเวลาประมาณ 08.00 น. และเสร็จพิธีเวลาประมาณ 16.00 น.

จากขั้นตอนการในการเลี้ยงผีมอญดังกล่าวสามารถสรุปกระบวนการทำพิธีในวันเลี้ยงได้ดังนี้

ปีพาทย์ไหว้ครู และบรรเลงเพลงโหมโรง จากนั้นผู้ช่วยประกอบพิธี ผู้ป่วยและบรรดาญาติผู้ป่วยยกพานของไหว้ผี ประกอบด้วย ผ้าขาวม้า ดาบ แก้ว 2 ใบ ถ้วยข้าวสาร เอาให้คนป่วย, ลูกคนป่วย และญาตินำขึ้นไปบนเรือนเพื่อเป็นการเชิญผีบรรพบุรุษลงมาเล่นมากินมารำ โดยมีผู้ช่วยผู้ประกอบจะเป็นผู้นำขึ้นไปเชิญผีบรรพบุรุษ พร้อมกับนั้นวงศปีพาทย์บรรเลงเพลงเชิญผีลงจากเรือนเมื่อลงมาจากเรือนแล้วผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีจะเป็นผู้แต่งตัวให้กับผู้ป่วย แล้วให้โหนด้ววงศปีพาทย์บรรเลงเพลงมอญจับผ้า เหล่าบรรดาเครือญาติพี่น้อง ลูก หลานของคนป่วย ต้องแต่งตัวใส่ผ้าถุง ผ้าคาดเอว ผ้าสไบเฉียง ผ้าพาดบ่า เช่นกันกับผู้ป่วย

หลังจากนั้นร่างทรงจะแต่งตัว ด้วยผ้าถุง ผ้าพาดบ่า ผ้าคาดเอว(ผีผู้หญิง) ถือไม้ห้วยหู ส่วนอีกคนจะนุ่งผ้าใส่รง ผ้าขาวม้ามัดเอว (ผีผู้ชาย) ถือดาบ จะมีการไหว้ครู ไหว้ผี ไหว้ครูปีพาทย์ และจะเข้าไปโหนด้ว ถือกะบอกใส่่น้ำ (ในกระบอกใส่ใบยี่โถและดอกลั่นทม) ไปสลดน้ำในกระบอกใส่คนทีป่วย พร้อมกับเดินผ่านไปยังโคงเล็ก ในส่วนของโคงเล็กนั้นมีญาติของผู้ป่วย ผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีที่คอยคุยกับร่างทรง ผีจะเข้าไปทานขนม ดื่มน้ำ กินหมากพลู แล้วออกจากโคงเล็กเพื่อที่มาก็อรอบๆวัว หรือหมู (เครื่องเล่น) แล้วกลับเข้าไปสู่โคงใหญ่เข้าไปโหนด้วอีกครั้งมีการร้องเล่น ฟ้อนรำอย่างสนุกสนานด้วยความดีใจ แล้วจึงบอกว่าผีตนนี้มีชื่ออะไร บอกถึงสาเหตุของการป่วยว่าไปทำอะไรมาจึงได้ป่วยหรือผิดผี ต่อจากนั้นเป็นหน้าที่ของลูกหลานเป็นผู้ที่เข้าไปขอโทษขอภัยบอกว่าลูกหลานไม่และขอขมาลาโทษให้หายป่วย แล้วจึงหาของมาให้ทาน แต่ถ้าผียังโกรธอยู่ญาติคนอื่นๆก็จะเข้ามาช่วยพูดให้จนผีตนนั้นให้อภัย

เมื่อผี (ร่างทรง) เดินเข้าไปในโคงเล็ก (โคงประจำ) แล้วจะเข้าไปคุยกับเหล่าบรรดาลูกหลานญาติพี่น้อง ต่อจากนั้นเป็นการเหยียบหัววัวรดน้ำวัว เมื่อมีผีมาเข้าร่างทรงจะทำอย่างนี้ไปเรื่อยๆ จนถึงขั้นสุดท้ายของการทำพิธี (บางคนกล่าวว่า ไม่ว่าจะเป็ผีผู้หญิง หรือ ชาย ไม่จำเป็นจะต้องเอาผ้าถุง ผ้าพาดบ่า ผ้าขาวม้า จะเลือกใส่อะไรก็ได้ แล้วแต่ผีจะเลือกใช้)

การล้างหัวกล้วย ประกอบด้วย หัวกล้วย น้ำ น้ำเหล้า น้ำขมิ้น ข้าวตอก ใช้มีดฟันหัวกล้วยให้มีติดไว้ที่หัวกล้วย แล้วจุดเทียนไว้ในถ้วยข้าวสาร

ในการเลี้ยงครั้งนี้เป็นการเลี้ยงเพื่อให้เรื่องที่ได้มีการบอกกล่าวว่าจะมีการเลี้ยงแล้วทำให้หายจากการป่วยในครั้งนี้โดยเริ่มจากคนป่วย ญาติ พี่น้อง ลูกหลาน ทุกคนที่มาช่วยงานในครั้งนั้น โดยให้หันหัวกล้วยไปทางทิศตะวันตก เอาหางกล้วยพาดไว้กับชั้นวางของเช่นผี ปลาชลดาด 1 ตัว เมื่อเสร็จจากการเลี้ยงทางแล้วให้นำหัวกล้วยกับปลาชลดาดไปยำ ให้แกะกากกล้วยออก 7 กาบเพื่อไว้เป็นทางเดินผ่านเพื่อทำพิธีเลี้ยงทาย ของเส้นไหว้ในถาดเลี้ยงทาย 5 ถ้วย หมากและพลู 5 กอง ให้คนที่เดินผ่านมาทำการสลัดให้พันไป หรือให้ออกจากผ้าถุงแล้วจึงดับเทียนในถ้วยเครื่องเส้น

นำของที่วางอยู่ในถาดเลี้ยงทาย 5 ถ้วย จุดเทียน เอาหมากพลูและข้าวตอกมาวางไว้ 5 กอง แล้วใช้ผ้าขาวที่ใช้โหนโบกเทียนให้ดับ ต่อจากนั้นจะเป็นการพายเรือ ข้างละ 3 ครั้ง เพื่อให้สิ่งที่ไม่ดีออกไปจากตัวผู้ป่วย ต่อจากนั้นผู้เอาช่วยผู้ประกอบพิธีหันหัวหมูให้กับผี (คนทรง) ทานผ้าขาวมาบังไว้ ไม่ให้คนเห็น คนทรงอีกคนจะมายืนเคาะ ไม่คานที่อยู่ตรงหน้าวงปีพาทย์ แล้วจะสลัดกัน ร่างทรงเอากกล้วยกับมะพร้าว มาคนละอย่างมาฟ้อนมารำ เดินออกจากโรงใหญ่ออกไปโดนทิ้ง ให้แตก 1 ลูก แล้วผู้ช่วยผู้ประกอบพิธีจะตามไปทุบให้แตกเพื่อเอาสิ่งที่ไม่ดีออกไป และทำลายไม่ให้เหลือ

ต่อมาเป็นการทำพิธี ดับไฟ เทวดน้ำที่แขวนไว้ที่เสาโดยรอบเสาทุกต้น และนำมาเทลงไฟที่อยู่ในเตาให้ดับ แล้วเก็บข้าวของที่ใช้ในงานไปทิ้งให้หมดเพื่อเอาสิ่งที่ไม่ดีไปทิ้งให้หมด จากนั้นนำไก่มาให้คนทรง (ผี) เพื่อทำพิธีปล่อยไก่คนมาร่วมงาน วิ่งไล่ ให้ไก่วิ่งหนีไปไกลๆไม่ให้เข้ามาอีก แล้วให้คนไปขโมยวัวหนีไปให้ไกลไม่ให้กลับมาอีก พร้อมกลับทั้งไถหนีอีกด้วย (เพื่อเป็นการไล่สิ่งที่ไม่ดีให้หนีออกไป จากบ้านและครอบครัว) สุดท้ายให้ญาติ พี่น้อง ลูกหลาน แต่งเพื่อทำการรำผีหมู่ เพื่อเป็นการขอบคุณ หรือฉลองให้ผีบรรพบุรุษ เพื่อล้างความสนุกสนานเฮฮาออกไป เมื่อรำเสร็จแล้วก็เป็นการไหว้ครูปีพาทย์ครั้งสุดท้าย หลังจากนั้นก็เป็นการเสร็จพิธี

ภาคผนวก ง

เวทีสนทนาชาวบ้าน

เมื่อวันที่ 11 มีนาคม 2551

ณ วัดปรายค้ทอง บ้านพุตซา ตำบลพุตซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

**เวทีสนทนาชาวบ้าน โครงการวิจัย ประเพณีผีมอญกับวิถีชุมชน ณ วัดปรังก์ทอง
ตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา วันที่ 11 มีนาคม 2551**

จากเวทีสนทนาในครั้งนี้สามารถสรุปใจความสำคัญเกี่ยวกับประเพณีผีมอญและแผนชีวิตชุมชนในการสนทนาได้ดังนี้

นายบุญเหลือ หาญขุนทด

กล่าวว่ากลยุทธ์ในการพัฒนาชุมชนนั้นมีมากมายหลายรูปแบบ เพียงแต่เราจะต้องมองให้ลึกซึ้งถึงเนื้อแท้ของความเป็นจริงที่จะเกิดขึ้นตามมาในภายหลัง ซึ่งนอกเหนือจากการมองเห็นภาพรวมภายนอกที่สามารถมองเห็นได้ด้วยตาเปล่า หรือมองเห็นได้จากการสังเกตแค่เพียงผิวเผิน อาจเป็นการช่วยเหลือ ด้วยการดูแลทางจิตใจ กาย ของผู้ที่ได้รับการรักษาและสิ่งที่เราต้องมองลงไปอีกคือการรักษา การสืบทอด และการให้ความรู้ แก่คนรุ่นหลังต่อไป ๆ เพื่อเป็นการอนุรักษ์ให้คงอยู่ไม่เสื่อมหายไป

พ.ต.ท. เผด็จศักดิ์ รัตนพันธุ์

กล่าวถึงความสำคัญที่รักในบ้านเกิดของตน ชุมชนพุดซามีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ต่างจากชุมชนอื่นที่เกิดขึ้นมาภายหลัง และอยากให้คนในชุมชนพุดซาเกิดความรักและตระหนักถึงคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน พร้อมกับมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นหลัง

ตัวอย่างเช่นการเล่นในอดีตรมีการละเล่น มอญซ่อนผ้า สะบ้า เป็นต้น แต่ในปัจจุบันสิ่งเหล่านี้ได้ลดหายไปจากชุมชนไปแล้ว

ในส่วนของความเชื่อในเรื่องผี วิญญาณ ผีบรรพบุรุษ นั้นเป็นส่วนที่ช่วยสร้างให้คนในชุมชนเกิดความสามัคคี และความเคารพในระบบอาวุโส

นายผดุงศักดิ์ ศรีโท

รองผู้อำนวยการโรงเรียนพุดซาพิทยาคม

กล่าวว่าตนเองนั้นเป็นคนนอกพื้นที่จึงไม่สามารถที่จะมองให้ภาพได้อย่างชัดเจน บริบทของชุมชนนั้นมีที่มาอย่างไรบ้าง มีแหล่งโบราณสถานตั้งอยู่ในชุมชน มีวัฒนธรรมที่เด่นๆ ในชุมชนที่มาจากชุมชนมีความเป็นมาอย่างไรบ้าง มีตัวแปลใดบ้างที่มีปัจจัยส่งผลให้มีการเข้ามาตั้งชุมชนของคนในอดีต การตั้งถิ่นฐานของชาวพุดซาว่ามีมาตั้งแต่สมัยใด มีเอกสารใดบ้างที่สามารถเชื่อมโยงได้บ้าง มีแรงจูงใจใดบ้างที่ทำให้มีพิธีกรรมทางศาสนา หรือพิธีกรรมเกี่ยวกับผีมอญ มีอิทธิพลทางศาสนาใดบ้างที่เข้ามาในชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบัน ธรรมชาติของมนุษย์แล้วนั้นต้องมี

การฟังสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ และเป็นที่พึ่งสุดท้ายของมนุษย์เรา และอยากให้มีการเพิ่มเติมในส่วนของการรักษาโรคต่างๆของ รูปแบบการรักษาของผีมอญ มีตัวแปลใดบ้างที่มีส่วนในการรักษาโรค และมีโรคใดบ้างที่สามารถรักษาหายและไม่หาย อยากให้มีการต่อยอดทางการศึกษาเข้าไปถึงเรื่องต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน วัฒนธรรมของคนในชุมชน การละเล่นในชุมชน เป็นต้น

อาจารย์อิสรา ขอนพุดซา

กล่าวถึงการอพยพการตั้งถิ่นฐานของชุมชนพุดซาในอดีตมีการติดต่อค้าขาย มีการค้าวัวเป็นต้น แต่ที่มีการสันนิษฐานว่าชาวมอญน่าจะมียอพยพมาพร้อมกับพวกพ่อค้าวัวก็เป็นได้ เดิมในอดีตชาวบ้านมักเรียกบ้านพุดซาว่า"ป่าตาลลาว" ที่มาของป่าตาลลาว ก็คือ ในอดีตมีคนลาวนำวัวมาค้าแล้วผ่านมาทางนี้ก็เลยหยุดพักและเป็นที่พักประจำจนคนในละแวกนี้แรกกันจนติดปากว่าป่าตาลลาว คนในอดีตมีความเชื่อว่าห้ามกินปลาในบึงเนื่องเกรงว่าถ้าเมื่อกินเข้าไปแล้วจะก่อให้เกิดเป็นโรค เป็นต้น ประเพณีผีมอญนั้นอาจเป็นการนำแบบอย่างมาจากชาวมอญที่มากับพวกค้าวัว และมีการให้ความหมายในคำว่า"พุดซา" หมายความว่า ถือ การนับถือผีมอญนี้เป็นความเชื่อของชาวบ้านและการป่วยของชาวบ้านนี้อาจเป็นการป่วยที่ใจ หรือเป็นไข้ใจก็เป็นได้ ในส่วนของการนำวัวมาเลี้ยงนั้นในอดีตนั้นวัวเป็นสัตว์ที่สามารถหาได้ง่ายและสะดวกกว่าจึงมีการนำวัวเข้ามามีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประกอบพิธีกรรม เมื่อเข้าทำพิธีแล้วอาการที่ป่วยอยู่ก็เริ่มหายไปจนเป็นปกติ ประเพณีผีมอญนี้มีความสัมพันธ์กับการอพยพการค้าวัวนี้บ้างหรือไม่ การละเล่นในอดีตมีส่วนเกี่ยวข้องกันหรือไม่อย่างไร

อาจารย์วิรัตน์พร ศรีพระจันทร์

ในการทำพิธีกรรม หรืออาหาร วงปีพาทย์นั้นมีความแตกต่างจากเดิมหรือไม่ มีความปัจจัยอะไรบ้างที่มีความจำเป็นจำเป็นต้องใช้วงเล็กวงใหญ่ ข้อมูลของอาการ อายุ ของคนป่วยที่หายเป็นอย่างไร ลักษณะท่าทางของคนทรงเป็นอย่างไรเมื่อมีการเข้าทรง และอยากที่จะทราบถึงข้อคิดเห็นของเยาวชนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อประเพณีการเลี้ยงผีมอญ จะมีส่วนที่จะยึดโยงเยาวชนเข้าสู่ระบบอาวุโสได้อย่างไรบ้าง สามารถที่จะแก้ปัญหาในสังคมในด้านใดบ้าง โดยที่เยาวชนนั้นสามารถที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านใดได้บ้าง

ผู้ใหญ่จรรยา ขอนพุดซา

กล่าวว่าในอดีตประเพณีการเลี้ยงผีมอญมีการใช้ค่าใช้จ่ายที่ต่ำ แต่ในปัจจุบันนี้ค่าใช้จ่ายที่สูงมากซึ่งมีความผิดต่างไปจากเดิมมาก การให้ความร่วมมือของคนในชุมชนนั้นเพราะชาวบ้านจะไม่ค่อยให้ความสนใจในตรงนี้สักเท่าไร เพราะมีเหตุผลหลาย ๆ ประการ การที่จะทำพิธีกรรมในการเลี้ยงผีมอญในแต่ละครั้งนั้นต้องมีค่าใช้จ่ายที่สูง ชาวบ้านไม่มีเวลาที่จะมาให้ความสำคัญกับเรื่องนี้สักเท่าไร

ปลัด อ.บ.ต. นางภาราดา หอมหวล

กล่าวถึงมุมมองของตนว่าสังคมไทยนั้นคนในครอบครัวยังขาดความอบอุ่น โดยอยากให้ชุมชนนั้นมีระบบครอบครัวที่ดีและสร้างความอบอุ่นในครอบครัว ให้เกิดความรักความสามัคคีในครอบครัว ชุมชนและประเทศชาติ

ยายหมั่น เทียนพลกรัง

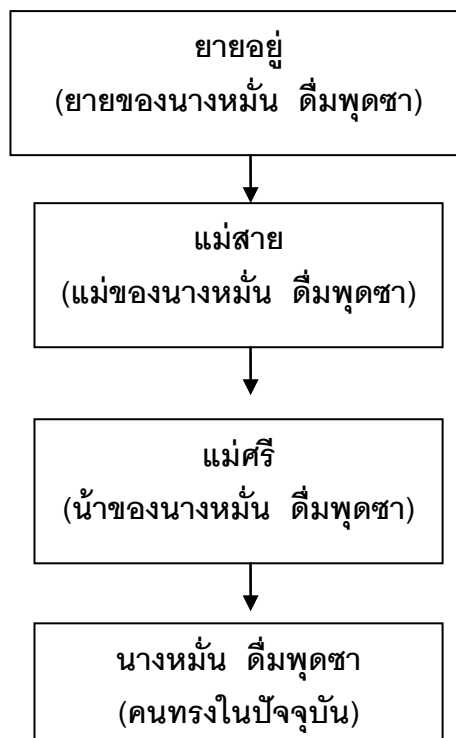
“อยากเห็นเด็กๆ เป็นเด็กดี ไม่เกเร ไม่มาขี่มอเตอร์ไซค์ยกล้อ อยากเห็นเด็กให้ความสนใจเคารพผู้ใหญ่ และอยากให้คนในชุมชนมีสุขภาพแข็งแรง”

นายน้อย ฉายพุดซา

“ต้องการให้คนในชุมชนมีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง มีความรักและสามัคคี รวมทั้งต้องการให้มีสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านวัฒนธรรมเพื่อเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนในชุมชน”

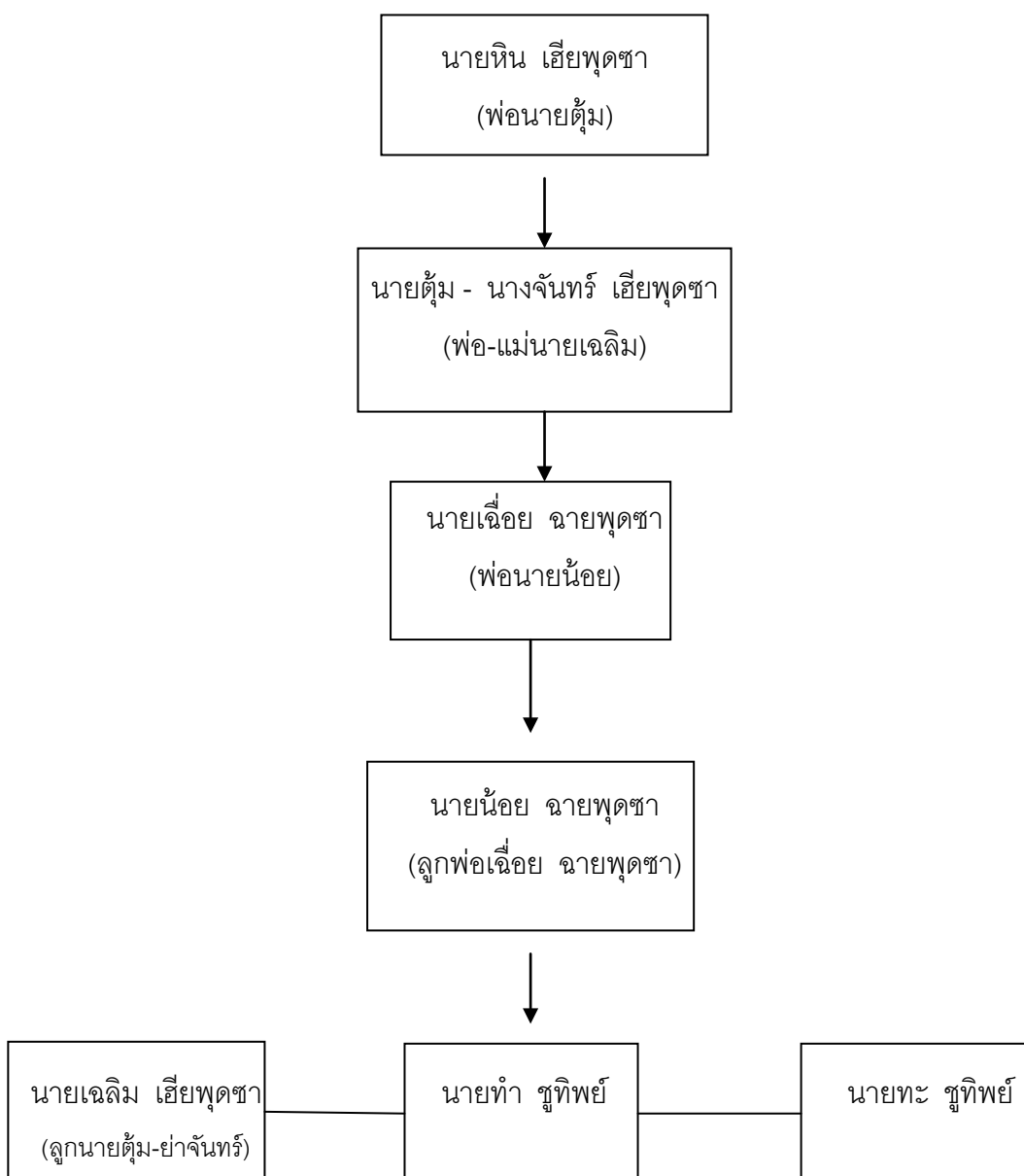
ภาคผนวก ง
การสืบทอด

แผนผังการสืบทอดการเป็นคนทรงของนางหมั่น

หมายเหตุ ปัจจุบันมีคนทรงจำนวน 2 คน ในตำบลพุดซา ในการสืบทอดการเป็นคนทรงสำหรับนางปิ่น ช่วยงานนั้น ไม่มีการสืบทอดจากคนในครอบครัว โดยนางปิ่นเป็นคนเดียวในครอบครัวที่มีเทพมาลงซึ่งต่างจากนางหมั่น ต้มพุดชา ที่คนในครอบครัวเป็นคนทรงตั้งแต่รุ่นยาย ดังแผนผังที่ปรากฏ

แผนผังการสืบทอดวงปีพาทย์

- หมายเหตุ** การสืบทอดมักจะเป็นลักษณะพื่อไปยังลูก หรือศิษย์รุ่นพี่ไปยังศิษย์รุ่นน้อง ปัจจุบันวงปีพาทย์จะมีนักดนตรี 4 คน โดยมีรายละเอียดดังนี้
1. ซ็องใหญ่ ผู้เล่นคือ นายน้อย ฉายพุดชา
  2. ตะโพน ผู้เล่น นายท่า ชูทิพย์ (พี่ชาย)และนายทะ ชูทิพย์ (น้องชาย)
  3. ปี่ใหญ่ / ปี่ใน ผู้เล่นคือ นายทะ ชูทิพย์ และนายท่า ชูทิพย์
  4. ฉิ่ง ผู้เล่นคือ นายเฉลิม เเฮียพุดชา (เป็นเจ้าของเครื่องดนตรี)

ภาคผนวก ฉ
ประมวลภาพกิจกรรม

เวทีสนทนาครั้งที่ 1
สืบค้นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจากผู้อาวุโส
ณ ศาลาวัดปรางค์ทอง ตำบลพุดซา อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา
วันที่ 4 ธันวาคม 2551

ประมวลภาพการสัมภาษณ์เจาะลึก
ณ วัดปรางค์ทอง

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์เจาะลึก

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์เจาะลึก

เวทีสนทนาชาวบ้าน ครั้งที่ 2
ณ วัดปรางค์ทอง วันที่ 11 มีนาคม 2551

ผู้วิจัยนำเสนอผลงานในเวทีสนทนาเพื่อตรวจทานผลการศึกษา

บรรยากาศในเวทีสนทนา

คณะผู้วิจัยสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
และข้อเสนอแนะในงานวิจัยกับกลุ่มผู้รู้ในชุมชน

ผู้เข้าร่วมเวทีสนทนาร่วมรับประทานอาหาร

ภาคผนวก ช
ประวัติผู้วิจัย

ประวัติผู้วิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์นันทพร อติเรกโชติกุล

Asst.Prof.NANTAPORN ADIREKCHOTIKUL

- ด้านการศึกษา** ศิลปศาสตรบัณฑิต คณะมนุษยศาสตร์ (การสื่อสารมวลชน)
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต (นิเทศศาสตรพัฒนาการ)
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ด้านการทำงาน** พ.ศ. 2526-2539 : เจ้าหน้าที่ฝ่ายรายการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดบุรีรัมย์-จังหวัดนครราชสีมา กรมประชาสัมพันธ์
พ.ศ. 2539-ปัจจุบัน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำโปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- ด้านการบริหาร** พ.ศ. 2545-2546 หัวหน้าฝ่ายพัฒนานักศึกษาสถาบันราชภัฏนครราชสีมา
พ.ศ. 2545-2546 ประธานโปรแกรมวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
พ.ศ. 2548-2549 รองผู้อำนวยการฝ่ายบริหารสำนักงาน สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
พ.ศ. 2549-ปัจจุบัน รองผู้อำนวยการฝ่ายฝึกอบรม กองกิจการพิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
- ด้านผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ**
พ.ศ. 2545 งานวิจัยเรื่องพฤติกรรมการรับชมละครโทรทัศน์ไทยและการใช้ประโยชน์ในการนำไปพัฒนาตนเองของนักศึกษาสถาบันราชภัฏนครราชสีมา : งบประมาณจากสถาบันราชภัฏนครราชสีมา (หัวหน้าโครงการ)
พ.ศ. 2547 เอกสารประกอบการสอนวิชาการเขียนเพื่อการประชาสัมพันธ์
พ.ศ. 2547 ตำราวิชาการผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงเบื้องต้น
พ.ศ. 2548 โครงการจัดทำแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมรายพื้นที่ กลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง

:งบประมาณจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.) (ผู้ร่วมโครงการ)

พ.ศ. 2550 โครงการพัฒนารวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรม (Industrial Cluster Development) “การพัฒนาการรวมกลุ่มและเชื่อมโยงอุตสาหกรรมแปรรูปผลิตภัณฑ์อาหารจากสุกร” : งบประมาณจากศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 6 กระทรวงอุตสาหกรรม (ผู้ร่วมโครงการ)

พ.ศ. 2550 งานวิจัยเรื่อง การพัฒนาการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของ อบต. ในกลุ่มอีสานใต้ : งบประมาณจาก สกว. (หัวหน้าโครงการ)

ประสบการณ์ทางวิชาการ/การฝึกอบรม/การศึกษาดูงาน

พ.ศ. 2548 กรรมการที่ปรึกษาด้านการประชาสัมพันธ์โครงการศึกษาการจัดสร้างทางจักรยานของเทศบาลนครนครราชสีมา

พ.ศ. 2549 กรรมการที่ปรึกษาด้านการประชาสัมพันธ์โครงการหน่วยแพทย์ฉุกเฉินของโรงพยาบาลมหาสารคามนครราชสีมา

พ.ศ. 2550 ที่ปรึกษาโครงการ “บริการประทับใจ “ไร้ความแออัด” ของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา

วิทยากรด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านวิทยุกระจายเสียง การพูดและการเขียนเพื่อการประชาสัมพันธ์ ให้กับหน่วยงานในจังหวัดนครราชสีมา

พ.ศ. 2548 เข้าร่วมการอบรม Advocacy งบประมาณจาก สปสช.

พ.ศ. 2548 ศึกษาดูงานด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ณ ประเทศนิวซีแลนด์

พ.ศ. 2550 ศึกษาดูงานด้านการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ณ ประเทศเกาหลีใต้

พ.ศ. 2551 ศึกษาดูงานด้านบริหารธุรกิจ ณ เมืองคุนหมิง ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

นางวาสนา ภาณุรักษ์

MRS. WASSANA PHANURAK

- ด้านการศึกษา**
- วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ทุนการศึกษาจากมูลนิธิชาชากาว่า ประเทศญี่ปุ่น)
  - ครุศาสตร์บัณฑิต สาขาภูมิศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา
- ด้านการทำงาน**
- 2544-ปัจจุบัน อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภูมิศาสตร์และภูมิสารสนเทศมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
  - 2549-ปัจจุบัน อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษา จังหวัดนครราชสีมา
  - 2542-2544 อาจารย์พิเศษมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตจังหวัดนครราชสีมา
  - 2544-2547 อาจารย์พิเศษหาปชาวดิเรกวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย ศูนย์การศึกษาอำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา
- ด้านการบริหาร**
- 2548-ปัจจุบัน หัวหน้างานสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
  - 2547-ปัจจุบัน เลขานุการหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม ท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา
- ด้านผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ**
- การศึกษาลักษณะทางนิเวศวิทยาและการใช้ประโยชน์ในท้องถิ่นของต้นลานป่าในพื้นที่อุทยานแห่งชาติทับลาน (วิจัยร่วม 2551 แหล่งทุนสำนักงานคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ)
- ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตชุมชนตำบลพุดซา อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (วิจัยร่วม 2550 แหล่งทุน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ)
- การเชื่อมโยงเครือข่ายเพื่อประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับครอบครัวและชุมชน : กรณีศึกษา ตำบลกกรถ อำเภอห้วยแถลง และตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา (วิจัยร่วม 2550 แหล่งทุน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏ

นครราชสีมา)

การศึกษาเพื่อประกาศเขตอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมบ้านพุฒา ตำบลพุฒา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา (หัวหน้าโครงการ 2549 แหล่งทุน กองอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม)

การประยุกต์ดัชนีพืชพรรณในการจำแนกข้อมูลดาวเทียมเพื่อติดตามการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณลุ่มน้ำลำตะคองตอนล่าง (วิจัยร่วม 2547 แหล่งทุน สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ)

ศึกษาศักยภาพทางกายภาพ ข้อจำกัดและโอกาสในการพัฒนาพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตตอนกลางของจังหวัดนครราชสีมา (วิจัยร่วม 2544 สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจ)

นายสุชาติ พิมพ์พันธ์

MR. SUCHAT PIMPAN

ด้านการศึกษา ปริญญาตรีศาสนศาสตร์บัณฑิต ศน.บ.(อังกฤษ)
 เกียรตินิยม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
 จ.เชียงใหม่

ด้านการทำงาน ปริญญาโท B.A. (Buddhist Studies University of Delhi, India)
 อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัด
 นครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ 30000 โทร.044-256103, 081-256-2880

ด้านผลงานวิจัยและผลงานทางวิชาการ

พ.ศ. 2542 – พ.ศ. 2543 อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
 วิทยาเขตล้านนา จ.เชียงใหม่

มิ.ย. 2543-ปัจจุบัน อาจารย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ(แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

- ปรัชญา-ศาสนา
- ศิลปวัฒนธรรม
- วัฒนธรรมพื้นบ้านอีสาน
- ประวัติศาสตร์

ฝึกอบรม และดูงาน

มีนาคม – พฤษภาคม 2540 **อบรม General English University of
 Technology Sydney Australia**

ธันวาคม 2547 **อบรมการคิดเชิงกระบวนการ** มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 นครราชสีมา โรงแรมแมนดารินโกลเด้น วิลเลจ ไฮเต็ล แอนด์ รีสอร์ท
 เขาใหญ่ อ.ปากช่อง

ธันวาคม 2548 **อบรมและศึกษาดูงานการจัดการท่องเที่ยวเชิง
 อนุรักษ์** หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 สุรินทร์ –ประเทศกัมพูชา

ประสบการณ์ที่เกี่ยวเนื่องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

พ.ศ.2547 การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ :กรณีศึกษาตำบลเมืองปราสาท และตำบลพลสงคราม อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา โดยทุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา(ผู้วิจัยร่วม)

พ.ศ.2548 โครงการจัดทำเครือข่ายวิสาหกิจ(Cluster Mapping) ของกลุ่มนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ และสุรินทร์ โดยทุนสถาบันคีนันแห่งเอเชีย(ผู้วิจัยร่วม)

พ.ศ.2550 การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาด้านการบริหารจัดการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา: กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคขุนในเขต ปฏิรูปที่ดิน เพื่อเกษตรกรรมของจังหวัดนครราชสีมาและบุรีรัมย์มหาวิทยาลัย โดยทุนราชภัฏนครราชสีมา(ผู้วิจัยร่วม)

พ.ศ.2550 การถ่ายทอดเทคโนโลยีการบริหารจัดการแก๊รรูทแปรรูปอาหาร โดยทุนคลินิกเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (ผู้วิจัยร่วม)

พ.ศ. 2550 การอนุรักษ์มรดกวัฒนธรรมชุมชน : ประเพณีผีมอญกับวิถีชีวิตของชุมชน ตำบลพุดซา อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยทุนสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ(ผู้วิจัยร่วม)

พ.ศ.2550 การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์(OTOP)ในเขตจังหวัดนครราชสีมา โดยการประยุกต์กับภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยทุนมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยความเห็นชอบของสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ